UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Enarratio Epistolæ Prioris Ad Timothevm, Et Dvorvm Capitum secundæ

Melanchthon, Philipp

Vitebergæ, 1561

VD16 M 3167

urn:nbn:de:hbz:466:1-36308

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 898.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ENARRATIO EPISTOLÆ PRIORIS AD TIMOTHEVM, ET DVORVM CAPITUM secundæ, Scripta & dictata in prælectione publica anno 1550. Et 1551.

A

PHILIP: MELANTH.

ITEM

Propositiones 85. complectentes præcipuorum articulorum doctrinam, Scriptæ & dictatæ ab eodem autore.

Omnia nunc primum edita.

VITEBERGÆ
1561.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ILLVSTRISSIMIS PRINCIPIBVS AC DOMINIS, D. Henrico & VVilhelmo fratribus, Ducibus Brunsuuicensibus & Luneburgensibus &c. Dominis suis clementissimis S. D.

NON DVBIVM EST actum postremum uitæ, passionis, mortis et resurrectionis Domini nostri IESV Christi, typum esse imaginem postremæ ætatis mundi, quæ reditum filij DEI ad iudicium proximè antecessura est. Nam multa in agone illo ultimo tunc accidisse, quæ ceu picturæ fuerunt eorum, quæ nunc geruntur ac fiunt, collatio ostendit narrationum Euangelicarum, & rerum atq; historiarum præsentium.

Est autem inter cætera πάθος ingens & dignum memoria, in precatione discipulorum euntium in Emaos, qua ad hospitium commune Christum comitantem eos inuitant, Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies. Etsi enim nihil aliud petere uidentur discipuli tunc consternatione & metu tristi anxij, quàm ut uesperæ ac noctis unius tædium leniat ipsis colloquiorum dul-

cedine & grauitate, comes ille itineris facundus et eruditus, quem prorsus illi alium esse quàm reuera erat, opinabantur. Tamen cum adfirmet Euangelista, eos postea agnito Domino confessos esse, corda eorum nouo & inusitato incendio in ipsis uisa fuisse ardere, comite isto eis colloquente & scripturas enarrante, haud dubiè illa tam emphatica & adfectibus mirandis referta obtestatio, gemitus fuit Spiritus sancti inenarrabilis, non solum uesperæ seu noctis unius præsentiam his duobus petentis, sed simul pro uniuersa Ecclesia intercedentis, ne hanc sub finem & uesperam senescentis, ac quodammodo fatiscentis mundi, discessu suo filius Dei deserat aut destituat. Ac sine ulla dubitatione, quod tunc in istis precatus est, quodque tunc ceu ὑπόγραμμα & exemplar precum præscripsit Ecclesiæ, idem nunc etiam imminente uera & propediem adfutura mundi uespera ac consummatione in piorum plurimorũ pectoribus petit & iterat aßiduè & ardentißimè: Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit & inclinata est iam dies.

Ad has ergo preces publicas et conciones Ecclesiæ & Spiritus sancti interpellantis pro ea, ut Paulus inquit, Gemitibus inenarrabilibus, iustißimum est pios singulos sua etiam uota adiungere, & orare filium Dei Dominum nostrum Iesum

Chri-

Christum, ut Ecclesiam, quam his postremis mundi temporibus colligere inter nos immensa bonitate cœpit, restituta & repurgata uoce Euangelij, quæ antea horribilibus tenebris obscurata & obruta fuerat, clementer seruet, gubernet, ac protegat, Et ne ab ea in confusionibus horum temporum, uel postrema uniuersali seculorum omnium consumatione, uel certè nocte alia & caligine tenebrarum & furorum horribilium ingruente, discedat, Neue Euangelij sui lucem inenarrabili misericordia in Germania accensam, extingui, aut euanescere nobis patiatur. Sed ut propter nomen ac gloriam suam semper sit nobiscum, Et semen sanctum sibi inter nos seruet, sicut promisit inquiens: Ecce uobiscum sum usq; ad consummationem seculi. Item, Non relinquam uos orphanos.

Ac ut de precatione tali subinde singuli & omnes cogitemus, eamq; quotidie ad DEVM faciamus, tempora nos admoneant, Et his congruentia uocis diuinæ de fine mundi testimonia.

Esse enim nunc uesperam illam & senectam seculorum, de qua uaticinia plurima uocis diuinæ concionantur, quamq; præsagire Spiritum sanctum in precatione illa diximus, ostendunt non solum ea quæ & præcesserunt & fiunt quotidiè in toto genere humano prorsus ad eum modum

ſicut in oraculis diuinis prædicta et recitata ſunt, ſed etiam ſupputationes annorum mundi uerè & accuratè factæ, congruentes antiquiſsimo in Eccleſia uaticinio, quod in libris uetuſtis traditio domus Eliæ uocatur, & his uerbis recitatur.

Sex millia annorum mundus & poſtea conflagratio.

Duo millia inane.

Duo millia Lex Moyſi.

Duo millia dies Meſsiæ, & propter peccata noſtra quæ multa & magna ſunt, deerunt ex his anni, qui deerunt. Nam annus hîc à condito mundo eſt 5523.

Cum ergo ſexti millenarij numerus, non futurus ſit integer, ſicut & ipſe filius Dei conſolatur diſcipulos inquiens, propter electos abbreuiabuntur dies iſti, Finem non procul abeſſe prorſus non eſt dubium, Itaq; & precatione illa nunc maxime nobis, & Eccleſiæ uniuerſæ opus eſſe meminerimus, quæ & alibi in ſcriptis Propheticis ſæpe magno motu & gemitu repetitur, tanquam repræſentante perſonam Eccleſiæ ac ſuſpiria & preces eius nobis præcinente ipſo Spiritu ſancto, ut ad ſocietatem inuocationis omnes nos inuitet. Quales illæ ſunt in Pſalmis uoces, uſq; quò Domine abſconderis in perpetuum? Exardeſcat ſicut ignis ira tua, Recordare quam breuis ſit uita

mea, Numquid frustra creasti filios hominum? Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, quas iurasti Dauid in Veritate tua? Memor esto Domine opprobrij seruorum tuorum, quod multarum gentium portaui in sinu meo, Quo exprobrauerunt inimici tui Domine, quod exprobrauerunt uestigijs Christi tui. Item, Ne proijcias me Domine in tempore senectutis, cum defecerit uirtus mea, ne derelinquas me, Deus ne elongeris à me. Deus meus in auxilium meum festina.

Me quidem non tantum priora illa quæ recitaui commonefecerunt, sed & causæ aliæ mouerunt, ut in hanc commemorationem ingrederer. Cum enim libelli huius editio in tempus illud incidisset, quo Ecclesia toto terrarum orbe lætissimam resurrectionis Christi memoriam publicè celebrat, in cuius commemoratione & hæc precatio recitatur, Et recordarer uiri incomparabilis, sapientia, doctrina, pietate & uirtute clarissimi, Domini Philippi Melanthonis, quem circa hoc ipsum tempus ante annũ à nobis ad Academiam cœlestem Filius Dei Dominus noster IESVS CHRISTVS, magno quidem & æterno ipsius cum commodo & fœlicitate, Sed nostro & Ecclesiæ uniuersæ cum detrimento & dolore maximo abduxit, Gemitus me eius, quos tempore tali et in prælectionibus publicis, et priuata sua in-

uocatione, solebat pro Ecclesia fundere ardentissimos, de hac potissimum precatione admonuerunt, Et quidem uerba ipsa quæ uersibus eruditissimis ipse expressit, ac subinde nobis auditoribus suis inculcauit.

Vespera iam uenit nobiscum Christe manens,
Extingui lucem, ne patiare tuam.

Cum ex crebris & assiduis eius exhortationibus & obtestationibus, ita firmiter animo meo infixa sint, ut non sperem unquam eorum in mente mea memoriam intermorituram esse, alio me argumento tali tempore uti non permiserunt.

Nam etsi nec uespera illa, seu senectus mundi, momentis omnibus ruinam minitantis, aut pericula reliqua, quibus exposita est Ecclesia innumerabilibus, precationem talem requirerent, Tamen uel propter unicam hanc iacturam, quam amisso uiro illo uerè diuino, Ecclesia fecit irreparabilem, uotis assiduis hæc ipsa precum formula subinde repetenda erat, Quid enim portendant ac ueluti præsagiant talium uirorum subitæ iacturæ, qualis reuera Philippi fuit, ex Iesaiæ uerbis intelligi potest capite 57. Iustus perit & non est qui recogitet in corde suo, Et uiri misericordiæ colliguntur, nec est qui intelligat, A facie enim malitiæ colligitur iustus, In pace decedunt & requiescunt in cubilibus suis, qui in directione ambulauerunt.

bularunt. Item cap. 26. Vade populus meus intra cubilia tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.

Ac quæ dicit Isaias omnium temporum historiæ comprobant, Nunquam ferè insignes in Ecclesia Doctores decessisse, quin mox horrendæ in genere humano, pœnæ ac confusiones subsecutæ sint, ut Ambrosij mortem horribilis dilaceratio Pannoniæ, Italiæ & Hispaniæ facta per Gotthos, Vandalos & Hunnos mox subsecuta est. Augustinus cum obsessa à Genserico Vandalorum rege urbe Hippone, cuius fuit Episcopus, spectator fuisset magnarum calamitatum, mense tertio obsidionis mortuus & à DEO tanquam ante tempestatem horribilem abductus est, Et mox direptio urbis, imperij ruina & Ecclesiarum tristis dilaceratio consecuta est. Cum enim Gensericus Arianus esset, magnam aduersus rectè sentientes sæuitiam exercuit, Et post Vandalicorum regum impietatem, citò Aphricam uniuersam Mahometici furores oppresserunt & compleuerunt.

Nec nostræ ætati exempla desunt, Nam quæ & Germaniæ & Ecclesiarum rectè sentientium quassatio mortem reuerendi uiri D. Doctoris Lutheri, eo ipso anno secuta sit, quo ipse extinctus est, omnes meminimus. Imò hic ipse annus quo

Philippum amisimus tragica exempla multa omnium propemodum regnorum & Ecclesiarum continet, quæ & ipsa pœnæ sunt horribiles & partim signa, partim ἀφορμαὶ seu causæ secturarum paulo post pœnarum & calamitatum magis tristium, Ac de his quæ iam & in præcipuis regnis, & plerisq; Ecclesijs acciderunt, existimo ita intelligentes omnes sentire, eiusmodi ea esse, ut multis retrò seculis uix euenisse uideantur similia.

Nec assentior crudelibus hypocritis, quorum aliqui opinantur iacturam uel nullam uel certè non magnam fecisse has Ecclesias tali uiro amisso. Alij uerò qui & ante eius mortem isto se apophtegmate oblectarunt, Non posse in Ecclesijs concordiæ rationem inniri, nisi Philippo sublato, Nunc non solum lætantur & exultant, euenisse tandem quod toties sperarunt & optarunt, sed etiam mortuum, & haud dubiè in sinu filij Dei requiescentem, & lætissimo conspectu Dei, & electorum atq; beatorum omnium fruentem, crudeliter lacerant & calumnijs conspuunt.

Hanc tam flagiciosam & sceleratam ingratitudinem, pro tot uiri illius meritis, laboribus, curis, doloribus, ærumnis & periculis, quæ Ecclesiæ uniuersæ causa sustinuit, & pro tot scriptis & monumentis utilissimis ac pijssimis, imò non ipsius meritis

us meritis aut laboribus, sed beneficijs talibus quibus immediatè Deus senectam Ecclesiæ immensa misericordia honorauit, si quis cogitat sine gemitu et metu pœnarum secuturarum, quouis Bardo stupidior, aut adamante durior est. Scriptum est enim non recedet malum à domo ingrati. Cumq; ingratitudo illa non solum erga uirum tantum, sed immediatè erga Deum publicè & impunè exerceatur, pœnas secuturas esse, nec desituras donec iusticiæ diuinæ publicè satis factum sit, prorsus non dubitandum est.

Itaq; uel sola illa rabies, & pœnarum impendentium metus, exprimere pijs mentibus assiduam iterationem precum illarum debebat, Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit & inclinata est iam dies. Ne accendas totam iram tuam Domine, sed in ira misericordiæ tuæ recordare: propter te, propter te facito, ne blasphemeris.

Cogitaui eadem & inter deliberandum edituru ne essem hunc ipsius commentariolum, quem ante decennium ex prælectionibus eius publicis exceptum, hactenus asseruaueram, Ac sæpe me ab editione eius retraxit ac deterruit recordatio dicti Salomonis Prouerb. 25. Acetum super nitrum canens carmen cordi prauo.

Cum enim uiderem et intelligerem nihil profecisse

fecisse optimum Philippum uiuentem, editis tot pijs & utilibus monumentis ac lucubrationibus, Et constanter in statione sua pro Ecclesia ac salute eius publica perseuerantem, & quasi excubantem, non solum laborando, sed & precendentissimas subinde ad Deum fundendo, quo minus ab illorum rabie & morsibus impeteretur, qui semel eum odisse & insectari ceperant. Cumque apud hos, post mortem, non solum non remisisse odij aduersus eum acerbitatem, sed etiam auctam & exulceratam esse cernerem, ualde metui ne irritati illi ipsi, editis tot pijs eius lucubrationibus, fierẽt rabiosiores, Quod figura elegantissima pingit Salomon, Vt enim nitri mordacitas irritatur & adiuuatur aceto, ita uenenatæ & liuidæ naturæ, bona doctrina, aut admonitionibus non placantur aut sanantur, sed magis alienantur & accenduntur. Ac ut magis id metuerem hæc etiam res fecit, Quia scriptum eiusmodi est, cuius editionem author suo consilio distulit, uel quod breuiorem existimaret commentariolum, quam quem publice extare uellet, uel quod sperauit se ante mortem Epistolam hanc, quam præ cæteris dilexit, publicè adhuc suo more repetiturum & plenius enarraturum esse.

Itaq; ne nouis calumnijs uel ipsum, uel me etiam, qui ista edidissem, hoc genus hominum lacerarent,

raret, ualde mihi metuendum fuit, præsertim cum scriptum sit, Ne detis sanctum canibus, Et ne margaritas proijciatis porcis. Item Auribus stulti ne loquaris.

Sed hæc me cogitantem ac metuentem, alia tamen è contrario spes & cogitatio erexit, & in sententiam edendi operis huius adduxit, Quia me illa ipsa, quam initio recitaui, precatio & similes alibi repetitæ promißiones commonefecerunt & confirmarunt, semper fore in genere humano aliquam ueram Dei Ecclesiam, & aliquorum piè & rectè sentientium consensum ac coniunctionem, & huic subinde adfuturum Filium Dei, Nec ab hoc quamuis exiguo, deformi ac misero cœtu discessurum, antequam ad iudicium uisibiliter rediturus est, Sicut dubitare non potui & promißiones eius certißimas & hunc Spiritus sancti gemitum, tunc in istis clamantis, certo exauditum esse, & exaudiri omni tempore pijs eum coram Deo fundentibus.

Itaq; huius sancti & pij agminis rationem potius habendam duxi, quàm inuidorum & obtrectatorum, Quorum clamores ut uiuens Philippus magno & excelso animo, tanquam canum rabiosorum latratus contemnere solebat, Ac nihilo secius uel segnius studere, ut gloriam Dei & Ecclesiæ uocem Euangelij incorruptam amplectentes,

tes, scriptis utilibus ornaret, & ad usus necessarios instrueret, Et omnibus etiam improbis & flagitiosè ingratis, inseruiret ac benefaceret, Ita existimaui & ego rectius facturum me, si aliquod periculum potius inuidiæ & calumniarum subire non uererer, quam si committerem, ut hic utilis & eruditus commentariolus tot bonorum & doctorum uirorum precibus à me flagitatus, inter cætera eius scripta ac monumenta non extaret, nec ijs benefaceret, qui beneficia Dei, præstita Ecclesiæ per Philippum reuerenter agnoscunt & admirantur, præsertim cum eiusmodi sit, qui & à sene non multò ante mortem scriptus est, & de ijs rebus scriptus, quæ tunc & commouerunt orbem terrarum, & ipsum non leuiter exercuerunt & excruciarunt, Et omnibus necessariæ sunt, qui Ecclesiæ ueræ ciues esse decreuerunt.

Speraui etiam intelligentes et bonos non æstimaturos magnitudinem aut prolixitatem commentarij, quæ exigua est, sed rerum & explicationis bonitatem et perspicuitatem, quæ ut in alijs eius monumentis eximia, Ita & in hoc quantumuis breui & exili enchiridio est admirabilis, Cumq; de piorum laboribus & lucubrationibus scriptum sit, Non erit labor uester inanis in Domino, confido & Philippi lucubrationes ad posteritatem

ſteritatem, ſi qua futura eſt Eccleſia, frementibus ac inuidia rumpentibus omnibus eius obtrectatoribus duraturas ac profuturas eſſe, Ac ſi qua erit pia poſteritas, haud dubiè cuculos illos ingratos, qui uiuentem ac mortuum tanta turpitudine lacerarunt, execrabitur, ipſumq; ut promeruit uenerabitur.

Veſtræ uerò Celſitudini Principes illuſtriſſimi inſcribere Commentarium hunc uolui, cum ut C. V. autoritate ac patrocinio munitus ac commendatus, prodiret, Tum quod exiſtimaui honorificum C. V. & nunc & apud piam poſteritatem fore, Si aliqua in parte operum huius uiri C. V. nomen extaret. Cum enim uiuentem Philippum C. V. de iudicatione uirorum clariſſimorum D. Baldaſari Clammeri, & D. D. Ioachimi Molleri, qui C. V. à conſilijs ſunt, & Philippo fuerunt familiariſſimi & coniunctiſſimi, & uirtutum eius αὐτοπτοὶ ac teſtes certiſſimi, haud dubiè maximi fecerit & amarit, mortui etiam patrocinium C. V. non defugituras eſſe confido. Cumq; tot uirorum Principum ſapientia, pietate & uirtute excellentium nomina in ſcriptis ipſius extent, quibus ipſe uel ſua uel aliorum ſuorum παρασατῶν ac collegarum opera inſcripſit, & aliquorum etiam memoriam ac nomina orationibus eruditiſſimis ornauit & illu-

ſtriora

ſtriora fecit, putaui & V. C. collegio illi excel-
lentium Principum adnumerandam eſſe, Quod à
me factum ſimplici ac bono ſtudio, ut C. V. in
partem optimam interpretetur, ea qua debeo re-
uerentia à C. V. peto. Et oro Filium DEI
Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM,
cuſtodem & caput Eccleſiæ, ut adſit nobis &
ſemper ſibi in his regionibus æternam Eccleſiam
colligat, eam ſeruet & protegat. Ac C. V. ſa-
lutarem gubernationem tribuat, & animi ac
corporis uires confirmet. Datæ Vitebergæ die
19. Aprilis, quo ante annum reuerendus & cla-
rißimus uir Philippus Melanthon de Eccleſia
DEI optimè meritus, ad Academiam cœleſtem
abductus eſt. Anno. 1561.

C. Veſtræ
Seruus
Paulus Crellius
Theologiæ Doctor.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ PRIORIS AD TIMOTHEVM,

cum commemoratione breui præcipuorum itinerum Pauli.

LYSTRA OPPIDVM EST Lycaoniæ infra Galatiam, quod recenſetur et à Ptolemæo, nõ procul ab Iconio & Therbæ. Quia uerò in actis capite 16. ſcribitur, Timotheum in Lyſtris uixiſſe, ibi quoq; natus exiſtimatur. Fuit autem mater Eunice Iudæa, & fidelis, ut ibi in actis ſcriptum eſt, & auia Iudæa Lois. Pater uerò fuit Ethnicus. Vt autẽ à conſuetudine Timothei minus abhorrerent Iudæi, & in illis primis initijs teneræ Eccleſiæ nondum abrogatione Legis inculcata omnibus, facilius eum audirent, uoluit cum Paulus circumcidi. Itinera ex actis ſumimus: cum Paulus ſedecimo anno à conuerſione ueniſſet Lyſtra, Timotheum ibi ſibi adiunxit. Deinde traiecit in Macedoniam: Huius primæ profectionis in Macedoniam & Græciam comes fuit Timotheus, Poſtea ex Corintho nauigauit Paulus Epheſum, ubi biennio commoratus eſt, inde cum diſcederet uiſurus Aſiæ Eccle-

2. Timoth: 1. capite Acto: 16.

ſtas, Timotheo Eccleſiam in Epheſo commendauit, & in itinere in Phrygia priorem Epiſtolam ei Laodiceæ ſcripſit, Argumentum eſt conueniens Apoſtolo, breuiter autem de doctrina ſcribit ad diſcipulum eruditum, quem ipſe & docuerat & ſæpe audierat. Sed tamen attingit præcipua materias doctrinæ, ut & tunc extarent teſtimonia Pauli contra aduerſarios Timothei, & poſtea in Eccleſia hæc teſtimonia conſeruarentur, Quia Deus immenſa miſericordia uult nos de doctrina certos eſſe, uult ſciri, quando, per quos, quibus teſtimonijs propagata ſit, Ideo addit Apoſtolis magnos cœtus comitum, & manifeſtis miraculis teſtatur eos circumferre uocem diuinam.

CATALOGVS ANNORVM PAVLI.

Anno Chriſti.	An: poſt conuerſionem.	
35.	1.	Annus conuerſionis Pauli. Annus à natali Chriſti 35.
36.	2.	Iuit Paulus in Arabiam.
37.	3.	
38.	4.	
39.	5.	Iuit in Tharſum Acto: 9.

Barnabas

Anno Chri:	An: post conuer:	
40.	6	
41.	7	
42	8	Barnabas Paulum ex Tharso
43	9	Antiochiam ducit: Act: 11.
44	10	Iuit in Cyprum Acto: 13. comitante eum Barnaba. Et iubente spiritu sancto. Ibiq; Sergius proconsul conuertitur.
45	11	Profectus in Pergen Pamphiliæ, Antiochiam Pisidiæ, Iconium & uicinas urbes Acto: 14.
46	12	
47	13	
48	14	Fames prædicta ab Agabo totum terrarum orbem affligit, Iosephus
49	15	
50	16	
51	17	Synodus Ierosolymæ cui Paulus interfuit Acto: 15.
52	18	Redijt in Iconium & Lystram, ubi Timotheum sibi adiunxit et traiecit in Macedoniam. Et fuit Corinthi, ubi scripsit Epistolam ad Romanos.
53	19	

Anno Chri:	An: post conuer:	
54.	20	
55.	21	Redijt in Asiam, & cum fuisset biennio Ephesi, Timotheo Ecclesiam abiens commendauit.
56.	22.	Redijt in Phrygiam ubi Laodiceæ scripsit primam Epistolam ad Timotheum:
57.	23.	Redijt Paulus in Macedoniã prius peragrata Phrygia & finibus Galatum, cumq; uenisset in Macedoniam, scripsit in Philippis utramq; Epistolam ad Corinthios non longo interuallo. Postea redijt in Asiam, ac uenit Mytilenem, item in Samum & Miletum Acto: 20.
58.	24.	
59.	25.	
60.	26.	Postremum iter ad Ierosolymam, quo cum uenit capitur, et biennio Cesareæ captiuus tenetur.
61.	27.	
62.	28.	Remissus Romam. Sed tunc libertatus ex ore Leonis, ut 2. Tim: 4. narrat.
63.	29.	

Enid

Anno Chri:	An: post conuer:	
64.	30.	
65.	31.	
66.	32.	
67.	33.	*Fuit biennium in conducto.*
68.	34.	
69.	35.	*Interfectus Paulus à Nerone paulò ante eius mortem.*
70.	36.	*Decimus quartus Neronis, quo Nero sibi consciuit mortem.*

I. EPISTOLA AD PAVLVS APOSTOlus Iesu Christi.

INITIO PAVLVS NOmen præponit, quia in Ecclesia oportet extare testimonia, & scire per quos ea testimonia tradita sint, Et fit mentio muneris Apostolici, ut sciamus credendum esse ipsius doctrinæ tanquam uoci Dei de cœlo sonanti, sicut ipse inquit ad Galatas se doctrinam non accepisse ab hominibus, & de sua uocatione multa dicit, ut authoritatem suæ doctrinæ confirmet. Et prodest commonefieri iuniores de discrimine Prophetarum, Apostolorum, & aliorum docentium.

Prophetæ fuerunt qui immediatè à Deo uocati sunt ad docendum, & ad illustrandam promissionem de Messia, & ad aliqua consilia politica, & habent testimonia diuina, quod non errent in doctrina, uidelicet quædam peculiaria miracula.

Apostoli fuerunt qui immediatè à Christo uocati sunt ad docendum Euangelium, non ad gubernationem politicam, & habent testimonia diuina, quòd non errent in doctrina, et possunt quolibet loco docere.

Episcopi et alij Doctores sunt mediatè uocati à Deo

à Deo electione humana, et sonare debent doctrinam ab Apostolis acceptam sine aliqua mutatione, cum uerò mutant, errant, ut sæpè fit, ideo earum doctrina iudicanda est ex testimonijs Apostolorum. Hæc monere initio de titulo necesse est, ne quis putet nomen Apostoli ociosè additum esse, ideò disertè addit Paulus se esse Apostolum mandato diuino missum, Sicut autem ipsi necessarium est docere, ita nobis necessariò mandatum est audire hanc doctrinam.

Ne alia doceant, & ne attendant fabulis.

Necessaria est admonitio, est & prima in Ecclesia, ne omissa doctrina diuinitus tradita proponantur aliæ doctrinæ. Item ne curiosæ quæstiones agitentur omißis rebus necessarijs, quia Ecclesia alligata est ad fundamentum, ut alibi dicitur, Fundamentum aliud ponere nemo potest, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Item, Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Ac ut sapiens Doctor initio summam recitat, qua breuiter complectitur omnia quæ in homine conuerso ad Deum esse necesse est, Summa mandati est dilectio, ex corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.

Ex corde puro.

Primùm quid nominat cor purum, aut quis est omnino in hac imbecillitate hominum, cuius cor sit purum? Respondeo iuxta dictum Apostolorum in Actis capite 15. Fide purificans corda eorum. Nominat igitur cor purum fide purificatum, id est, non Epicureum, non Academicum manens in dubitatione, non Sauliticum, id est, fugiens Deum, & irascens Deo, Sed iam rectè sentiens de Deo, & ad eum accedens in uera agnitione & fiducia filij Dei, & agnoscens uerè nos quanquam immundos tamen recipi, & tegi nostras sordes quanquam multas & magnas, imputata nobis mundicie & iusticia filij Dei, Sic & Dauid inquit: Asperges me Domine Hysopo & mundabor. Et postea: Cor mundum crea in me Deus, id est, rectè sentiens de Deo, conspersum sanguine Filij. Et cum sic purificantur fide corda, accipiunt Spiritum sanctum, se Deo subijciunt, iam incipiunt quærere gloriam Dei, & obedire Deo, & habent uera initia dilectionis Dei et proximi. Comprehendit enim Paulus nomine dilectionis opera omnium præceptorum Decalogi. Sicut alibi inquit, Dilectio est impletio Legis. Et 1. Iohannis 5. Hæc est dilectio Dei, mandata eius custodire. Sit igitur hæc definitio, Dilectio di-

uirtus, qua postquam misericordiam Dei propter filium promissam fide apprehendimus, iam eum diligere & ei gratias agere incipimus, & nos ei subijcimus, & obedientiam iuxta omnia mandata inchoamus, cum quodam sensu læticiæ in Deo. Vt autem antea dixi prius fide purificari corda, ita & postea sciendum est, hanc inchoatam obedientiam etsi adhuc multæ sordes in nobis sunt, tamen placere Deo propter mediatorem, nec inchoari dilectio potest, nec placet nisi præcedat fides. Ideo & Paulus mox addit ex fide non fucata.

Ex conscientia bona, & fide non simulata.

Vniuersaliter hanc regulam de nostra obedientia seu de bonis operibus sciri necesse est, Quanquam nostra obedientia procul abest à perfectione, & hærent in nobis peccata, tamen oportet talem esse obedientiam in conuersis, ut sint in nobis fides & bona conscientia, id est, propositum non peccandi. Hic gradus in conuersis necessarius est, quod & hoc dicto Pauli confirmatur, et alijs, ut infrà, Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. Et 1. Petri 3. Conscientiam bonam retinentes. Item ad Corinth: Hæc est gloriatio nostra testimonium conscientiæ nostræ,

Nec ſimul manent hæc duo pugnantia, Actio quæ uiolat homo Legem Dei ſciens & uolens, Et illa fides quæ eſt fiducia miſericordiæ accipiens remiſſionem, quia Iusiurandum dicit, Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Oratio copulatiua eſt, id eſt, non fit uiuificatio fide, donec nulla fit conuerſio, id eſt, donec aliquis habet propoſitum peccandi, Et talia delicta nominantur uſitatè peccata mortalia, cum effunduntur Spiritus ſanctus & fiducia miſericordiæ, & ſic lapſi, tunc ſunt rei iræ Dei, & æternæ mortis, iuxta illa dicta, Propter hoc uenit ira Dei ſuper inobedientes. Nec recipiendæ ſunt fanaticæ imaginationes eorum, qui fingunt ſemel renatos non poſſe rurſus effundere Spiritum ſanctum, cum manifeſtè dicatur 2. Petri 2. Si rurſus ſuperantur ab inquinamentis quæ effugerant, fiunt eis poſteriora peiora prioribus, Item, Qui ſtat uideat ne cadat, Ideò ſimus uigilantes, ut iuſticia bonæ conſcientiæ retineatur, id eſt, bonum propoſitum.

Et fide non ſimulata.

Nec inchoari dilectio Dei poteſt, nec placent opera Deo niſi præcedente fide, Ne autem fides intelligatur tantum de noticia qualis eſt in Dæmonibus

bolis, addit particulam, Ne sit simulata. Est igitur Fides non simulata assensio qua amplectimur omnia dicta Euangelij, & in his promißionem gratiæ, Et est fiducia acquiescens in Mediatore iuxta eam promißionem. Hæc fiducia, quæ quidem, cum in ueris doloribus consoletur & erigat corda, & quasi ex inferis retrahat, sentiri potest, discernit ociosam noticiam à non simulata fide. De hac fide dicitur: Iustificati fide pacem habemus. Nec aliter intelligit Paulus uocabulum fidei hoc loco, Cumq; sciamus corruptelas doctrinæ Pauli excogitatas esse, postquam uocabula falsò intetellecta sunt, simus diligentes in retinenda propria significatione, qua retenta, nec obscuritas nec ambiguitas est in Pauli oratione.

Vt autem hæc breuis summa hoc loco intelligatur, mente intuenda est tota doctrina de Iustificatione, uidelicet in uera pœnitentia seu doloribus uocem Euangelij audiri & cogitari necesse est, quæ propter Filium Dei Gratis, non propter ullam nostram dignitatem simul offert hæc quatuor, remißionem peccatorum, imputationem iusticiæ, Spiritum sanctum & hæreditatem uitæ æternæ. Est autem mandatum Dei æternum & immotum de FILIO, Hunc audite, necesse est igitur assentiri promißioni offerenti reconciliationem,

liationem, uidelicet illa bona quæ dixi. Hac fide homo uerè accipit remißionem peccatorum, imputationem iusticiæ, & Spiritum sanctum, & fit hæres uitæ æternæ propter Filium Dei Gratis, non propter propriam dignitatem aut meritum, Et in hanc sententiam usitata est oratio in nostris Ecclesijs, Sola fide iustificamur. Significat enim iustificari accipere remißionem peccatorum & imputationem iusticiæ, cum qua coniuncta est donatio Spiritus sancti, & hæreditas uitæ æternæ.

Et manifestißimum est ideò de imputatione dici, quia nondũ habemus illam totam nouitatem, de cuius transfusione Monachi dicunt, sed summus iusti donata remißione peccatorum, & imputata nobis iusticia Filij Dei, & quasi ea uestiti per imputationem, & tamen uerißimum est simul incho ari in nobis nouitatem, quæ fit Spiritu sancto effuso in corda nostra, & accendente in nobis fidem, & alias uirtutes, & copulante nos filio Dei, regnanti ad dexteram æterni patris, sicut dicitur Actorum 2. Dextera Dei exaltatus accepit promißionem Spiritus sancti, quem effudit in nos.

Prorsus etiam reijcienda est imaginatio, quæ fingit hominem tantum initiò præparari fide, postea uerò iustum esse propria dilectione, seu propriis uirtutibus, ut cum dicimus, Motus calefacit

Motus præparatio est, postea calore sumus calidi. Sed persona fide recepta deinceps etiam est iusta, id est, accepta Deo ad uitam æternam, non propter proprias uirtutes, quia multum adhuc manet in nobis sordium, sed propter mediatorem sola fide, qua & deinceps habemus remißionem peccatorum, & imputata iusticia mediatoris uestiti sumus: Placet autem noua obedientia in reconciliato, hac ipsa confeßione præcedente, quòd adhuc multæ magnæ sordes in nobis hæreant, iuxta illud: Non iustificatur in conspectu tuo omnis uiuens, Sed placeat tamen & hæc inchoata obedientia propter mediatorem fide.

Hæc sæpè alibi copiosius recitantur, unde sumatur explicatio longior, Nunc tantum breuiter hæc recensui, ut iuniores admoniti sciant Paulum loqui de hac ipsa fide, de qua alibi inquit, Fide iustificati pacem habemus. Et hanc in quotidiana inuocatione & in consolationibus exerceant.

Bona est Lex legitimè vtenti.

RECitata summa ingreditur in commemorationem de usu Legis: Nam multi ex Iudæis adhuc somniantes mansuram esse politiam Mosaicam, contendebant ritus Mosaicos necessarios esse,

esse, ut recens tunc fuerat agitata hæc controuersia in Synodo, quæ recitatur in actis capite 15. Itaq; ut sæpe alibi, ita hic quoq; reprehendit illos errores propugnantes Legem Moysi, & paucis addit de usu Legis.

Est autem insignis propositio, Bona est Lex legitimè utenti, ubi monet de usu Legis multa consideranda esse, uidelicet & ipsarum legum discrimina, & fines Legis. Notum est autem unam Legis partem, scilicet Moralem, quam nominamus Decalogum, sapientiam æternam in mente diuina esse, cuius noticia in homines transfusa est, ut uerè agnosceretur Deus, & omnes nostræ res nostræ congruerent cum mente & uoluntate Dei. Etsi autem postea natura hominum auersa est à Deo, tamen in toto genere humano manent hæ noticiæ aliquo modo, quia Deus uult ab omnibus agnosci suum iudicium aduersus peccatum, uult etiam homines quanquam non renatos frenare & cohercere locomotiuam.

Aliæ duæ partes, uidelicet leges Forenses, & Ceremoniæ, erant nerui huius politiæ Israël, interituri cum ipsa politia. Sed de omnium partium usu hæc propositio uera est, Nulla opera Legis, neq; Moralia, neq; alia, merebantur remissionem peccatorum, nec erant illa res qua David, Ieremias, Daniel, & similes erant iusti coram

Deo,

Deo, sed erant disciplina qua non renati frenabantur, & exercitia in quibus renati declarabant suam obedientiam & confessionem. Præterea ritus erant signa discernentia hanc politiam ab alijs, quia uoluit Deus notum esse populum ex quo nasceretur redemptor, eamq; ob causam uoluit tunc certam esse Ecclesiæ suæ sedem. Hoc consilio politiam illam ita constitutam esse, & peculiaribus ritibus distinctam ab alijs gentibus, sciri necesse est.

Sed iam dicamus de Decalogo, id est, de naturali & perpetua Lege, omissis cæteris legibus. Nam de hac ipsa parte, uidelicet de lege Morali inquit Paulus, Lex est posita iniustis, id est, urget & premit iustos, Et addit exempla pertinentia propriè ad legem Moralem, Ait esse positã periuris, homicidis & scortatoribus. Hîc primùm sit infixa mentibus uera doctrina contra Antinomos, legem Moralem non esse mutabilem aut ociosam, Sicut lex Spartana de nummo ferreo, aut lex Thebana de collocandis in cophinum obæratis non soluentibus: Sed esse æternam & immutabilem sapientiam in mente diuina, cuius noticia creaturæ rationali tradita est, ut sciamus esse Deum, & qualis sit, & quod sit uindex, & quod semper nos obliget, Primùm, ut obtemperemus. Secundo, si non obtemperemus ut horribiliter hæc natura

contu-

contumax destruatur. Quia Deus iam propter hæc irascitur, sicut usitatè dicitur: Omnis lex obligat uel ad obedientiam uel ad pœnam, Et hanc obligationem legis ualde perspicuè intellexit Adam, cum post lapsum sensit iram Dei & iudicauit, se iusto iudicio Dei penitus delendum esse, Nec argumentum hoc ulla creatura soluere poterat, sed interuenit filius Dei, qui & obedientiam præstitit, & pœnam in sese deriuauit, ne Lex esset irrita, & tamen seruarentur homines.

Hæc sæpissimè cogitanda sunt, ut aliquo modo discamus res esse maximas legem Dei, peccatum, iram Dei, ordinem certissimum iusticiæ Dei irrogantis pœnam. Ideoq; exempla quotidiana in promptu sunt, mors, & aliæ ingentes calamitates hominum, morbi, dolores, cædes, uastationes. Hæ communes miseriæ sunt effectus ordinati Legis, & testimonia iræ Dei aduersus peccata, Sicut dicitur Psalmo 38. Propter iniquitates corripis hominem. Et ualde dolendum est homines securos ruere in uaria scelera, quasi Lex Dei sit inanis pictura.

Sciamus igitur ueritatem Dei esse, & usum eius rectè intelligamus. Sunt autem usus aduersus non renatos duo uniuersaliter, Cohercere & Punire. Docendi sunt igitur etiam non renati se

inclusos

inclusos esse carcere Legis, & disciplinam præstandam esse propter hæc quatuor.

Primùm, Quia Deus eam præcipit, & omnes creaturæ Deo obedientiam debent. I.

Secundò, Vt uitent pœnas præsentes & æternas, Quia nequaquam dubium est atrocia sceleræ in hac uita atroces pœnas comitari, Iuxta illa dicta: Gen: 6. Matth: 26. Qui acceperit gladium gladio peribit. Itē, Exo: 20. Non habebit Deus insontem eum, 2c. Item, Ebr: 13. Scortatores et adulteros iudicabit Deus. Item Prouer: 12. Labium mendax abominabitur Dominus. Has regulas ueras esse & ordinem diuinum quem Deus exequitur, quotidiana experientia ostendit. II.

Tertiò, Vult Deus singulos & aliorum uitæ parcere, non enim nobis tantum nati sumus, sed communis cognatio est in genere humano, & singuli communem societatem fouere debent, & execrāda est illa uox Cain, Gen: 4. Nunquid ego custos sum fratris mei. Frenandi sunt igitur impetus in singulis, ut alij uiuere possint, ne dissipetur societas, nec turbentur educatio & institutio. Hæ tres causæ facilè intelligi possunt. III.

Quarta causa est de qua Paulus loquitur ad Galatas 3. capite. Lex est pædagogus in Christo. id est, non possunt doceri homines ubi nulla est disciplina, Item beneficia Filij Dei non intelligun- IIII.

tur ſine agnitione peccati, Item non accipiuntur donec homines perſeuerant in ſceleribus contra conſcientiam.

Hæ cauſæ omnes ad diligentiam regendæ diſciplinæ hortentur, quam quidem regere aliquo modo poßibile eſt homini etiam non renato, Quia Deus uult reliquam eſſe libertatem uoluntatis in homine ad regendam locomotiuam. Eſt autem diſciplina gubernatio locomotiuæ etiamſi corda ſunt immunda, ut quòd Achilles admonitus à ratione retrahit manum ne interficiat Agamemnonem, gubernatio eſt locomotiuæ etiamſi cor ardet ingenti incendio. Præterea ſciendum eſt, etiamſi diſciplinam præcipit & flagitat Deus, & horribiliter uiolationem diſciplinæ punit, tamen diſciplina nequaquam meretur remißionem peccatorum, nec eſt iuſticia coram Deo qua homines iuſti, id eſt, Deo accepti ſint, Sed tegit nos, ſicut folio fici Adam & Eua ſuam immundiciem & horrendam contaminationem tegebant, id eſt, Eſt qualecunq; frenum quod uitæ & ſocietati neceſſarium eſt.

Memineris etiam hoc dicto, Lex eſt iniuſtis poſita, approbari totum ordinem politicum, imperia, coniugium, diſtinctionem dominiorum, contractus, iudicia, pœnas, Quia nerui huius ordi-

nis

nis proprijssimè sunt præcepta Decalogi. Cum autem Decalogus uerissimè sit sapientia Dei, manifestum est & hunc ordinem politicum suo genere rem bonam esse.

Alter usus Legis in non renatis est condemnare ad pœnas præsentes et æternas, Suntq; initiũ iudicij diuini & destructionis pœnæ præsentes, ex quibus liberantur aliqui, uidelicet hi qui ad Deum conuertuntur, Alij non liberantur sed ruunt ex illis in æternum exitium: Vt præsens calamitas Saulis initium est pœnarum quæ in omni æternitate ipsum opprimunt, Est & Dauidis calamitas initium iudicij & destructionis, sed hic liberatur quia petit & accipit remissionem peccatorum fiducia redemptoris. De hoc usu Legis uidelicet de condemnatione loquitur Paulus 1. Corinth: 15. inquiens: Aculeus mortis peccatum est, potentia uerò peccati Lex est. Et Roman: 7. Per Legem peccatum fit excellenter peccatum, id est, ualde reum, id est, reatus, ira Dei, proiectio, sentiuntur Lege nos accusante. De his doloribus inquit Ezechias capite 38. Sicut Leo rugiens contriuit omnia ossa mea.

Dixi de usibus Legis in non renatis, ac in secundo usu de condemnatione discernendi sunt hi qui conuertuntur, ab alijs qui non conuertuntur. Nam conuersi liberantur à condemnatione &

tamen hi quoq; sentiunt initia huius horrendi iudicij & multas pœnas, Sicut Dauid, Ionathas & alij. Priusquam autem dicimus de usu in renatis prius declaranda est sententia, Iusto non est Lex posita. Hæc ut rectè & simpliciter intelligatur, antithesis consideranda est consilij Pseudoapostolorum & consilij Paulini. Contendebant Pseudoapostoli Legem seruandam esse, ut his operibus homines fierent iusti, & magis magisq; fierent iusti, Sicut diceret materfamilias filiæ, tot horis nihil gustes, & postea unico ferculo contenta esto, & bis bibas, & sic eris temperans, & hac assuefactione magis temperans eris. Hoc modo de disciplina rectè dicitur, sed nequaquam facienda est confusio disciplinæ & iusticiæ coram Deo. Falsò transferunt hoc exemplum Pseudoapostoli ad iusticiam coram Deo. Opponit igitur Paulus huic errori & confusioni hoc dictum, Iusto non est Lex posita, scilicet quo ad iustificationem. Lex non est proponenda, ut homo fiat iustus Lege uel operibus, uel magis iustus, sed prorsus alia res proposita est qua homo fit iustus coram Deo, scilicet Filius Dei, propter hunc es iustus Fide, id est, habes remissionem peccatorum & imputatam ipsius iusticiam, & propter ipsum, Et es donatus Spiritu sancto & hæreditate uitæ æternæ.

Hæc

Hæc est prima recta & simplex enarratio, Iusto non est Lex posita, scilicet quo ad iustificationem, ut homo Lege fiat iustus uel magis iustus coram Deo, iam habes hoc beneficium aliunde, ut si diceremus Monachis, Stulti quid agitis, uultis instituere opera & condere Leges, ut homines fiant iusti, nequaquam alia re nobis credentibus in Filium Dei opus est ad iusticiam, sed propter ipsum donantur remißio peccatorum, imputatio iusticiæ, Spiritus sanctus & hæreditas uitæ æternæ.

Sequuntur & aliæ interpretationes quæ magis usitatæ sunt, Iusto non est Lex posita, scilicet quo ad coactionem, item quo ad condemnationem. Ac interpretatio de condemnatione continet utilem doctrinam, & congruit cum dictis, Rom: 5. Iustificati fide pacem habemus. Item, Roman. 6. Non estis sub Lege, sed sub gratia. Item, Rom: 8. Nulla nunc condemnatio est his qui in Christo Iesu ambulant. Sic dicitur: Iusto non est Lex posita, id est, Lex non condemnat fide iustum, etiamsi multum adhuc sordium & peccatorum in hac tanta infirmitate nostra cicrumferimus, sed loquitur dictum de Iusto, id est, de habente ueram fidem, qui conuersus ad Deum fiducia Filij Dei receptus est. Hic agnoscit & deplorat reliquias peccati, sed tamen scit eas tegi per Filium Dei, &

repugnat malis opinionibus, & uiciosis cupiditatibus. Hæc interpretatio perspicua est, & consolationem pijs mentibus affert. Et uerbum νῦν τοῦ singularem habet Emphasin, quasi dicat, credentem Lex non opprimit tanquam immota & sine ulla mitigatione.

Augustino familiarior est interpretatio de coactione, Renatus Spiritu sancto iam uolens obtemperat, ut mater sponte amat & alit sobolem non coacta Lege, etiamsi Lex quoq; id præcipit. Sed quia magna infirmitas in hac uita manet reliqua, multi etiam renati disciplina frenandi sunt, ut de pueris manifestum est, ideo hanc interpretationem relinquo.

Quis est autem usus Legis in renatis? Vsitata nobis responsio est & satis concinna, si dextrè accipiatur, Credentes liberi sunt à Lege, quòd ad condemnationem attinet, non quòd ad obedientiam attinet, id est, sunt iam reconciliati, & placent Deo, quanquam Legi non satisfaciant, Sed inde non sequitur licere eis ruere contra conscientiam, Quia semper manet hic ordo, ut creatura rationalis Deo obediat, sed hoc est Euangelij beneficium, quòd obedientia imperfecta Deo placet, Nec enim concedit Euangelium contemptum Dei contra conscientiam, Ideo dicitur Matth: 5. Nisi iusticia uestra excellet supra iusticiam Pharisæorum,

riſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item, Non ueni ſoluere Legem, ſed implere. Et implet ipſe, ut ſimul in nobis reſtituat, ut Roman: 8. dicitur: De peccato damnauit peccatum, ut iuſticia Legis impleatur in nobis, non ſecundum carnem ambulantibus. Item, Rom: 3. Legem ſtabilimus per fidem, id eſt, ideo recipimur & renouamur ut iam fiat Lex & placeat.

Hæc ſententia ſæpe repetita eſt alijs craßioribus formis loquendi 1. Corinth: 6. Ne erretis, Scortatores, idolatræ, adulteri &c. non poſſidebunt regnum Dei. Et 1. Ioannis 3. Nemo decipiat uos, qui facit peccatum ex Diabolo eſt. Et Roman: 8. Debitores ſumus, ut non ſecundum carnem ambulemus. Nec debitum ſignificat uiolentiam, ſed immotum ordinem quo creatura rationalis creatori ſubiecta eſt, Et hoc ipſum eſt debitum, ut obedientia ſit ſpontanea. Et Zacha: 8. dicitur: Veritatem & iudicium pacis iudicate in portis ueſtris, & malum contra proximos non cogitate, & iuramentum mendax ne diligatis, omnia enim hæc ſunt quæ odi, dicit Dominus. Item Pſalm: 5. Non Deus uolens impietatem tu es.

Manet igitur illa uoluntas in Deo æterna & immota quæ diſcernit bona & mala, & uult bona, & uult obedientiam creaturæ congruentem

ſuæ uoluntati, & patefactam per Filium de quo dicitur Matth: 17. Hunc audite. Ideo & in iuramento dicitur Ezech: 33. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat, Vtrumq; enim complectitur Iusiurandum, mandatum de conuerſione, & promiſsionem reconciliationis. Ex his omnibus intelligi poteſt recte dici, obedientiam, quæ inchoatur fide, & ſubiicit nos uoluntati Dei quam Lex oſtendit, neceſſariam eſſe.

Secundò manet Lex renatis, quod ad doctrinam attinet, quia oportet eos habere teſtimonium expreſſum, qui cultus Deo placeant, ideo dictum eſt ad Timotheum 2. Timo: 3. capite. Scriptura diuinitus inſpirata utilis eſt ad docendum.

Tertiò liberatio à Lege clarius intelligitur cum intuemur integram liberationem, qualis erit in nobis in uita æterna, ubi in luce diuina uiuemus ſine peccato, ſine morte, ſine alijs calamitatibus, Sed in hac uita hærent in nobis reliquiæ peccati, mors, & multæ calamitates, Sicut igitur manent mors & aliæ pœnæ, ita manet Lex quò ad reliquias peccati, Nam hæc omnia ſunt nos accuſant, Lex, mors, & aliæ pœnæ. Pulſo Deuidi ſua calamitas eſt uox Legis, ſed ita fit liber Lege et à morte, quia fide eluctatur, Sic igitur iuſto quatenus eſt iuſtus, id eſt, quatenus fide ani-

cit, non est Lex posita, non condemnat eum. Hanc doctrinam de liberatione à Lege, et de usibus Legis breuiter hîc recitatam, alibi copiosius expositam relegite.

Quia ignorans feci.

Discernit persecutores ut Roman: 10. & 11. aliqui conuertuntur, aliqui non conuertuntur. De hoc discrimine & Matthæi 12. dicitur: Qui dixerit sermonem contra Filium hominis, remittetur ei, Qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neq; in hac neq; in futura uita. Hic multa disputantur de blasphemia seu de peccato irremißibili, Nos prius teneamus hanc regulam, Mandatum de conuersione sine ulla dubitatione uniuersale est, sic & sine ulla dubitatione promißio Gratiæ uniuersalis est, Sicut Dominus inquit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Et horrenda contumelia est aduersus Filium Dei, cogitare regnum Diaboli potentius esse Christo, cum quidem dictum sit Rom: 5. Gratia exuberat supra peccatum, Et sancita sit promißio Iureiurando, Viuo ego, nolo mortem peccatoris, &c. Confugiamus igitur ad Filium Dei, & sustentemus nos promißione, & repugnemus dubitationi.

Hæc sunt mandata diuinitus, & tales sentient

consolationem et recipientur, Ita iudicemus à posteriore, hos non habuisse peccatum irremissibile, Sic seruatus est Paulus & alij multi persecutores, Et quidem Paulus inquit, suam conuersionem exemplum & testimonium esse regulæ, quòd Deus uerè uelit Gratis propter Filium recipere peccatores confugientes ad Filium, Sic seruati sunt Aaron & Petrus, quanquam scientes lapsi sunt.

Contrà uerò multi persecutores pereunt horribili odio Dei, ut Iudas, de his à posteriori iudicari potest habuisse eos peccatum irremissibile: Sed ijdem scientes & uolentes perseuerarunt in illo horribili odio aduersus Deum, nec confugerunt ad Filium Dei. Nec subtilius quæramus à priori quòd sit peccatum irremissibile, Paulus aliquod discrimen indicat, cum dit: Quia ignorans feci.

Sed hic oriuntur quæstiones, Aaron, Petrus, Manasses, non peccauerunt ignorantia, & tamen recepti sunt, & esse aliquod discrimen exempla ostendunt. Aliter deliquit Diabolus sciens & superbè despiciens Deum, Aliter Adam, Aaron, scientes, sed superati infirmitate? Sed nos omittamus has quæstiones & iudicemus de uoluntate Dei iuxta uerbum ipsius, Hunc audite. Omnis qui credit in Filium, habet uitam æternam, Anteferamus

feramus Filium Dei, & Iusiurandum toti regno peccati. Sciamus etiam anteferendum esse Filium Dei uoci Legis, Etsi autem hæc pugna difficilis & magna est, tamen hæ regulæ ueræ sunt, & non negligendæ iuxta illud Moysi capite 18. Qui non audierit Filium, ego ultor ero.

Hanc consolationem ueram, ut dixi, teneamus, & nos ipsos exuscitemus, & alios omnes hortemur ad pœnitentiam & ad fidem, Sicut & Apostoli hos ipsos hortantur ad pœnitentiam quibus Acto: 4. dicunt: Hunc autem Iesum uos crucifixistis: Et multi ex his uerè conuersi sunt ad Deum. Et sint nobis in conspectu exempla Aaron, Pauli & multorum aliorum, qui cum fuissent persecutores postea conuersi sunt. Si qui uerò nolunt audire hanc consolationem, quid attinet de eis disputare, cũ eo ipso horribiliter peccent, quod tũc negant hanc uocem Euangelij, Gratia exuberat supra peccatũ, Et ita ardent odio, ut potius malint fieri æterni hostes Dei, quàm confugere ad Filium. Hoc modo pereunt multi omnibus ætatibus, ut Saul, Achitophel, Iudas, Arrius, & nostro tempore Latomus Louaniensis, Hoffmeister, & alij multi, quorum exemplorum cogitatione expauescamus & petamus nos regi & confirmari Spiritu sancto, Sicut scriptum est Lu-

cæ 11. Quantò magis pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus: Et pio studio discamus ueritatem, & caueamus ne eam oppugnemus.

Cæterum sunt discrimina inter errata ignorantiæ, & delicta contra conscientiam, quæ tam multiplicia sunt, Nam & affectata ignorantia delictum est contra conscientiam, Et interdum fit affectata ignorantia blasphemia, ut in multis Pharisæis cum uidelicet corda conuicta testimonijs diuinis, tamen ardent odio, & conantur delere uocem Dei, Et alijs persuadere esse eam Diabolicam. Hæc discrimina peccatorum iudicari postea possunt, cum uidemus aliquos indulgentes suis furoribus ad pœnitentiam redire noluisse.

Certus est sermo.

SVpra de Lege concionatus est, nunc inserit summam Euangelij, sed ualde breuiter, quia scribit ad auditorem qui fuerat ipsius comes longo tempore, & benè cognouerat totam doctrinam uocem. Ac initio asseueratio posita est, Certus est sermo & firmißimè amplectendus. Hac asseueratione in nobis quoq; fidem confirmemus, ut ex dubitationibus eluctemur, & uerè statuamus nos recipi & exaudiri.

Hic

Hic autem repetat unusquisq; apud sese integram doctrinam de Iustificatione, de qua semper eodem modo dicimus, Et exordium doctrinæ ex uerbis Domini sumimus, Ite prædicantes pœnitentiam & remißionem peccatorum in nomine meo. Hæc fieri oportet in conuersione. Primùm oportet argui peccatum, perterrefieri corda, Sicut & Dominus inquit Mar: 1. cap. Agite pœnitentiam. Et 2. Cor: 7. dicitur, Tristicia secundum Deum pœnitentiam efficit ad salutem. Et Esaiæ ultimo. Ad quem respiciam? ad contritum & humiliatum, & trementem sermones meos. Et Iusiurandum flagitat in nobis conuersionem cum inquit Ezech: 18. & 33. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut couuertatur & uiuat. Et exempla congruunt Adam, Eua, Dauid, accusantur & horribiliter expauescunt.

Hos pauores & sensum iræ Dei uocauerunt usitatè contritionem, de qua rectè docendi sunt homines, ne uel nobis ipsi blandiamur cœca securitate, uel ruamus in desperationem, uel lædatur gloria Filij Dei, & deleatur Euangelium, Sicut Monachi tetros errores finxerunt, quibus Euangelium prorsus obscuratum est, & uera consolatio pijs mentibus erepta est. Quanquam enim uerum est oportere in nobis esse aliquam contritionem, aliquos pauores, & dolores quod Deum offen-

offenderimus, Tamen hi duo errores falsissimi sunt, quòd oporteat sufficientem esse contritionem, & quòd sufficiens contritio mereatur remissionem peccatorum. Primùm enim nulla potest esse sufficiens contritio, & cum crescit dolor sine consolatione mergitur homo in mortem & in æternum exitium, iuxta illud Rom: 3. Lex iram efficit. Item 2. Cor: 3. Lex occidit. Deinde certissimum est remitti peccata Gratis propter Filium Dei, & nequaquam propter nostram contritionem uel dilectionem.

Sed perterrefactæ mentes audiant uocem Euangelij quam hic recitat Paulus, Certus est sermo & firmissimè amplectendus, quòd Christus uenerit in hunc mundum saluos facere peccatores. Vult enim hoc dicere Paulus, uocem Euangelij de gratuita reconciliatione nequaquam notam esse iudicio naturali, nec esse uocem Legis, sed singulare & mirandum decretum esse diuinitatis de redemptione generis humani per Filium, ideo dicit sertè inquit, Christus Iesus uenit in mundum, quasi dicat, iubeo te causam considerare cur in mundum uenerit Filius Dei, Non est missus sicut Moyses aut alij Prophetæ, sed fuit hic mediator antea, & nunc ideo ad nos uenit ut fieret uictima. Et sciri oportet quæ beneficia attulerit, & quomodo nobis adplicentur. Adfert autem remissionem

nem peccatorum, imputationem iusticiæ, donationem Spiritus Sancti, & uitæ æternæ. Et post hanc uitam resurrectionem & uitam æternam. Accipiuntur autem in hac uita propter ipsum Gratis non propter nostra merita, Sola Fide, remißio peccatorum, imputatio iusticiæ, donatio Spiritus Sancti & uitæ æternæ. Hæc est uox Euangelij propria, cuius intellectum natiuum ut retineamus, uocabula rectè intelligenda sunt, Nam ex deprauatione uocabulorum aliæ tenebræ ortæ sunt.

De vocabulo Iusticiæ.

Hebraica phrasis est in uerbo Iustificari, ut si dicam, Scipio iustificatus est accusantibus tribunis plebis, id est, absolutus est, Et pronunciatum est eum esse iustum. Ita hîc iustificari homines propter Mediatorẽ, est accipere eos remißionem peccatorum, & pronunciari iustos, id est, reputari iustos seu acceptos propter ipsum imputata nobis iusticia ipsius. Et cum hac acceptatione coniuncta est donatio Spiritus Sancti & uitæ æternæ.

Et fit magis perspicuum uocabulum Iusticiæ cum significatio Paulina discernitur à modis Philosophicis. Nam iustus more Philosophico significat

eat habentem seu iusticiam uniuersalem seu particularem, Sed quia non sumus iusti coram Deo impletione Legis. Ideo in Euangelio annunciatur alia iusticia, scilicet remißio peccatorum & reconciliatio propter Filium Dei. Necesse est igitur significationem uocabuli discernere à Philosophicis modis, cum ait Paulus, Iustificati fide pacem habemus, id est, reconciliati seu accepti Deo propter Christum fide pacem habemus. Et conscientia in magnis consternationibus agnoscit se immundum esse, non circumspectat suas qualitates, sicut clamitat Propheta: Psalm: 143. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, scilicet propria mundicie seu proprijs qualitatibus. Sed de imputatione postea plura dicemus.

De Vocabulo Fidei.

Certißimum est fide in hac doctrina non tantum significari noticiam quam et Diaboli tenet, sed significari simul noticiam historiæ, & assensionem qua promißionem tibi applicas, & fiduciam acquiescentem in Mediatore et in Deo, iuxta promißionem, & sic loqui Hebræos non dubium est, iuxta illud dictum Matth: 15. O mulier magna est fides tua. Et complectitur hæc fides totum Symbolum, in quo & illum articulum profitemur

fitetur, Credo remißionem peccatorum, Hic enim exprimuntur beneficia Dei & Mediatoris, de quo articuli præcedentes loquuntur, & hunc articulum sic ad sese applicent singuli, Credo remissionem peccatorum non tantum alijs dari, sed mihi quoq;. Hæc fides rectè amplectitur promißionem qua tibi ipsi credis exhiberi remißionem & reconciliationem, ut Rom: 4. Adfirmat Paulus se de ea fide loqui quæ promißionem accipit, uidelicet, qua tibi ipsi promißionem applicas cum inquit, Ideo ex Fide gratis, ut firma sit promißio.

Etsi autem scriptores post Apostolos fuerunt negligentiores, tamen interdum quid senserint ostendunt. Estq; dictum Bernhardi tenendum, quia testimonium perspicuum est, & ad confirmandos aliquos prodest, Necesse est primò omnium credere quòd remißionem peccatorum habere non poßis nisi per indulgentiam Dei, sed adde ut credas & hoc, quòd per ipsum peccata tibi donantur, Hoc est testimonium quod perhibet Spiritus Sanctus in corde tuo, dicens, Dimissa sunt tibi peccata tua, Sic enim arbitratur Apostolus Gratis iustificari hominem per fidem. Hæc uerba extant in prima concione de annunciatione.

Sit igitur definitio Fidei. Fides est assensus quo amplectimur totam doctrinam à Deo nobis

traditam, & in hac promißionem Gratiæ quoq; & est fiducia acquiescens in Mediatore & in Deo iuxta promißionem, & clamans Abba pater.

In hac doctrina necesse est & rectè intelligi uocabula Legis, Euangelij, Peccati, Gratiæ, de quibus alibi dictum est. Enarratis uocabulis, propositio fit perspicua, & eam accommodemus ad nos docendos, & consolandos in doloribus, & quotidie in inuocatione, non propter ulla merita nostra, sed propter Filium Dei Gratis, certò accipimus remißionem peccatorum, & reputamur iusti, imputata nobis iusticia Mediatoris, & donamur Spiritu Sancto & hæreditate uitæ æternæ, Fide, id est, fiducia Mediatoris, Et mandatum Dei immotum & æternum est, ut credamus uerò nos sic recipi & placere propter Filium, ut Iohannis 3. dicitur: Sic dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Ac sint in conspectu testimonia cætera Romani 3. & 4. & alibi. Non solum ut refutare adiuersarios poßimus, sed multò magis ut nos ipsos consolemur & confirmemus. Meminerimus etiam simul hæc quatuor comprehendi, Remißionem peccatorum, imputationem iusticiæ, donationem Spiritus sancti, & hæreditatem uitæ æternæ.

Antithesis etiam consideretur, in qua duo sunt

pro-

præcipua membra. Primum Monachi uociferantur homines mereri remißionem, & esse iustos et mereri uitam æternam propter propriam Legis impletionem. Deinde, quia nemo scit quando satis habeat meritorum, iubent homines semper manere in dubitatione. Hæ duæ imaginationes sunt Ethnicæ, ortæ ex humana ratiocinatione quæ utcunq; Legem intuetur, & non nouit Euangelium, Sicut Socrates, Xenophon, & similes de uoluntate Dei ambigentes disputarunt.

Contra uerò opponantur his tenebris conciones Euangelij de gratuita reconciliatione propter Filium, & de Fide, & sciamus mandatum Dei esse, ut credamus nos sic recipi propter Filium fide, & aßiduè repugnemus dubitationi. Hæc antithesis iunioribus aliquid lucis adfert. Hi præmonendi sunt etiam de corruptelis.

Monachi sic corruperunt hanc propositionē Fide iustificamur scilicet formata dilectione, Ac fidem intelligunt tantum noticiam, & somniant hominem iustum esse propter dilectionem, id est, Legis impletionem, Hæc deprauatio expresse pugnat cum Paulo, quia dicunt, Non fide, sed propter dilectionem sumus iusti, Cum Paulus clarè dicat Roma: 3. Galat: 2. & 3. Impoßibile est Legi iustificare. Etsi autem alij alios fucos uer-

borum quæsiuerunt, tamen eodem tendunt omnes corruptelæ, Fingunt nos iustos esse nostra nouitate, & remouent hanc consolationem nos propter Filium Dei Gratis Deo placere fide. Refutari igitur omnes corruptelæ possunt per hæc dicta Psalmo 143. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et Daniel: 9. capite. Non in iustitia nostra, sed per misericordiam tuam propter Dominum exaudias nos. Item 1. Corinth: 4. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum.

Corruptela apud Origenem similis est corruptelæ apud Monachos.

Recens deprauatio est, fide scilicet præuarante iustificamur, ut deinde alia re simus iusti, ut si dicatur, Motus calefacit. Postea uerò corpus non calet motu, sed calore. Sic uolunt isti postea hominem sua nouitate iustum esse. Oppono rursus dictum illud, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Item, Retineri necesse est hanc sententiam, quòd imputatione propter Mediatorem simus iusti. Ac tollere doctrinam de imputatione & pro ea subijcere hunc errorem, quod homo sua nouitate iam sit iustus, manifesta impietas est pugnans cum hoc dicto Gen: 15. & Roman: 4. Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam.

Nec illa imaginatio congruit cum Euangelio, quòd homo sit iustus propter commixtionem corporalem Christi cum anima uel corpore nostro, quia propriè de Spiritu Sancto dictum est, quòd effundatur in corda nostra, & sit immediata persona sanctificans, ut in actis capite 2. dicitur: Dextra Dei exaltatus accipiens promißionem Spiritus Sancti à patre effudit eum in nos, Et Galat: 4. Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra.

Difficilè est iudicare labyrinthos, qui tam uariè struuntur contra ueritatem, sed iuniores rectè discant fundamenta propter gloriam DEI & propter propriam salutem, Rectè cognitis fundamentis cum accedet ætas & usus, refutare contrarias imaginationes poterunt. Et quæ diximus congruunt ad doctrinam de Regeneratione. Cum enim in ueris pauoribus corda uoce Euangelij sustentantur, Spiritus Sanctus simul est efficax, & accendit fidem & alios motus spirituales, Sicut ad Galatas 3. dicitur: ut promißionem spiritus accipiamus per fidem. Hæc sunt initia regenerationis in conuersis, de qua dicitur Roman: 8. Qui Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Item, Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Nequaquam enim hoc docemus, hominem iustum esse, aut sanctificari, aut liberari à

peccato & à morte æterna proprijs uiribus, sed actionibus, Sed hæc sanctificatio & uiuificatio opus est Dei, efficientis eam suo Spiritu Sancto, Et tunc renati uerè sunt templum Dei, Etsi enim hæc sanctificatio est proprietas attributa Spiritui sancto, tamen uerum est simul totam diuinitatem esse, Sicut inquit Dominus Ioan: 14. Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Hoc ingens bonum agnoscendum est, & Deo gratias agendæ, quòd immensa misericordia ita se propter Filium demittit, ut hanc miseram naturam & magnas sordes adhuc circumferentem tamen recipiat, & uerè in ea adsit, eam regat, defendat contra Diabolos, & luce & uita æterna donet. Et curemus hoc tantum bonum retinere, nec contristemus Spiritum Sanctum falsis opinionibus aut lapsibus contra conscientiam propter quos deseritur homo & ruit in regnum Diaboli, ut 2. Petri 2. dicitur.

Quanquam autem renatus est templum Dei & in eo reuera est diuinitas, & crescere in eo nouam lucem & sanctificationem accensam Spiritu Sancto oportet, Tamen hæc sententia manet uera, personam iustam esse, id est, placere Deo non propter nouitatem, sed reputari iustam ob putata ei iusticia Christi, & placere propter filium Mediatorem sola Fide. Ita utrumq; scilicet

fieri renouationem per Spiritum sanctum, & tamen hanc consolationem de imputatione tenendam esse. Et hanc fidem cæteris uirtutibus & inuocationi semper prælucere, iuxta illud: Rom: 5. Iustificati fide pacem habemus. Non enim accedi potest ad Deum sine hac consolatione.

Postquam autem de conuersione hominis dictum est, Deinde usitatum est addere doctrinam de bonis operibus, quam docendi causa in has quæstiones distribuo. Prima, Quæ opera sint facienda. Secunda, Quomodo fieri possint. Tertia, Quomodo placeant cum reliquum in nobis sit peccatum. Quarta, Propter quas causas facienda sint. Quinta, Quod sit discrimen peccatorum. De his quæstionibus alibi copiosè & explicatè dictum est.

Secundum præcedentes Prophetias,

Id est, Sicut antea habuisti de te uel super te testimonia Spiritus sancti.

Habens fidem & bonam conscientiam.

In fine primi capitis redditio est congruens ad initium, Sicut hortatus sum ut præcipias alijs,

ut doceant ſalutaria, Id mandatum nunc quoque tibi commendo. Rurſus autem inſerit breue dictum, quod uelut ſumma eſt doctrinæ in Eccleſia neceſſariæ, Milites bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. His duobus titulis complectitur totam uitam Chriſtianam, quam notißimum ſit omnibus, & ſit tanquam regula uitæ. Cum autem uocabula ſupra enarrata ſint in ſimili dicto, finis mandati eſt dilectio &c. Non addo hic longiorem enarrationem, tantum hoc addam, utrumq; oportet regi, fidem & bonam conſcientiam, non imaginationibus humanis, ſed uerbo Dei. Sicut dicitur Galat: primo capite. Si quis aliud Euangelium docet, anathema ſit. Item, Pſal. 118. Lucerna pedibus meis uerbũ tuum. Item, Ezechielis capite 20. In præceptis meis ambulate. Nec fingant ſibi homines uel dogmata, uel cultus, uel conſcientiam ſuis imaginationibus ſine Verbo Dei uel contra Verbum Dei.

CAPVT

CAPVT II.

SVprà de duobus præcipuis capitibus doctrinæ dictum est, uidelicet de Lege & Euangelio. Nunc doctrinam de bonis operibus addit, Et orditur à summo opere quod est precatio, de quo & hic dicit. Primum omnium facite precationes, significans id opus esse primum & summum in credente, & proprium Ecclesiæ Dei. Continet autem hic locus amplissimam doctrinam de multis rebus, de precatione, de imperijs, de finibus seu officijs imperiorum, de uocatione omnium hominum, item contra προσωπολημψίαν, Item de Mediatore. Deinde præcepta & consolationes matribus traduntur.

Primùm autem hic lector integram doctrinam de inuocatione apud sese cogitet qualem esse inuocationem in Ecclesia oporteat. Primum discernenda est inuocatio uera ab Ethnica, sicut Dominus inquit Ioan: 4. Vos adoratis quod nescitis. Sciendum est quid alloquaris in inuocatione, & deinde cur & quomodo exaudiat Deus. Ita regenda est inuocatio uerbo Dei & fide. Et Paulus infrà 1. Timoth: 2. nos de modo admonet, Orate sine ira & sine hæsitatione, ubi mira

breuitate ut in Epistola copiosissimam doctrinam complectitur, Cum ait, sine hæsitatione, Complectitur promissiones & fidem, Mens intueatur Mediatorem, & uera fide statuas te recipi, & exaudiri tuos gemitus & tuam inuocationem, iuxta illud Iohannis 16. Quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Cum autem inquit sine ira scilicet aduersus Deũ, tradit doctrinam de patientia. Vult nos non irasci Deo, non fremere aduersus eum, sed aliquo modo flecti corda ad obedientiam in pœnis & calamitatibus, sicut Psalmus 4. inquit: Irascimini: nolite peccare. Item, 1. Pet: 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. In hac parte etiam cogitanda est integra doctrina de patientia Christiana.

Secundò iubet orari pro imperijs, sicut & Ieremias capite 29. præcipit, Quærite pacem ciuitatis, in qua eritis hospites, & pro ea orate. Hic multa simul significantur, Imperia res bonas esse, & magna eorum pericula esse, Quia Diaboli tumultus sine fine mouent, & horribiliter dilacerant genus humanum, ut augeant impias opiniones, blasphemias & alios furores, & faciant uastitatem & æterna mala. Horum maximarum periculorum & tristissimorum spectaculorum cogitatio, exuscitet maiorem intentionem in precando

precando. Significatur etiam Deum uelle tueri hospitia nostra & imperia, cum nos iubeat hoc beneficium petere.

Fines seu officia imperiorum sumantur ex Decalogo, Aptè enim dicitur, Magistratus est custos Legis, uidelicet primæ & secundæ Tabulæ, quod ad externam disciplinam attinet, Primùm curet rectè doceri homines de Deo, Sicut & Psalmus secundus præcipit, Et nunc reges intelligite, Et deleat manifesta idola, puniat blasphemos, & periuros. Etsi enim non potest corda mutare, tamen externa scelera prohibere & punire debet, iuxta dictum Leuit: 24. Qui blasphemauerit nomen Domini morte morietur. Sic in secunda Tabula prohibeat & puniat externa delicta. Hæc cum facit disciplinam & pacem tuetur.

De his officijs & hic Paulus loquitur, nominat quatuor gradus, Sit gubernatio talis, ut uiuamus in uera pietate, ut rectè doceantur homines de Deo, & Deum rectè inuocent. Deinde nominat honestatem, id est, mores populi sint honesti, id est, non concedatur licentia libidinibus, furtis, latrocinijs, helluationibus, ut apud Ethnicos multa horrenda scelera non puniebantur. Tertio facit mentionem pacis. Quarto tranquillitatis. Nominat enim uitam quietam & tranquillam

quillam, Quies opponitur bellis, tumultibus, seditionibus, latrocinijs, uastationibus in quibus multos interfici et dissipari manifestũ est, Omnes uerò impediuntur in educatione, in instituenda sobole, in quærendo uictu & alijs rebus uitæ necessarijs. Tranquillitas uerò significat εὐταξίαν, ordinem & concinnam connexionem ciuium, uidelicet mutuam reuerentiam, & beneficentiam, & modestiam, ut, non satis est ciuitates habere pacem, sicut Tartaris non inferimus bella, sed uita eorum est sine ordine, non sunt gradus hominum, non reuerentia, non mutua beneficentia, non distincta tempora actionum, non cultura artium, multum petulantiæ, multum rixarum, famosi libelli, temerariæ & confusaneæ concursationes hominum, & factiones, quales Romæ fuerunt in petitione Magistratuum, & postea in electione Episcoporum, in qua sæpè propter diuersa studia suffragatorum multæ cædes fiebant. Ex talibus exemplis utcunq; intelligi potest, quid nominet Paulus tranquillitatem.

Pingit igitur sapientissimè bonum statum ciuitatis breuibus uerbis, Vult in ea lucere ueram Dei inuocationem. Deinde addi honestam disciplinam, pacem, & εὐταξίαν. Ita reuera complexus est omnia necessaria in bona gubernatione. Et sit hæc imago in conspectu non solum gubernatoribus,

bernatoribus, qui ad hanc Ideam sua consilia dirigere debebant, sed etiam singulis hominibus suo loco, ut talem statum adiuuemus, primùm ardenti precatione, Deinde nostris obsequijs & exemplis, Non uiolemus pacem uiurijs, non turbemus ordinem petulantia & barbaricis moribus.

Hic quoq; integra doctrina quæ in Ecclesia traditur de rebus politicis cogitanda est, quæ sumatur ex libris, ubi copiosius recitatur, Præcipuè uerò nota sit regula, Necesse est obedire non solum propter iram, id est, propter pœnam, Sed etiam propter conscientiam. Hæc regula est præcipuus neruus gubernationis politicæ in toto genere humano, Et magis munit imperia quàm ulla alia sapientia uel potentia. Et ad hanc regulam referendum est dictum Pauli hoc loco. Hoc honestum & acceptum est coram saluatore nostro Deo, Dicit hæc ipsa officia precationem pro potestate, pietatem, tueri honestam disciplinam, pacem et εὐτάξιαν, esse opera Deo placentia, uidelicet in credente suo ordine, sicut alibi de bonis operibus dicitur.

Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad veritatis agnitionem peruenire &c.

Augu-

AVgustini interpretatio hæc est, Deus uult omnes homines, id est, omnium graduum & gentium aliquos saluos fieri, Deinde addunt labyrinthos de prædestinatione, quibus turbari mentes nequaquam utile est, Et illæ turbulentæ disputationes inde oriuntur, quòd non consideratur discrimen Legis & gratuitæ promißionis, & abducuntur mentes à gratuita promißione. Intueamur autem non homines ociosis mentibus disputantes, sed oppressos ueris doloribus, ut eos qui iam ad supplicia ducuntur, his non sunt proponendæ quæstiones de prædestinatione, sed tenenda est doctrina de qua dicitur Ioan: 1. Filius qui est in sinu patris ipse enarrauit nobis. Hæc uoluntas de gratia & immensa misericordia Dei expresso decreto patefacta est, Et uult eam Deus ex hac sua promißione cognosci, Et promißio est uniuersalis iuxta hæc dicta Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis &c. Et acto: 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remißionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Et sæpè repetita est uniuersalis particula, Et unde certitudo esset si promißio non esset uniuersalis.

Ad hanc uniuersalem promißionem & reuelatam uoluntatem accommodo & hæc dicta Pau-

li, Deus uult omnes homines ſaluos fieri, uoluntate reuelata in promiſsione, qua & ueriſsimè efficax eſt in ijs qui uerbo ſe ſuſtentant, Idem dicitur apud Deum non eſt acceptio perſonarum. Ac manifeſtiſsimum eſt in ueris pauoribus non alia conſolatione mentes erigi poſſe niſi agnitione filij, Et mandatum eſt uniuerſale ad totum genus humanum pertinens, ſonans in toto genere humano de Filio, Hunc audite: Ad hanc conſolationem cum hæc dicta Pauli accommodantur, fient dulciſsima, & gratum eſt in Deo æqualitatem uidere. Nam cogitatio inæqualitatis, quòd Deus aliorum peccatis durius iraſcatur, aliorum tetros lapſus negligat, & aliquos excerpſerit, quibus uelit eſſe familiarior ſpretis cæteris, tribuit Deo προσωποληψίαν, quæ eſt tyrannica, & excruciat mentes horribili dubitatione.

Retrahit autem nos uox diuina ad patefactionem, quæ affirmat ſine ulla dubitatione Deum uerè iraſci peccatis in omnibus, tam in Dauide quàm in Saule. Rurſus etiam ſine dubitatione Deum recipere omnes confugientes ad Filium, Sic iudicare nos cogit expreſſa promiſsio, quæ eſt uniuerſalis. Et ſit modus aliquis diſputationum, nec quærantur cauillationes ad labefactandam promiſsionem. Hac ſimplici enarratione contenti ſimus, Deus uult omnes homines ſaluos fieri,

quòd

quòd ad ſuam uoluntatem attinet, iuxta reuelatam promißionem, qua ſine ulla dubitatione efficax eſt in accipientibus uerbum, & ſe ſuſtentantibus uerbo.

Cauſam addit, quare Deus uelit omnes homines ſaluos facere, Quia inquit pro omnibus Filius perſoluit precium. Simul autem hic docet nos de agnitione ueri Dei, de uera inuocatione & de modo ſaluationis. Ac primùm diſcernit uerum Deum à commentitijs numinibus, Vnus eſt Deus inquit, ille ſcilicet, qui miſit mediatorem Ieſum Chriſtum. Semper enim oportet ſic apprehendi Deum, ut hunc uerè eſſe Deum ſtatuamus, & fide intueamur & compellemus, qui ſe patefecit data promißione de Mediatore & additis teſtimonijs. Sicut in primo præcepto dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Ægypto. Item, Deus patrum noſtrorum Abraham, Iſaac, Iacob, id eſt, qui dedit promißiones patribus noſtris. Omnes autem aliæ patefactiones referendæ ſunt ad hanc præcipuam, qua ſe Deus patefecit miſſo Filio. Et cum ait, Vnus eſt Deus, complectitur tres perſonas. Opponit enim hoc dictum omnibus commentitijs numinibus, ut in Deuteron. 6. capite. Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Dominus unus eſt.

Poſtea de Filio ut de Mediatore loquitur, ut diſcerna-

diserte inquit, Homo Christus Iesus, ut significet se ideo nunc nominare Filium, non quòd excludat eum à diuinitate, Sed quòd iam de Mediatore loquatur, in quo duæ naturæ sunt diuina & humana. Est autem inter omnia summa opera sapientiæ Dei supremum & arcanissimum omnium hoc consilium, copulatio naturæ diuinæ & humanæ in redemptore, Et hanc sapientiam in omni æternitate discemus, sed iam utrunq; piè & reuerenter considerandum est, & quid sit Mediator, & quare uoluerit Deus constituere Mediatorem, & quare talis sit, Deus & homo.

DE MEDIATORE.

Sunt autem proprietates Mediatoris quatuor.

I. Vt sit persona inter Deum irascentem peccato, & genus humanũ reum peccati iræ & Dei constituta, ut iusticiæ Dei satisfaciat, sustineat iram pro peccato & deprecetur pro nobis.

II. Vt sit reuelatus hic Mediator, & expresso testimonio Dei ad hoc ordinatus, ut sit propiciator, Sicut de Filio Dei expresse dictum est Rom: 3. Quem constituit propiciatorem. Et in Psalmo 110. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et eadem loca sunt promissiones, quæ testantur exaudiri hunc Mediatorem.

III. Vt merita Mediatoris applicentur in-
uocantibus, & ualeant pro eis, Sicut de Filio dici-
tur, Per unius obedientiam iusti constituentur
multi Roman: 5.

IIII. Vt in inuocatione nominetur, & fiducia
huius Mediatoris ad Deũ accedamus, & ipse no-
stra uota ad Deũ perferat, & uideat omniũ cor-
da, discernat uerè & non uerè inuocantes, & si
efficax in inuocantibus, ut iam fiant unum cum
Deo, Sicut ad Ephesios & Colossenses dicitur,
Quód Filius redigat sub unum caput, & adiun-
gat nos æterno patri.

Quare autem voluit esse Mediatorem?

Quia redemptionem ita fieri uoluit, ut iusti-
ciæ diuinæ tamen satisfieret, ideo Mediator con-
stitutus est, in quem effunderetur uera non simu-
lata ira iusticiæ diuinæ aduersus nostra pecca-
& ut talis Mediator esset precium pro gene-
humano.

Quare autem talis est, Deus & homo?

Quia cum genus humanum peccasset, ora-
iusticiæ erat, ut homo pœnas sustineret, ideo Pau-
lus hoc loco disertè inquit, Homo Christus Iesus

qui dedit se precium pro omnibus hominibus. Et tamen idem ille Mediator est Deus, ut sit æquiualens precium, & ut possit sustinere iram æterni patris, uincere mortem, reddere iusticiam & uitam, ingredi in arcanum consilium æterni patris, intercedere pro nobis, uidere & iudicare omnium corda, opitulari & sanctificare. Ideo alibi inquit Paulus: In eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est, personaliter, Colos: 2. Item, Per eum condita sunt omnia Ephe: 1. Vbi expresse de diuinitate locutus est.

Hic & collatio consideranda est. In Epistola ad Galatas capite 3. Paulus de Moyse inquit, Lex est data per manum Mediatoris. Hæc uerba sumpta sunt ex historia, quæ recitatur Exodi 20. & 34. Vbi populus consternatus audita uoce Dei inquit, Loquere tu nobis & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne moriamur: In hac historia significatum est, Humanam naturam non posse sustinere uocem Dei iudicantis, seu iudicium Dei. Sicut & Deuter: 4. dicitur Deus est ignis consumens. Est autem ibi Moyses Mediator Typicus, Nam nec ipse audire Deum potuisset, nisi Filius fuisset umbraculum. Sicut Exodi 33. dicitur: Non uidebit me homo & uiuet, sed addit, Protegam te dextra mea. Non sustinet Moyses iram Dei, nec est propiciator, nec po-

est transfundere radios iusticiæ & uitæ in alios, ideo uelatus est, ut significetur Typum proponi, Sed alius est uerus Mediator Dominus noster Iesus Christus, qui & sustinet iram Dei, & est propiciator, & transfundit radios suæ iusticiæ & uitæ in eos qui ipsum audiunt. Ideo Paulus hic inquit, Vnus est Mediator, quia non de Typico, sed de uero Mediatore loquitur, Quem Romanos nominat propiciatorem, Sicut supra dictum est, Ad Mediatoris officium pertinere, ut sustineat pœnam pro nobis, & sit propiciator.

Obseruent autem lectores hic repetitam esse uniuersalem, qui dedit se ἀντίλυτρον pro omnibus hominibus, Et uim uocabuli considerent, quod significat compensationem & precium. Vult ut intelligi Paulus talem Mediatorem, seu talem propiciatorem, qui in sese deriuauit pœnam. Et hoc tam grande precium intuentes agnoscamus Deum uerè & horribiliter irasci peccatis, Quia mirabili & inenarrabili sapientia copulatæ sunt iusticia & misericordia in redemptione. Non receptum est genus humanum nisi ita, ut simul iusticiæ Dei satisfieret, Hanc iustam iram Deus uult conspici. Rursus etiam uult erigi fidem & agnosci misericordiam, cum consideramus hoc precium longè antecellere nostris peccatis. Hic fons est omnium consolationum in summis doloribus

Nec
uerb
mnd
da es
tor r
funda

S
preca
ad fid
fit illu
ptum
inquit
est ad
ad dan

Q
debeam
hendun
hoc loc
id est,
Ioan: 9

Id es
Deum, S
tientiam

Nec potest hæc admiranda doctrina satis copiosè uerbis exponi, sed tamen initia hîc utcunq; cogitanda sunt, & in quotidiana inuocatione repetenda est, & precandum, ut ipse Filius Dei Mediator radios suæ sapientiæ & iusticiæ in nos transfundat.

Leuantes puras manus.

Semper in conspectu sit integra doctrina de precatione, & accendat nos ad inuocationem & ad fidem consideratio uoluntatis Dei, quæ eò ipso fit illustrior quia tam sæpè repetitum est præceptum de inuocatione, Sicut Taulerus dulcißimè inquit: Nunquam pectus hominis tàm auidum est ad accipiendum, quàm auida est uoluntas Dei ad dandam gratiam & salutem propter Filium.

Quæres autem concurrere in precatione debeant, sæpe aliàs dictum est. In his comprehenduntur & hæ circumstantiæ, quarum Paulus hoc loco mentionem facit. Leuate puras manus, id est, non pollutas malo proposito, iuxta illud: Ioan: 9. Peccatores Deus non exaudit.

Sine ira.

Id est, Sine indignatione & fremitu aduersus Deum, Sed flectantur corda aliquo modo ad patientiam, iuxta illud 1. Pet: 5. Humiliammi sub

potenti manu Dei, Non deficiant corda superijs indignatione, ut ruant uel in Epicureum contemptum Dei, uel in blasphemias, ut Saul, Iudas & similes. Oportet enim in nobis esse initia nouæ obedientiæ.

Sine hæsitatione.

Id est, adsit fides uictrix dubitationum. Ac uerè statuamus, nos propter Filium recipi à Deo, curæ esse Deo, & nostros gemitus non esse irritos propter Filium. Hæc alibi copiosius declarantur. Exuscitet autem nos & hæc ipsa sententia ad precationem & ad fidem, Quia & præcipit fieri inuocationem, & uult uinci hæsitationes.

Saluatur mulier per filiorum generationem.

NON dubium est Spiritum S. hanc dulcissimam concionem de officijs sexus muliebris opposuisse multiplici superstitioni. Et laudatio insignis coniugij est obseruanda ad refutandos omnes fanaticos Spiritus, qui coniugium & œconomica officia damnauerunt, ut semper tales multi fuerunt, ut Marcion, Tatianus, Hierax, ἐγκρατῆται, Papæ, Monachi. His omnibus opponitur

ponatur hæc uox Pauli: Saluatur mulier per filiorum generationem, si manserint in fide.

Primùm autem de Grammatica iuniores admonendi sunt, Si manserint, dixit plurali numero, quia de sexu loquitur, ut dicimus Turba ruunt. Explodenda est igitur multorum insulsa interpretatio, qui uerbum manserint de filijs enarrant, Cum manifestè falsum sit matres non fieri saluas, nisi filij fiant salui Romano: 14. Vnusquisq; nostrum de seipso rationem reddet Deo.

Secundò, Respondendum est ad argumentum,

Sola fide saluamur,

Ergò non officijs œconomicis.

Respondeo. Antecedens uerum est, propter solius Filij Dei meritum dantur, reconciliatio, iustificatio, & hæreditas uitæ æternæ, & hæc fide accipi oportet: Quam fidem noua obedientia necessariò sequitur, Vt enim ipsa æterna uita in consummatione formaliter erit lux & uirtutum incendium, quæ erunt in nobis perfusis luce diuina, Sicut scriptum est, Deus erit omnia in omnibus 1. Corint: 15. Ita nunc inchoatio uitæ æternæ est inchoatio uirtutum, quas Filius Dei per Spiritum Sanctum in nobis accendit, Sicut alibi inquit Paulus 2. Corinth: 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur.

Vide igitur Pauli prudentiam, cum laudasset

opus, mox & fidei mentionem facit cui cæteras uirtutes addit, quia non iã de meritis disputat, sed comprehendit uirtutes, quæ cum fide necessario simul accenduntur. Quotiescunq; autem de obedientia dicitur, initio facienda est mentio uocationis, Ita cum mulier præcipuè condita sit, ut pariat & imbecillem fœtum foueat ac alat. Hoc primum opus complectitur Paulus inter uirtutes mulieris.

Simul autem ueræ sunt hæ propositiones, Iustus fide Gratis propter Filium Dei, & per eum est hæres uitæ æternæ. Et altera, In hoc iusto necessaria est noua obedientia, Quia ita fit consolatio & uiuificatio per fidem, ut simul à Spiritu Sancto noua lux & noua obedientia accendãtur, iuxta illud Ierem: 33. Dabo Legem meam in corda eorum Ideo inquit Paulus 1. Corinth: 9. Væ mihi, si non Euangelizem. Item 2. Corinth: 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur. Item, Matth: 5. Nisi abundauerit iusticia uestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non introbitis regnum cœlorum. Nec pugnant hæc, Noua obedientia in iustificato necessaria est, Et tamen non est meritum uel precium uitæ æternæ. Quia nunquam in hac uita Legi Dei satisfacimus, & nunquam sumus sine peccato, iuxta illud 1. Ioan: 1. Si dixerimus, quòd peccatum non habemus

bemus, mendaces sumus, Fides igitur intuens Filium Dei, habet certam consolationem, & scit te hæredem esse uitæ æternæ propter meritum Filij Dei, & per ipsum, non propter tuum meritum.

Ita Paulus hic nouam obedientiam necessariam esse significat, non uult esse meritum. Et inter uirtutes nouæ obedientiæ recenset officia œconomica, iusticiam & patientiam in communibus ærumnis matris quæ multæ & magnæ sunt. Nominat autem has uirtutes, labores partus & educationis, fidem, dilectionem, sanctificationem & modestiam. Fidem necessariam esse in omnibus manifestum est, & hic cogitetur integra doctrina de fide, quæ est fiducia acquiescens in filio Dei, & accipiens propter eum gratis remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, ueram consolationem & uiuificationem, qua inchoatur in nobis renouatio propter filium Dei, & per eum. Hæc autem fides assiduè in omni inuocatione, in omnibus periculis exercenda est, Et cum ea comprehendi intelligimus Spem & Tolerantiam, ut supra de precatione dictum est. Harum uirtutum exercitia sunt præcipuæ consolationes in tota hac uita, de quibus dicitur Philip: 4. Pax Dei gubernet corda uestra. Item Psalmo 124. Qui confidunt in Domino sicut mons Sion non mouebuntur in æternum.

Dilectio sicut alibi significat dilectionem Dei & proximi, & comprehendit timorem & obedientiam erga Deum. Deinde in dilectione proximi, in matrefamilias prima uirtus est dilectio mariti & sobolis, lenitas animi, ne iracundia & rabie ipsius fiat triste coniugium, Nec abalienetur uiri animus. Item, Patientia ne maritum in aduersa fortuna deserat. Item sit iusta in contractibus, non sit defraudatrix. Item sit benefica erga pauperes. Hæ uirtutes omnes dilectione comprehenduntur & discerni possunt inspecto Decalogo. Fiunt autem magis conspicuæ cum exempla intuemur, ut Saræ, Abigail, uiduæ Sarepta-næ, Elizabeth matris baptistæ, Elisabet Thuringicæ. Item Elizabeth sororis Caroli, quæ fuit nupta regi Danico, & comes exiliorum & magnarum ærumnarum socia, nec uoluit regnum recipere oblatum sine marito.

Sanctificatio phrasi hebræa sæpe castitatem significat, ut primæ Thessalonicenses 4. Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis à scortatione, & possideat quisq; uas suum in sanctificatione & honore. Cum autem supra dixerit mulieres pariendo saluos fieri, constat non prohiberi consuetudinem coniugalem, sed adulteria prohiberi. Iam hic cogitent bonæ mentes, & necessa-

necessariam & pulchram uirtutem esse castitatem, quæ est uel in coniugio uel in uita cœlibe uitare omnes prohibitas commixtiones, & seminis profusiones. Ac de necessitate expressè dictum est 1. Corinth: 6. Ne erretis, scortatores & adulteri non possidebunt regnum Dei. Item Galat: 5. Qui talia faciunt regnum Dei non possidebunt. Item ad Hebræ: 12. Sine sanctificatione, id est, castitate nemo Deum uidebit.

Nec tantum æternæ pœnæ comitantur libidines in his qui non conuertuntur, Sed etiam præsentes pœnæ in hac uita & conuersos et non conuersos opprimunt, Quanquam conuersis mitigantur, ut ostendit exemplum Dauidis. Et expressè dictum est Hebr: 13. Scortatores & adulteros iudicabit Deus, scilicet & in hac uita & post hanc uitam, si non fuerint conuersi. Iudicat autem Deus aliquando immediatè, sicut delet Sodoma, in quo exemplo diligentissimè considerandum est, illam horrendam executionem pœnæ ab ipso filio Dei fieri, qui in eo itinere hospes est Abrahæ, Vbi postea textus inquit, Pluit Dominus ignem & sulphur à Domino super Sodoma Gen: 19. Aliquando punit mediatè per imperia & alias calamitates, ut Antonius punitur ab Augusto: Sunt autem & magistratuum legitimæ pœnæ iudicij diuini, nec dubium est uagas libidines multorum

rum ingentium bellorum & magnarum uastationum causas esse, ut ostendunt historiæ, Nam & inter diluuij causas fit mentio libidinum. Postea narrantur exitia Sodomæ, Cananæorum, Et ferè totius tribus Beniamin, Principes suspendunturin deserto, adulterium Dauidis secuta est seditio, Græcæ historiæ plenæ sunt exemplorum Sibaris, Thebæ, Spartæ, Et nũc Africa, Asia, Ægyptus, Syria, Græcia, sunt aut solitudines, aut tetra Barbararorũ stabula sine Ecclesijs, sine legibus, sine disciplina, sine doctrina, propter Idola, hæreses & libidines. Horum tristißimorum exemplorum cogitatione nos exuscitemus, ut simus uigilantiores in tuenda uera doctrina, in uera inuocatione, & uitandis inquinamentis libidinum. Circumspiciamus etiam quotidianas pœnas, Multæ magnæ & paruæ familiæ quotidiè euertuntur propter libidinum confusiones, Quare castitatem pũ tueri studeamus, tum in coniugio, tum in uita cœlibe. Est etiam quædam ætatis teneritas, quæ ad hoc facilè potest retinere puritatem, si uitet mala sodalitia & helluationes, & ad sobrietatem ac ad labores honestos adiungit cogitationem de iudicio Dei, & de pœnis, & precationem.

Dixi autem iam de pœnis corporalibus. Apud Paulum Ephes: 4. fit mentio multo grauiorum pœnarum, uidelicet, cœcitatis & indolentiæ, ut

cum

cum Ptolemæi polluunt se uarijs modis, postea ruunt cœci in domestica latrocinia, & sibi ipsis exitia accersunt, Et sunt in conspectu exempla pontificum, sacrificulorum & Monachorum, Ibi dominātur hæc duo mala Cœcitas et Indolētia. Plurimi sunt palam Epicurei, Alij pauci superstitiosi et fascinati falsis persuasionibus delere ueritatem conantur, deinde securi, sine ullo pœnitentiæ gemitu in magnis sceleribus uiuunt, & Sibaritico more omnia uoluptatum genera quærunt, donec ruunt in æternum exitium.

Has maximas pœnas cœcitatem & indolentiam formidantes maiore cura tueamur castitatem, & filium Dei oremus, ut cum ipse maximè castitatem amet propter suam gloriam nos adiuuet ne contaminemur. Ac ne Diabolo uoluptatem nostri lapsus præbeant, qui multiplices triumphos agit, cùm hoc modo aliquos euertit, lætatur odio Dei, quòd fiant opera quæ ualde displiceant Deo. Item, quòd deformet creaturam Dei, & turbet ordinem diuinitus institutum, quòd auellit hominem à Deo, & contristat Spiritum sanctum, quòd præbet occasionem alijs multis malis secuturis, Nā Diabolus longā telam texit. Postremò, quid est tristius quàm ita uiuere, ut certò scias Deum tibi irasci, nec possis ad eum accedere

inuoca-

inuocatione, aut petere ab eo auxilium, aut de-
fensionem ulla in re. Hæ *tantæ miseriæ sæpe mul-*
tumq; cogitandæ sunt, & exempla nostra, & alie-
na intuenda, ut nos ad pœnitentiam & ad pre-
cationem exuscitemus, & uitemus occasiones la-
psuum, & coherceamus nostra membra, Sicut
Paulus inquit Ephes: 5. *Ambulate accuratè, non*
ut fatui.

Vtile *est rectè intelligere appellationes uir-*
tutum, & de earum fontibus, officijs, & dignita-
sæpe cogitare. In hac imbecillitate naturæ non
uidemus quantæ res sint sapientia, ueritas, uirtus.
Nec *econtra satis cernimus quàm horrenda mala*
sint mendacium, cultus Idolorum, *iniusticia, pollu-*
libidinibus. Præterea *aut frigidè cogitamus de*
Lege, *aut indignamur nos quasi iniustè in hunc*
carcerem inclusos esse, Sicut Gorgias dixit, Le-
gem Tyrannum *esse.* Hanc *in nostra natura*
caliginem & contumaciam sciamus esse magna
& tristia uulnera & horrenda peccata, de qui-
bus dicitur Roman: 8. *Sensus carnis inimicitia*
est aduersus Deum. Ideo *morbos nostros aliquo*
modo agnoscamus & deploremus & confugia-
mus ad mediatorem filium Dei *ad Samaritanum*
nostrum, & ab eo petamus auxilium, Et *cùm de*
uirtutibus cogitamus, Deum *ipsum intueamur, &*
sciamus talem esse, fulgentem uera & immen-
sa

luce, sapientia, bonitate, beneficentia, ueritate, rectitudine, & puritate, & uelle nos sibi similes esse: Ita melius considerari natura & pulchritudo uirtutum potest, cum quasi in ipso Deo eas aspicimus.

Etsi enim Lex est doctrina, quæ narrat qualis sit Deus, Tamen de uirtutibus angustius cogitamus intuentes Legem, à qua uelut à carcere abhorremus, Ames iusticiam in non lædendis alijs, quia Deus talis est, uidelicet beneficus & æqualis, & uult nos sibi similes esse, et cogita hanc uirtutem ideo rem esse pulcherrimam, quia Deus talis est. Ita ames ueritatem, quia Deus talis est, & uult nos sibi similes esse. Hanc cogitationem & ad cæteras uirtutes transferas, & uocabula rectè enarrentur. Sumantur autem enumerationes & descriptiones ex Decalogo, ut sæpe dicimus.

Vocabulum σωφροσύνη hoc loco ut sæpè aliàs significat & temperantiam & modestiam, Propriè autem temperantia nominatur conuenientia in cibo & potu. Hæc uirtus per sese necessaria est, quia uicia contraria corpori exitiosa esse per sese manifestum est, ut dicitur plures intemperantia quàm gladio perire. Et nutrix est multarum aliarum uirtutum, inuocationis, intentionis,

tionis, deliberationis, diligentiæ, circumspectionis, castitatis, ut cum intemperantia impedit sensum timoris Dei pœnitentiam, meditationem, invocationem, & confirmat securitatem, & multis incendia cupiditatum auget. De invocatione dicitur Marci 9. Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, nisi ieiunio & oratione. Et Petrus inquit 1. Pet: 5. σωφρονήσατε & sobrij estote ad precationem. De Castitate, Et Venus in uinis ignis in igne furit. Et Iuuenalis, Quid enim Venus ebria curat? Et semper sit in conspectu dictum Senecæ, Consuetudine insaniæ durata uicia uitia concepta etiam sine uino ualent.

Nec dubium est augeri publicas & priuatas calamitates, propterea quia Deus intemperantiam punit, quam quidem plerunq; & alia multa uicia comitantur, iuxta illud Epigramma, ἡλιακὴ μεθυεῖ καὶ ψεύδεται, ὅλος ἕκαστος οἶκος, πᾶσα καὶ ξυναπᾶσα πόλις. Heliaca urbs summa est mendax ac ebria, Talis tota urbs est, domus ut quælibet esse solet, id est, publicus malus status inde oritur, quia singuli nolunt sese emendare, sed quilibet alijs uult Leges ferre, non sese & suos regere cum dictum sit, Iustus primum accusator est sui.

Modestia uerò est uirtus in opinione, sermone, gestu, actione negociorum, seruans conuenientiam

tiam, id est, retrahens nos intra metas personæ conuenientes. Ex hac definitione intelligi potest, Modestiam tanquam totum complecti multas partes seu species, quarum aliquæ appellationibus discernuntur, & fiunt discrimina illustria cum conferuntur opposita uicia: Cum Modestia pugnant superbia, Thrasonica uanitas, seu iactantia. Item Garrulitas, futilitas, scurrilitas, Petulantia, obscœnitas, Item luxus, & ineptiæ in uestitu, & multò maximè pugnat cum modestia curiositas, seu πολυπραγμοσύνη ingerens se in aliena negocia.

Etsi autem uicia omnia quæ pugnant cum temperantia & modestia in omnibus hominibus, uiris & fœminis perniciosa & deformia sunt, tamen in mulieribus magis conspicua est deformitas, quia hic sexus propter infirmitatem latere debet. Itaq; ualde turpe spectaculum est in cœtu mulier ebria, & facilius tunc ruit in alia dedecora, Sic deformitas magis conspicua est in muliere garrula, curiosa, admiscente se negocijs gubernationis, ut Liuiam matrem Tyberius nominabat Vlyssem stolatum, propterea quia in republica multa negocia astutè mouebat. Itaq; multa præcepta traduntur, quæ iubent mulieres œconomica domi curare & omittere negocia quæ à uiris gubernanda sunt. Ideo sæpe citatur dictum

Sophoclis ex Aiace γυναῖξι κοσμοῦν σιγὴ φέρει, Mulieribus silentium decus est.

Etsi autem breuis est hæc apud Paulum enumeratio uirtutum, tamen lector attentus uidebit formam totius uitæ matronalis hic sapienter comprehensam esse, Nec ero prolixior, quia oportet Decalogum omnibus notissimum esse, qui est fons doctrinæ de omnibus uirtutibus.

Rursus autem admoneo lectorem, ut testimonium de laude coniugij hic consideret, & causas cogitet, Deus immensa sapientia sic condidit genus humanum & certo modo coniunxit, uult intelligi & præstari castitatem, uel in coniugio, uel in uita cœlibe eorum, qui sunt idonei ad uitam cœlibem, uult uitari huius ordinis conturbationem, & horribiliter punit uagas libidines priuatis & publicis calamitatibus, & deinde pœnis æternis, nisi fiat conuersio, Propter has causas laudata est uita coniugalis.

Cum autem oporteat regi nos uerbo Dei, & nulli cultus Deo placeant sine uerbo Dei, manifestum est Monachorum uota non esse cultus Dei, & cumulauerunt Monachi & Sacrificuli multos alios errores, & cultus idolorum, quibus adiuncta est prohibitio coniugij, quam infra Paulus expresse nominat doctrinam dæmoniorum. Significat autem hic titulus multa magna mala, ar-

det Diabolus odio Dei, & ut Deum contumelia afficiat, primùm falsos cultus & mendacia in genere humano serit, Deinde opus Dei, scilicet genus humanum, horribiliter deformare & perdere conatur, accendit discordias & bella, multos impellit ut teterrimis libidinibus contaminentur, quia scit Deum ualde irasci confusionibus libidinum, Et hæc facit omnia, ut quam plurimos homines pertrahat in æternum exitium, & ad æternas blasphemias Dei. Eodem consilio impulit hypocritas ad Legem de cœlibatu imponendam sacerdotibus, & ad excogitanda impia uincula uotorum, quæ multipliciter offendunt Deum, Quia & nerui sunt falsorum cultuum, & sunt causæ horribilium contaminationum, propter quæ peccata ingentia hominum agmina ruunt in æternas pœnas.

Hæc mala & eorum fontes intelligi necesse est, et impia Lex de cœlibatu damnanda est, Ac ijs qui discedunt à defensoribus idolorum et Legis de cœlibatu, magna consolatio est, quòd Paulus expresse nominat illã Legem doctrinã dæmoniorũ, ut certissimè sciamus eam displicere Deo, & conscientiæ sciant fugiendam esse societatem eius defensionis, iuxta illud, Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Sic autem ab illis discedamus

non ut priores sordes retineamus, sed efficiamur membra filij Dei uera inuocatione, castitate, & alijs ueris cultibus.

CAPVT III.

Si quis Episcopi munus desiderat, honestum opus desiderat.

ADmonitiones breues antea de doctrina fidei & operum tradidit, nunc addit admonitionem de ministris Euangelij quasi Ecclesiae politiam constituens. Hic igitur de uocatione & ordinatione dicendum est. Primùm autem sciendum est duplicem esse uocationem, Alteram quæ fit immediatè à Deo. Alteram quæ fit mediatè per homines iusto modo. Immediata prior est, quia Deus immensa bonitate propter filium & per filium sibi uult æternam Ecclesiam colligere, ideo primùm constituit summum sacerdotem filium, hic primus ex sinu æterni patris profert Euangelium, hic ordinatus & unctus est plenitudine Spiritus sancti, ut Esaiae 61. dicitur, Spiritus Domini super me, eò quod

unxit me, & Psalmo 44. Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ propter consortes tuos. Hic filius deinde ut inchoet & subinde instauret Ecclesiam, Patres, Prophetas, & Apostolos immediatè sua uoce uocat et mittit, ungit eos donis Spiritus sancti, & est efficax per ministerium eorum, ut Eph: 4. dicitur: Dona dat hominibus, alios quidem Prophetas, alios Apostolos, Pastores.

Quanquam autem hæc uocatio & mißio fit authoritate diuina, tamen ipse Deus addit testimonia, ut Ecclesia & ipsi uocati sciant hanc missionem esse diuinam, Nec uult fieri res tantas in Ecclesia sine testimonijs. Ac ipsis uocatis ualde opus est etiam propter suam conscientiam habere testimonium uocationis, quia ualde anguntur conscientiæ cum illa uoce feriuntur. Currebant & non mittebam eos. Ieremiæ 23. Itaq; ut & Ecclesia & conscientia uocati sint sine dubitatione, an hoc ministerium sit à Deo, adduntur diuina testimonia, ut Abel, Noë, Ioseph, Moysi, Eliæ, Helisæo & cæteris Prophetis & Apostolis tribuuntur manifesta testimonia.

Interdum & patefacit Deus mißionem certis hominibus, ut Moyses scit constitui ducem Iosuæ, & ei manus imponit, ut scriptum est Deuteronomij ultimo. Eli scit uocari Samuelem, & de

Paulo in actis dicitur, capite 13. Segregate mihi Paulũ & Barnabam ad opus ad quod uocaui eos. Et in talibus ipsa missio diuina est ordinatio, in qua filius Dei simul & ungit eos, & manus imponit eis, id est, benedicit eis, & est efficax in ministerio eorum, sicut ad Moysen dicit Exod: 4. Ego ero in ore tuo & in ore illius. Et Ieremiæ 10. Ecce do uerba mea in ore tuo. Et Esaiæ 55. Verbum quod egreditur de ore meo non reuertetur ad me uacuum. Hæc de uocatione immediata primùm obseruanda sunt.

Altera est uocatio mediata, quæ fit per homines iusto modo, Quia Deus ad illud alterum beneficium hoc quoque adiungit, uult Ecclesiam ipsam uocare ministros, & affirmat se horum ministerio etiam efficacem esse, Hoc ingens bonum agnoscendum est, & Deo gratiæ agendæ sunt, Ac tenenda consolatio, quòd hoc modo Deus continua serie sibi colligit Ecclesiam, & ministerio rectè docentium adest.

Expressè scriptum est ad Titum, constituas præsbyteros per ciuitates, sicut iussi. Item 2. Timoth: 2. Quæ audiuisti à me multis testibus, hæc commenda fidelibus hominibus, qui sint idonei ad docendos alios. Item, 1. Timoth: 5. Nemini citò manus imponito.

Hæc

Hæc dicta manifestè ostendunt Ecclesiæ præcipi, ut ministros eligat. Ideoq; Paulus dat præcepta quales sint eligendi, quia uult electionem quæ fit uoce Ecclesiæ ratam esse.

Iam huc addantur testimonia de ministerio, quæ affirmant Deum esse efficacem per ministerium Euangelij, id est, per uocem Euangelij, quam sonant eandem Paulus, Titus, & Titi auditor retinens doctrinam incorruptam. Rom: 1. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. 2. Cor: 3. Fecit nos ministros noui testamenti, non literæ, sed spiritus. Ephes: 4. Ascendit, dedit dona hominibus Pastores & Doctores. Scilicet uel immediatè uel mediatè uocatos. Lucæ 10. Qui uos audit me audit. Ioan: 15. Ego sum uitis, uos palmites, qui manet in me & ego in eo, feret fructum copiosum. Ioan: 18. Rogo non pro eis tantum, sed pro omnibus credituris per Verbum eorum.

Hæc sciri necesse est propter multas causas. Primum ne contemnatur & omittatur hæc mediata uocatio ministrorum, sicut meminimus errones Anabaptistas contemnere totam hanc uocationem, & dicere expectandos esse ministros quos Deus immediatè mitteret. Aduersus hæc fanatica deliria muniti simus.

Deinde & hæc doctrina hinc sumitur, ubi

non est uocatio Prophetica & Apostolica, scidimus sine uocatione mediata nequaquam inuadendum esse ministerium Euangelij, quia Petrus inquit 1. Petri 4. Nemo sit ἀλλοτριοεπίσκοπος, Et generaliter præceptum est ad Thessalonicenses 1. Thess: 4. propria facite. Et tristis reprehensio est Ierem: 23. Currebant & non mittebam eos. Et Deus perdit Chore & Datan, qui sine uocatione inuadunt ministerium.

Olim autem fiebat hæc uocatio seu electio per suffragia Ecclesiæ adhibito Episcopo aliquo, uel Pastore, propter explorationem doctrinæ, ut expressè Synodus Nicena inquit in tripartita historia, libro 2. pag. 325. ὁ λάος αἱρεῖται σὺν τοῖς ἐπιψηφίζουσι καὶ σὺν τοῖς ἐπιφραγίζουσι ἐπισκόπῳ, id est, Populus eligat simul comprobante & confirmante Episcopo. Et lib: 9. Tripart. his: pa: 558. in Epistola ad Damasum scribunt Episcopi Orientis se præsente Theodosio Imperatore ordinasse Episcopum, electum suffragijs totius Cleri, & totius ciuitatis, Et ibidem de alio loco κοινονικῶς ἐχειροτόνησαν πάσης συμψήφου τῆς ἐκκλησίας Canonice elegerunt per suffragia comprobante tota Ecclesia.

Nunc fit uocatio per præcipua membra Ecclesiæ, ut in urbibus per Senatum adhibitis alijs

quibus

quibus ex collegio ministrorum Euangelij, quia tunc cum fiebat electio suffragijs uniuersæ multitudinis, sæpè tumultus orti sunt & factæ cædes, ideo restrictio ad pauciores facta est.

Oportet autem adhiberi pios Doctores ex collegio ministrorum Euangelij, propter explorationem doctrinæ, de qua ad Timotheum manifestè præcipitur 2. Timoth: 2. Commenda doctrinam hominibus fidelibus, qui sunt ad docendum idonei.

Postea etiam indicari Ecclesijs electum seu uocatum oportet, quia si sciret Ecclesia eum non rectè sentire, reijcere uocatum posset, Sed cum rectè sentientem recipit, confirmat uocationem. Postea addit precationem, Et fuit antiquus ritus imponere manus electis. Hoc signum ostendebat uocationem & uocationis confirmationem, Interea sine ulla dubitatione filius Dei efficit, ut ministerium huius sit efficax, sic ipse manus imponit & ungit eum.

In hac antiqua consuetudine uidendum est, quæ membra sint necessaria & iuris diuini, qui ritus sint mutabiles, & quomodo facta sit depraua tio per Papam & Episcopos ipsi addictos.

Sunt autem multæ deprauationes. Non instituunt uocationem ad ministerium, sed dicunt se

ordinare Sacerdotes ad sacrificandum & fingunt oportere certam turbam esse Sacrificulorum, qui offerant pro uiuis & mortuis, & neminem habere potestatem consecrandi panem & calicem nisi tales, qui potestatem acceperint ab Episcopo confirmato à Romano pontifice. In his opinionibus magnum chaos est errorum.

Postea addunt iniusta uincula Canonum, de cœlibatu, & alijs traditionibus, item ungunt oleum quòd magicis blasphemijs consecratum est.

Hoc tempore addunt nouas blasphemias, quod primùm ordinandus iuret se nolle amplecti doctrinam taxantem ipsorum errores & Idola.

Vbi hæ tantæ deprauationes retinentur nequaquaquam à talibus Episcopis ordinatio petenda est, Nec moueamur clamoribus indoctorum qui uociferantur non ualere ordinationem factam in Ecclesijs nostris, quia non sint apud nos Episcopi, hoc titulo confirmati à Romano pontifice, Sed opponenda est regula firmissima, si quis aliud Euangelium docet anathema sit. Nihil potest dici expressius, cum manifestum sit eos qui pertinaciter defendunt manifestos errores, & manifesta Idola, fugiendos esse, Et constet tales ipsi se Papam & Episcopos ipsi addictos, Summus certissimi eos non esse membra ueræ Ecclesiæ Dei.

Quæramus autem quæ & ubi sit uera Ecclesia

clesia Dei, & nos ad eam adiungamus, iuxta dictum Psalmi 26. Vnum hoc requiro à Domino, ut habitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ. Item Psal: 25. Lauabo inter innocentes manus meas, & altare tuũ circumdabo Domine. Esse autem uerum ministerium Euangelij in uera Ecclesia certissimum est ex dicto, Ascendit in altum, dedit dona hominibus, Prophetas, Apostolos, Pastores & Doctores &c. Ephesios 4. Quare apud hanc manet ius uocationis, Quia ueræ Ecclesiæ dictum est, Constitue presbyteros.

Necessaria autẽ mẽbra ordinationis hæc sunt. Vocatio ad ministerium, Exploratio doctrinæ, indicare uocatos Ecclesiæ. Approbare uocationem, et precatio. Ideo certissimũ est ordinationem pertinere ad ueram Ecclesiam, nõ ad hostes Ecclesiæ.

Fuerunt autem in externo ritu ordinationis statim in ueteri Ecclesia ceremoniæ, impositio manuum & collocatio libri supra caput &c. Talia signa dico mutabilia esse, Sed tamen cum in Ecclesia deceat omnia fieri ordine, esse aliquem publicum ritum ordinationis sine superstitione utile est. 1. Ad hoc, ut magis illustria sint testimonia uocationis & approbationis uocati. 2. Et ut conspiciatur cuius Ecclesiæ doctrinam uocatus amplectatur. 3. Et ut ibi publica precatio fiat. 4. Prodest etiam hic ipse ritus ad multorum confirmationem,

mationem, ut sciant ius ordinationis pertinere ad
ueram Ecclesiam. 5. Et cogitent qui sint errores
aduersariorum. 6. Et cuius Ecclesiæ uelint esse
ciues. 7. Deniq; multæ sunt utilitates cum sine
calumnia & sine superstitione iudicatur.

Hæc de uocatione & ordinatione ad iuniores
commonefaciendos dicta sunt.

Disputatur hic & de ambitione, an peccet po-
tens officium Pastoris? Respondeo. Duplex est
petitio. Altera est pia, quæ ita fit, ut offeras tua
labores, & habeas προαίρεσιν rectè faciendi of-
ficium, & iudicium de te permittas ijs qui adi-
bentur, nec pugnes illicitis modis. Hæc peti-
laudata est à Paulo in hoc dicto: Si quis Episco-
functionem expetit, honestum opus expetit, Lau-
dat uoluntatem petentis, & commonefacit,
operis magnitudinem consideret, Sicut mani-
stum est res difficillimas esse explicationem
ctrinæ, gubernationem, circumspectionem ne-
sariam ad uitanda scandala.

Nec iniustum est appetere mercedem suo
dine, Ac talis petitio non impedit uocationem,
potius gratia debetur petenti, quòd se indi-
quia hi qui præsunt non norunt tam multi
quàm multis opus est ad ministerium. Tunc
tem dicitur uocatio facta esse, cùm accessit iudi-
um & approbatio uocantis.

Alia petitio ambitiosa est, quæ ita fit, ut iudicium impediat, & pugnet illicitis modis. Hæc ambitio pugnat cum uocatione, quia conatur impedire iudicium, quód ad uocationem necessarium est, Et concurrunt multa uicia, non quæruntur labores, sed reditus aut splendor. Sunt autem perniciosissimi fures, qui omisso labore deuorant reditus, & de superbia dictum est Prouerb. 16. Abominatio est coram Deo omnis superbus corde.

Hic & argumenti explicatio nota sit, Nemo petat uel recipiat onus quod superat uires. Administratio in Ecclesia, & in politijs sine ulla dubitatione superat uires humanas, Ergo non est petenda uel recipienda? Respondeo ad maiorem, Nemo petat uel recipiat, cùm non accedit uocatio. Item, Nemo petat uel recipiat fiducia sui, Sed cùm accessit uocatio, iam administratio fit opus obedientiæ Deo debitæ, & id faciendum est fiducia auxilij diuini, & in agnitione & inuocatione Dei.

Deinde ad minorem respondeo. Administratio superat uires humanas, id uerum est, Sed fit possibilis & efficax Deo iuuante. Ac uult Deus hoc modo colligere Ecclesiam uoce ministrorum, Sicut inquit Paulus 1. Corinth: 3. Dei cooperatores sumus, Dei agricultura estis, Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus incrementum dedit. Nec requiritur,

quiritur, ut nos ipsi sufficientes simus, Sed sufficientia nostra ex Deo est. 2. Corinth: 3. Sed hoc requiritur fideles ut simus, 1. Corin: 4. Fidelitas autem complectitur bonam uoluntatem & non ignauam, sed bona conscientia quærentem res necessarias ad administrationem, scilicet mediocrem cognitionem doctrinæ, diligentiam, constantiam in confeßione & similes uirtutes, quarum Catalogum hoc in loco Paulus recenset.

Quòd placeat Deo uocatio seu electio per homines facta, & quòd ministerium per tales sit efficax, hinc manifestum est, Quia Paulus iubet eligi ministros, & narrat quales sint eligendi, iam si nulla per homines facienda esset electio, quorsum opus esset tradere formam, quales sint eligendi.

Cæterum de forma hac sciamus oportere singulos homines scire summam doctrinæ, quæ est rectrix fidei & morum, Et una communis omnium summa quam supra recitauit, Militare bonam militiã habens fidem & bonam cõscientiam.

Vt autem conscientia normam habeat, intuemur Decalogum, & eum rectè intelligamus, Scimus opera pugnantia cum Decalogo esse opera polluentia conscientiam, & offendentia Deum, quia conscientia iudicium est in nobis approbans facta secundum Verbum Dei, uel iuxta Legem naturæ

turæ, & condemnans contraria, quam condemnationē certo ordine in natura rationali sequuntur horrendi cruciatus, qui sunt testes & opus iudicij Dei, iuxta illud, Deus ignis consumens est.

Considerata generali summa doctrinæ, postea uideat quisq; quæ sint suæ uocationis propria hæc pars etiam pertinet ad Decalogum, Minister Euangelij sciat se debere sonare doctrinam. Non sit igitur ignarus doctrinæ, & sit aliquo modo ad docendum idoneus. Deinde huic quoq; norma morum sit Decalogus rectè intellectus: Hanc summam Paulus & hic proponit.

Initio autem ponit genus seu summam conuenientem eligentibus, Episcopum oportet irreprehensibilem esse, Græcè ἀνεπίλημπτον, Et ad Titū cap. 1. dicitur ἀνέγκλητον, id est, non reum alicuius criminis, quòd iudicio humano uere accusari potest, Nam ἐπιλαμβάνομαι significat reprehendo, corripio, ut apud Platonem in Gorgia, Si quid non rectè dicere uideor ἐπιλαμβάνω, id est, reprehendito. Et ἐγκαλῶν significat accusare seu in iudicium uocare, Quia Paulus hic loquitur de electione, certum est dici de accusatione coram iudicio humano, uult Episcopum non esse infamem. Et sint nota scelera, propter quæ aut iudicia ciuilia homines notant infamia, aut Ecclesia interdicit communionem.

Sic

Sic ordinauit Deus uitam externam, ut uel propter manifesta scelera homines uel interfi à potestate politica, uel alioqui eijci ex reliqu societate. Vt propter blasphemias, periuria, ma giam, manifestum cultum idolorum, seditiones, ho micidia, uagas & incestas libidines, adulteria, fo ta, calumnias, crimen falsi.

Interpretatio insulsissima est, quam aliqui fe xerunt, Oportet Episcopum esse sine peccato, ho interpretatio falsa est, Cùm intelligitur de pec to coram Deo, iuxta illud Ioannis, 1. Ioan: 1. dicimus, quòd peccatum non habemus, menda sumus. Manent in hac misera natura etiam sanctis in hac uita multæ magnæ sordes & p cata, Sicut inquit Ieremias cap. 17. Cor hom peruersum est & ærumnosum. Ac in quotidi exercitijs pœnitentiæ hæc interiora peccata ram Deo agnoscenda & deploranda sunt. De autem Paulus hic non loquitur, Ad Titum u interpres, sine crimine.

Discant igitur iuniores phrasin, aliud est cere sine peccato, Aliud sine crimine, id est, tali scelere quod in iudicijs Ecclesiæ, seu poli damnatur.

Sed hic nobis ipsi multa obijcimus. Prim nemo est tam firmus, qui non etiam aliquando piter labatur, ut inquit Salomo Eccle: 7. cap. 8. est in

est iustus in terra qui non peccet. Item, Prouerb. 24. Iustus cadet in die septies. Item notum est illud Simonidis, Impossibile est esse Tetragonum, id est, perfectum, Et manifestum est in omni gubernatione multa esse errata omissionis & ignorantiæ.

Secundò nemo potest uitare obtrectationes et calumnias. Est enim dulce & usitatum malum maledicentia, ut Pindarus inquit, ὄφρ πλίταις ἄι κακιορίαι.

De priore quæstione respondeo. Regula teneatur in omnibus officijs, ut fideles simus ut dicitur 1. Corinth: 4. id est, sit bonum propositum, & studeamus rectè facere, & plerunq; rectè faciamus, lapsi uerò sanari nos patiamur. Præterea cùm omnes sciamus facillimè posse labi & errare omnes homines, Et assiduè sint insidiæ Diaboli horrendæ, Simus in inuocatione filij Dei ardentiores, Nec obliuiscamur dicti Ioan: 15. Sine me nihil potestis facere. Item, Sine tuo numine nihil est in homine.

De secunda quæstione respondeo utrumque præstandum est. Primùm ut sit conscientia sine labe. Secundò, ut fama sit integra apud honestiores rectè iudicantes, Sicut dicitur Psalmo 149. Laus eius in Ecclesia sanctorum. Et nota est sententia, Bona conscientia mihi opus est propter

Deum, bona fama propter proximum. Et in Ecclesiastico cap. 39. Laudem eorum nunciat Ecclesia.

Quòd autem interea multi sunt maledici non est culpa eorum qui fideliter seruiunt, ut dicitur non est remedium aduersus Sycophantæ morsum, Et multa sunt ingenia plena arrogantiæ & ueneni, inquieta & Sophistica, quæ sæpe etiam plausibiliter instruere calumnias possunt. De his dicitur Prouerb. 17. Semper iurgia quærit malus, & nuncius crudelis mittetur contra eum. Tenenda est autem regula Matth: 5. Beati estis cum maledicent uobis mentientes. Item Psalmo 18. Illi maledicent & tu benedices.

Et necessaria uirtus est in uita sapienter ferre tales iniurias, ut Dauid, Fabius, non respondent calumniatoribus.

Hic & quæstio de Donatistis agitatur, Et non sunt eligendi infames, & remouendi erant ij, qui postea cum sunt in ministerio fiunt infames, Tamen error Donatistarum explodendus est, Qui contendebant non ualere ministerium cum eo fungerentur homines polluti contra conscientiam, Contra hos opponenda est doctrina, quòd efficacia ministerij non pendeat ex ministri dignitate, Sed uerè sit opus Dei, sicut Ioannes in-

quit

quit Lucæ 3. Ego baptizo uos aqua, alius autem baptizabit uos igni & Spiritu sancto. Et Matth: 13. confertur Ecclesia sagenæ in qua boni & mali pisces sunt, ita & in tota Ecclesia & in ministerio sunt boni & mali, Sed tamen de doctrina consentientes. His admonitionibus hoc loco contenti simus.

Vnius vxoris virum.

Vult ministrum Euangelij castum esse, siue maritum, siue cœlibem. Et quia pauci sunt ad uitam cœlibem idonei, posuit alteram partem, iubet eligi maritum honestum, Ac mentionem coniugij facit etiam hanc ipsam ob causam, ut ostendat concedi coniugium omnibus Euangelij ministris. Omitto autem disputationes de digamia. Vetustas digamos nominabat eos, qui eodem tempore plures coniuges habebant, pater Samuelis fuit digamus, sed postea multæ fatuæ opiniones natæ sunt quas non libet recitare.

Tenenda est autem in Ecclesia doctrina, quòd coniugium sit legitima & inseparabilis coniunctio, tantum unius maris & unius fœminæ, iuxta primam institutionem, Et Dominus reuocat Ecclesiam ad primam institutionem. Erunt duo in carnem unam, id est, unus mas & una fœmina inseparabiliter iuncti. Cum autem moritur aut

maritus aut uxor, concessum est aliud legitimum coniugium contrahere, ut infra de uiduis dicetur.

Sobrium καὶ σώφρονα.

Vocabulum σώφρων supra enarratum significat modestum in genere, interdum & pro temperantia & pro continentia usurpatur nomen σωφροσύνη. Nomen modestiæ generalius est, Significat enim uirtutem, quæ etiam in opinionibus sermone & gestu conuenientiam seruat, ut Roman: 12. opponit superbis, arrogantibus, iactabundis, Thrasonibus, Ardelionibus.

κόσμιον.

Vicinum est σωφροσύνη, sed propriè significat à leuitate seu scurrilitate alienum. Non deditum indignis ludis aut ineptijs, in uestitu & gestu, Sicut Cardinales Gallici reuersi ex electione Pauli pontificis, Venetijs inuitarunt meretrices, Et apud eas saltarunt saltationes Gallicas.

Hospitalem.

Hæc species beneficentiæ sæpe laudatur in concionibus diuinis, & inprimis necessaria est in Ecclesia, propter crebra exilia piorum. Vult autem Deus nos cogitare cur in mundo exules Ecclesia, uidelicet, uult nos recordari primum exilium in quo patriam cœlestem amisimus. Deinde

inde uult nos recordari exilium filij, qui propter nos factus est exul, ut nos reducat in patriam. Sæpè ingens multitudo simul ex urbibus expulsa est, & turmæ equitum immissæ, quæ senes, pueros, mulieres conculcarunt. Interdum Deus in conspectu aliorum aliquos in cœlum abduxit, ut legitur de sene CHEREMONE & eius coniuge anu, qui cum ex urbe Ægypti Milopoli expellerentur, & propter senectæ imbecillitatem non possent procedere, cum reliqua multitudine in cœlum translati sunt.

διδακτικὸν idoneum ad docendum.

Postulat non solum ut teneant ministri doctrinam Ecclesiæ, Sed etiam ut sint idonei ad docendum, Sicut & infra inquit 2. Timoth: 2. Commenda doctrinam hominibus fidelibus, qui ad docendum idonei sint. Et ad Titum cap. 1. inquit: Sit potens ad docendum, et ad refutandos contradicentes. Et studium præcipit 1. Timoth: 4. Sis assiduus & attentus in lectione, doctrina & consolatione.

Hæc dicta familiarissimè nota sint omnibus, ut nos ad discendum excitemus. Sciamus igitur hunc laborem discendi placere Deo, & Deo cu-

ræ esse defensionem docentium & discentium, Sicut de Sacerdotio inquit Deu:18. Dominus est hæreditas uestra. Item Isa: 58. Posui in ore tuo Verbum meum, et dextera mea protegam te, ut plantes cœlos.

Seuerißimè etiam puniri negligentiam in discendo certum est, ut Oseæ 4. dicitur, Quia scientiam repulisti repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi. Hæ commonefactiones excitent diligentiam, Sciant iuniores rem difficilem esse rectè complecti totum doctrinæ corpus, multo autem difficilius esse rectè & perspicuè exponere, Et se ad hæc tanta opera propter gloriam Dei, propriam salutem & utilitatem Ecclesiæ præparent. Ac simul petant, ut Deus regat mentes, Sicut petit Propheta Psalmo 118. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam & iustificationes tuas doce me. Hi labores Deo placent & ornantur præmijs, iuxta illud Lucæ 19. Habenti dabitur.

SEquitur enumeratio multarum uirtutum in uiris & mulieribus, quarum ut ordo & summa comprehendi poßit, Sciant iuniores omnium uirtutum doctrinam in Decalogum distribuendam esse, inde & explicatio earum longior sumi potest, & in Ethicis traditur.

Ac

Ac satis apparet Paulum non solum Euangelij præconem excellentem esse, Sed etiam politicum monitorem. Nominat uirtutes non tantum priuatas, ut temperantiam, Sed etiam politicas in gubernatione necessarias, ut ne Episcopus sit percussor. Hic discernit ministerium Euangelij à magistratu politico, qui mandatum habet suo ordine puniendi ui corporali, ut alibi sæpe dictum est.

Iubet item ne sit rixator, id est, ne certamina moueat non necessaria, imò uideat etiam ubi asperitas lenienda sit ἐπιείκεια, toleret in infirmis & sanabilibus aliqua incommoda, Sapienter ferat aliquas iniurias, ne crescant dißidia inflammata mutuis certaminibus. Hac de re sapientißimè præceptum est, multos magnos morbos curari abstinentia & quiete.

Hæc politica præcepta nondum intelligit ætas minor, Sed tamen harum uirtutum nomina utcunq; agnoscere & flectere se ad moderationem discant. Alij grandiores sciant hanc considerationem ad se pertinere, ut uideant ubi necesse sit pugnare, ubi non necesse sit.

Ecclesia Dei viuentis columna & sedes veritatis.

HIC inserit Ecclesiæ descriptionem & magno animi motu in hac ipsa commemoratione accenditur, ac celebrat magnitudinem bonitatis Dei, qui mirando consilio misit Filium, & colligit æternam Ecclesiam uoce Euangelij, & in genere humano inter Diabolorum furores, inter regum & impiorum tumultus, inter imperiorum ruinas semper Ecclesiæ reliquias seruat. Hæc perpetuitas Ecclesiæ est illustre testimoniũ præsentiæ Dei & ueritatis doctrinæ.

Primùm autem nota sit definitio Ecclesiæ, quam rectè constitutam tenere propter multas causas necessarium est. Multi enim nominant Ecclesiam simpliciter regnum pontificiũ, ut Caiphas nominabat Ecclesiam agmen cum ipso coniunctum, erroribus, sacrificijs, officijs & traditionibus. Alij omnino remouentes externam speciem, loquuntur de Ecclesia inuisibili tanquam de idea Platonica, quæ nusquam cernitur aut tangitur aut auditur. Et propterea uagantur & nullius congregationis ciues esse uolunt: Hæc imaginatio etiam reprehendenda est. Etsi enim plerumque regna pontificia magna sunt, & obscurant ueram Ecclesiam, & ualde exiguus numerus est rectè inuocantium, ut tempore Zachariæ magnus erat regnum Pharisæorum & Sadducæorum, tamen semper aliquis uisibilis cœtus est aliàs maior aliàs

aliàs minor, qui est custos fundamenti, hic cœtus quærendus est, Et ad hunc pij ubicunq; sunt adiungere se debent sua confessione & simili inuocatione. Sit igitur hæc definitio.

Ecclesia in hac uita est cœtus uisibilis, amplectentium Euangelium, & rectè utentium Sacramentis, in quo cœtu Deus est efficax per ministerium & multos ad uitam æternam sanctificat, Multi tamen in eodem cœtu sunt qui non sunt sancti, Sed tamen de uera doctrina in externa professione cum sanctis consentiunt. Vt Mariæ tempore erant Ecclesia uisibilis, Zacharias, Simeon, Ioseph, Maria, Elizabeth, Anna, & alij multi. Horum doctrinam audientes & cum eis sentientes, & eadem inuocatione Deum colentes, Quorum alij plus, alij minus lucis habebant.

Talis cœtus etsi non tenet regnum, sed passim multi sparsi sunt, Tamen conspicitur & auditur. Vult enim Deus in genere humano agnosci filium, Sicut inquit ad omnes gentes. Psalmo 2. Osculamini filium, ideo uult Ecclesiam & conspici & exaudiri sonantem Euangelium de filio, Sicut scriptum est Psalmo 18. In omnem terram exiuit sonus eorum.

Sæpe autem horribiliter oppressa & obscurata est regnis idolatricis, ut Esaiæ 1. dicitur, Nisi

Dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus. Et Matth: 24. Nisi abbreuiati essent hi dies, omnis caro perijsset, Et tamen reliquiæ supersunt & subinde instauratur Ecclesia, ut Esaiæ 46. dicitur, Etiam in senecta gestabo te &c. Et Esaiæ 59. Hoc est fœdus meum cum eis dicit Dominus, Spiritus meus, qui est in te, & uerba mea quæ posui in ore tuo non recedent de ore tuo & ab ore seminis tui in sempiternum, item, Matth: 28. Ego uobiscum sum usq; ad consummationem seculi. Et in Symbolo quotidiè hæc profitemur, Credo esse Ecclesiam sanctam Catholicam, Credo igitur promißiones Ecclesiæ traditas firmas esse, Credo me exaudiri & recipi iuxta illas promißiones.

Ac magna consolatio est, quòd semper in tali cœtu uocatorum sunt aliqui electi, Quia cum semper sit aliquis numerus electorum, & non fit nisi inter uocatos, ut Paulus inquit Roman: 8. Quos elegit hos & uocauit, Sciamus non alibi quærendos esse electos extra cœtum uocatorum, & libenter nos ad hunc cœtum aggregemus, idem dictum est, In hoc cœtu Deum efficacem esse per ministerium, ibi enim conuertuntur electi.

Sed in hac uita manet hæc dißimilitudo, quod mixti sunt electis in externa societate, aliqui non electi

electi & Hypocritæ, qui non sanctificantur, ut Matth: 13. De bonis & malis piscibus dicitur, Remouenda sunt igitur Anabaptistarum somnia, qui Ecclesiam constituere uolebant, in qua tantum sancti essent.

Et quia de uisibili cœtu loquimur externa signa consideranda sunt, uidelicet puritas doctrinæ, & legitimus usus Sacramentorum. Interdum autem & externa miracula Deus addit.

Etsi autem loquimur de uisibili Ecclesia, Tamen remouenda est imaginatio & κακοζηλία quæ transformat Ecclesiam in regnum politicum seu mundanum, cuius propria hæc sunt, Leges de forma gubernationis in moribus, iudicijs, & certis ritibus, ordine personarum, Locorum, Rex uisibilis, & præsidia necessaria ad defensionem regis, legum, iudiciorum, & populi, Et rex habet potestatem leges aliquas condendi, & ambiguas interpretandi. Et ualet interpretatio propter regiam autoritatem.

Vt in regno Gallico sunt leges in aliquibus circumstantijs dissimiles ab aliarum politiarum legibus, Et iudicia constituta sunt certis personis & locis, Nec licet Gallicas controuersias referre ad iudicia aliorum regnorum. Est & rex uisibilis, & hic munitus est necessarijs præsidijs, & habet potestatem interpretandi leges, & condendi aliquas

di aliquas nouas. Tale est & regnum pontificij Romani. Tale fuit & regnum impiorum pontificum in Israel. Talia regna in Ecclesia multi omnibus temporibus somniarunt.

Sed discamus fugiendas esse has imaginationes, & Ecclesiam etsi uisibilis est, tamen dissimilem esse imperijs politicis, Et regna illa pontificia significata sunt, quando filius Dei indutus est purpura, & laceratus corona spinea, Sic contumelia afficiunt filium Dei pontifices, & scriptores, qui Ecclesiam in tale regnum transformant, Vbi sine mandato Dei & Leges, & cultus instituuntur, de priuatis Mißis, de cœlibatu, & alijs superstitionibus, Et expreßè damnantur homines, qui hos ritus non seruant, Et præficitur Romanus Episcopus tanquam rex armatus potestate condendi nouas leges, & nouos cultus, & potestate interpretationis, & munitus suis & regum exercitibus.

Sciamus igitur externam speciem Ecclesiæ dißimilem esse imperijs politicis, Etsi aliquo modo similis est piæ scholæ, Et tamen uerum est Monarchiam seu regnum in hoc uisibili cœtu esse inuisibiliter, ita scilicet, Quia filius Dei in hoc cœtu uerißimè adest, Et uerè est rex & caput credentium, quos regit suo uerbo & spiritu perfecto, & adiungit æterno patri, Sicut Ephes. scripsit

ſcriptum eſt, Omnia ſubiecit ſub pedes eius, & ipſum dedit caput ſuper omnia Eccleſiæ, quæ eſt corpus eius, congregatio integra perficientis omnia in omnibus. Sic dicit ipſe Matth: 18. Ego in medio eorum ſum. Item Ioan: 17. Ego in eis. Pſal: 2. Ego autem conſtituo regem meum ſuper montem Zion.

Externa uerò ſpecies miniſtrorum Euangelij & auditorum eſt aliquo modo ſimilis Ariſtocratiæ, Sed alligata Euangelio, & ſine poteſtate politica & ſine præſidijs corporalibus, ut Oſeæ 1. Non in arcu & gladio, ſed in Domino Deo ſuo ſaluabo eos, &c. Item in Zacharia capite 4. Non in exercitu, non in robore, ſed in Spiritu meo &c. Nec imaginandum eſt incluſam eſſe Eccleſiam in unius regni politiam, Sicut ſcriptum eſt Matth: 24. Ecce hîc eſt, ecce illic eſt. Sed membra ueræ Eccleſiæ in diuerſa loca ſparſa ſunt, & alicubi Deus præbet hoſpitia publicæ congregationi & ueræ doctrinæ ſtudijs, aliàs magis aliàs minus commoda.

Valde autem offendit oculos ſapientum hæc deformis ſpecies, quæ uidetur eſſe ἀναρχία & diſſipatio, nec uidetur diuinitus conſociari & cuſtodiri, quòd tam uariè laceratum eſt, ſine uiſibili capite, ſine certa ſede, ſine ordine. Cum igitur ſapientes ab hac ſpecie abhorreant, concurrunt

ad

ad defensionem ordinariæ potestatis, ut nominat, Et magna certamina ex hac iudicij dissimilitudine oriuntur.

Hæc de specie externa Ecclesiæ considerare necesse est, Ne deformitate dissipationis deterreamur à ueritate, Sed regulam teneamus, Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Postquam diximus, quæ & ubi sit uera Ecclesia, & quales sit eius species, Sequuntur iam hæ quæstiones.

An in ea sit ueritas semper sine erroribus.

Secunda, qualis sit potestas ministrorum.

Tertia, Quæ sit authoritas in iudicando, & in interpretatione.

DE PRIMA QVÆSTIONE.

An semper sit in Ecclesia Veritas sine erroribus?

REspondeo hæ propositiones, Ecclesia errat, item Ecclesia est columna & sedes veritatis, sunt Synecdochæ, Et alia de alijs congregationibus intelligitur, & loquuntur de diuersis generibus errorum.

Sæpe est magna multitudo, quæ titulum habet Ecclesiæ, quæ tamen non est uera Ecclesia, quia

cœtus hostilis bellum gerens cum electis. Sicut erant pontifices, Pharisæi, Sadducæi, tempore Zachariæ, Hi nec fundamentum retinebant quòd ita nominat Paulus 1. Corinth: 3. Fundamentum aliud poni non potest præter id, quod positum est, quod est Iesus Christus, Defendebant enim Pharisæi & Sadducæi multos errores contra articulos fidei.

Talis multitudo etiamsi titulum sibi arrogat, & dominatur in Ecclesia, Tamen nequaquam est uera Ecclesia seu pars ueræ Ecclesiæ. Ideo scriptum est Ioan: 8. Vos ex patre Diabolo estis, Et talem fuisse multitudinem in Israël manifestũ est, fore etiam talem post Apostolos prædictum est, & res ostendit, Matth: 24. Multi Pseudoprophetæ surgent & seducent multos. Et 1. Timo: 4. Spiritus certò dicit postremis temporibus multos à fide discessuros esse, & credituros Spiritibus impostoribus.

Et horrenda est descriptio Antichristi 2. Thessal: 2. dominantis in templo Dei, horribili furore stabilientis idola, & mendacia quæ pugnant cum articulis fidei. Hæc tristißima descriptio loquitur de latè dominantibus, & de magna multitudine, & de horrendis idolis & mendacijs. Hinc satis perspicuum est multos qui titulum habent Ecclesiæ, errare: Ac necesse est hæc

testimo-

testimonia meminisse, ut opponantur allegantibus nomen Ecclesiæ de impia congregatione.

Sed de altera parte quæ est uera Ecclesia dicamus. Etsi in hac quoque multi sunt infirmi, & aliàs plus, aliàs minus est caliginis, Tamen in hac retinetur fundamentum, alioqui prorsus nulla esset Ecclesia, Semper autem aliquos electos ostendit Dominus, cum inquit Matth. 24. Breuiabuntur hi dies propter electos. Item Semper uerus est articulus fidei, Credo esse sanctam Ecclesiam Catholicam. Item, Ego uobiscum sum usq; ad consummationem seculi. Item, Esaiæ 59. Hoc est fœdus meum cum eis dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & uerba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo & ab ore seminis tui, deinceps & in sempiternum. Matth. 24. In aduentu filij hominis duo erunt in agro, unus assumetur, alter relinquetur.

Etsi autem & hæc uera Ecclesia ædit confessionem, exauditur & conspicitur, Tamen ad illa dominatrix Synagoga longè superat multitudine & splendore, ut tempore passionis Christi magna erat paucitas, Et Esaias inquit cap. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen. Et hic considderetur immensa bonitas Dei, Sicut enim in paradyso Diabolus totum genus humanum perdere conatus est, ita perpetuo grassatur & plures

plurimos. Sed tamen reprimit eum filius Dei ne uniuersum genus humanum pereat, eripit & seruat multos, & subinde instaurat Ecclesiam, Ideo de hoc paruo cœtu inuocantium dicitur Danielis 11. Et docti in populo docebunt multos, & ruent in gladio & flamma.

Manent autem in hac uita, & in hac uera Ecclesia multæ infirmitates, & quidem seniores magis agnoscunt & deplorant suam caliginem, & alienam, & suas sordes. Ideo inquit Paulus 1. Corinth: 3. Alij super fundamentum extruunt aurum, alij argentum, alij stipulas. Extruunt aurum & argentum, cum refutant hæreses & illustrant articulos fidei, Stipulas nominat contagia opinionum, in quibus aliquid erroris est, ut de Ceremonijs, ut multum stipularum Augustinus & alij sancti super fundamentum extruxerunt.

Cum igitur Paulus inquit, Ecclesiam esse columnam & sedem ueritatis, sciamus eum loqui de uera Ecclesia retinente fundamentum, & non propugnante pertinaciter idola & mendacia pugnantia cum articulis fidei, Quia Deus semper in aliqua parte generis humani uult agnosci, etiamsi est exigua. Huc pertinet & dictum ad Ephe: 5. Vt sistat sibi Ecclesiam non habentem maculam, & ut sit sancta & inculpata, scilicet, in uera doctrina, & uera fide Deum inuocans,

Et iusta propter filium Dei, imputatione & inchoatione.

DE SECVNDA QVÆSTIONE.

De potestate ministrorum.

EXpressum mandatum est Marci ultimo, Prædicate Euangelium omni creaturæ. Et 2. Corinth: 3. Sumus ministri noui testamenti non literæ, sed Spiritus. Et Ioan: ultimo, Sicut misit me pater, sic ego mitto uos. Hoc mandatum complectitur ea quæ ad substantiam ministerij Euangelici pertinent, uidelicet prædicationem Euangelij, administrationem Sacramentorum, excommunicationem contumacium, Absolutionem agentium pœnitentiam, iudicia de uocatis ad ministerium Euangelicum. Rectè etiam addi possunt iudicia de doctrina, Quia hæc pars necessaria est in prædicatione Euangelij.

Nequaquam uerò ulla creatura potestatem habet noua dogmata condendi de essentia aut voluntate Dei, aut nouos cultus instituendi, Sed filius qui in sinu patris est, enarrauit nobis. De hoc dictum est Matth: 17. Hunc audite. Item ipse inquit Ioan: 17. Pater sanctifica eos in ueritate, Sermo tuus est ueritas. Item Matth. 15. Frustra

ſtra colunt me mandatis hominum. Ideo falſa & impia eſt imaginatio Epiſcoporum, & ſimilium qui tribuunt Epiſcopis aut alijs poteſtatem conſtituendi nouos cultus.

Eſt autem debita obedientia in illis quæ propriè ad miniſterium pertinent, ſancita in hoc dicto, Lucæ 10. Qui uos audit me audit, Qui uos ſpernit, me ſpernit. In his dictis deducit nos Dominus ad ipſam Euangelij uocem, ſe uult audirì in prædicatione miniſtrorum, Nec conſtituit hæc ſententia regnum aliquod extra miniſterium, Sicut Epiſcopi poſtulant obedientiam traditionibus præſtari, quæ ſunt extra uocem Euangelij. Præterea nec habent miniſtri Euangelij poteſtatem gladio aut ui corporali cohercendi. De qua re aliàs ſæpe dicitur.

DE TERTIA QVÆSTIONE.

MAniſeſtum eſt oriri controuerſias etiam in uera Eccleſia, ut Acto: 15. apparet, ideo de iudicijs quæritur, Qui ſint iudices, & quæ ſit norma iuxta quam iudicari oportet, Et quæ ſit autoritas iudicum, & quomodo neceſſe ſit obtemperare iudicato.

Hîc primùm conſiderentur iudicia politica,

ibi iudex est ipse rex aut prætor cum maiore parte consilij. Norma est in quolibet regno propriæ leges, quibus obtemperare & iudicem, & litigantes necesse est. Autoritas iudicum talis est, ut cum in Lege est ambiguitas, possint addere certam declarationem, & hæc additio postea habet uim Legis propter gradum Magistratus, & debetur ei obedientia, etiamsi alicui litiganti secus uidetur.

Ita dicitur iudicatum ualere autoritate regia uel prætoria, quia Deus armauit Magistratum politicum hac potestate, & negocia sunt subiecta rationi. Potest sapiens magistratus probabilem rationem uidere, cur ita pronunciandum sit. Debetur autem ei obedientia propter gradum, ut sit pax & finis litium, & cùm non obediunt condemnati iustum est eos cogere. Talem esse ordinem & autoritatem iudiciorum politicorum sciamus.

Postea consideretur quatenus congruat hac imago ad iudicia Ecclesiæ, quæ aliquo modo dissimilia sunt iudicijs politicis.

Primùm recte hoc dici potest, Ministros Euangelij debere præesse iudicijs, & habere mandatum conuocandi Ecclesiam ad cognitionem, ut in actis cap. 15. Apostoli præsunt cognitioni & adhibent alios ex cœtu seniorum. Norma uero est

est Verbum Dei, & Symbola, quæ certè sunt breues articuli sumpti tantum ex uerbo Dei, iuxta hanc normam nunc quidem post Apostolos iudicare necesse est, iuxta hoc dictum Galat: 1. cap. Si quis aliud Euangelium docet anathema sit.

Sed quid si sit ambiguitas? Hîc primùm respondeo, Non est ambiguitas in fundamento, id est, in partibus doctrinæ necessarijs, in libris Prophetici, Apostolicis & Symbolis, dextrè consideratis sententijs sine Sophistica, & collato integro doctrinæ corpore, Vt, etiamsi Samosatenus contendit esse ambiguitatem in dicto, In principio erat Verbum, Tamen circumstantia textus eum conuincit, quæ ostendit, Verbum ibi intelligi oportere personam, quia textus inquit, Omnia per ipsum facta sunt. Item, Et Verbum caro factum est. Item Ioan: 8. antequam Abraham natus est, ego sum, Et Abraham uidit diem meum.

Præterea etiamsi quis Sophisticè contendit esse ambiguitatem, ut Anabaptistæ de infantum Baptismo uociferantur, Tamen cum semper sit uera Ecclesia, semper in aliquibus seu multis seu paucis manet uera lux. Hi in iudicando pronunciant, ostendunt suam confessionem, Narrant quid intelligant, & sunt certi ex ipso sermone Prophetico & Apostolico, & testimonijs Spiritus

ſancti in ipſis, iuxta illud Epheſ: 1. Obſignati eſtis Spiritu ſancto.

Et ſententia horum ſeu multorum ſeu paucorum confeßio eſt, Ac poßunt hi adiuuari conſentiente confeßione ſanctorum, qui antea fuerunt, Sicut nos de tribus perſonis adiuuamur à Gregorio Neocæſarienſi, ab Irenæo, à confeßione Nicenæ Synodi, item de Baptiſmo infantum adiuuamur ſinceris teſtimonijs antiquæ Eccleſiæ, Sicut ſcriptum eſt Lucæ 22. Et tu conuerſus confirma fratres tuos.

Iam qui agnoſcit ſe conuinci uerbo Dei, obtemperat iudicato propter uerbum Dei, nõ propter gradum iudicum, & quanquam commonefit auditor iudicum uoce, tamen fides nititur teſtimonio diuino, Vt in hoc dicto, In principio erat Verbum. Multi autem quia non uolunt conuinci uerbo Dei, poſtea quoq; contradicunt, ſicut Ariani poſtea quoq; Nicenæ Synodo contradicebant. Nec ualet declaratio propter iudicum gradum aut numerum, Sicut in iudicio politico.

Sed dicat hic aliquis, Nunquam igitur finem erit diſſenſionum in Eccleſia? Reſpondeo. Non eſt finis ut in imperijs, Sed tandem Deus tollet blaſphemos, ſicut deleuit Synagogam Iudaicam, Manichæos, Arianos & alios. Etiam poſt Apoſtolorum decretum de Lege, tamen manſerunt

multi qui circumcisionem & alias Ceremonias Mosaicas retinerunt.

Alia dissimilitudo.

In iudicijs politicis utraq; pars obligari potest ante sententiam, ut promittat se obtemperaturam esse iudicato. Sed in iudicijs doctrinæ in Ecclesia homines pij nequaquam se obligent ante sententiam, Quia homines errare possunt, & sæpe maior pars in Synodis est fascinata malis opinionibus, ut in Synodo Syrmiensi quanquam speciosa erat, & magni uiri ex Græca & Latina Ecclesia conuenerant, Tamen insigne erratum accidit, sustulerunt ex Symbolo uocabulum ὁμοούσιος, & pro eo inseri uoluerunt, ὅμοιος, id est, similis, ut hic Cothurnus tolleret dissensionem, sed quia ambiguitas obscurabat ueritatem & confirmabat Arianos, post Synodum Ecclesiæ rectè sentientes hanc corruptelam admittere noluerunt.

Non est enim alligata ueritas ad maiorem numerum, nec ad Romanum Episcopum, aut ad Titulum Episcoporum, Quia scriptum est Rom: 2. Deus personam hominis non accipit. Et Ioan: 1. scriptum est, ueram Ecclesiam non esse cœtum propagatione naturali ortum, aut humanis colle-

gijs & ordinationibus collectum, ut sunt Episcoporum collegia. Sed ex Deo natũ, iuxta hæc uerba Qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.

Et multæ fuerunt Synodi impiæ quibus tamen uiri magni interfuerunt, ut illa Syrmiensis & Seleuciensis sub Constantio, Qui cum uocasset Episcopos Nicæam facturos contrarium decretum priori Synodo Nicenæ, Terræmotu dissipati sunt. Postea uerò conuenerunt in Seleucia, ubi maximis contentionibus impia decreta facta sunt contra ὁμοούσιον.

Talia exempla uetera multa sunt, Vtile est & recentium Synodorum errata considerare. In Concilio Lateranensi quòd ualde celebratur tamquam οἰκουμενικόν, decreta facta sunt de transsubstantiatione, & de enumeratione in confessione, Et recens Tridentina Synodus decretum fecit, semper dubitandum esse, an simus in gratia. Et falso detorsit ad hunc errorem dictum Salomonis Eccle: 9. Nescit homo an amore uel odio dignus sit. Cum igitur non dubium sit in Synodis maiorem partem errare posse, nemo se obligetur ante sententiam ad obtemperandum iudicato, sed postea consideret, quid sit pronunciatum, & regulam sequatur, Si quis aliud Euangelium doceat anathema sit. Galat: 1.

Cons-

Considerent etiam pij quid multi ueterum de plerisq; congreßibus iudicarint, Qualis est illa Nazianzeni Epistola ad Procopium præfectum quam propter iuniores huc adscripsi.

GREGORIVS PROCOPIO.

Sic affectus sum, si uerum scribendum est, ut malim omnes Episcoporum conuentus uitare, Quia nullius Synodi finem uidi bonum, aut qui magis tolleret mala quàm augeret. Nam cupiditas contentionis ac principatus, et æmulatio, (ne tamen me durum esse censeas sic scribentem) uincunt rationem, & citius aliquis iudicans de nouo crimine ipse accusetur, quam alios corrigat. Propterea me reprimo, & hanc quietem amo, in qua non impeditur inuocatio. Nunc uerò & morbum habeo excusantem me in hac accusatione, Subinde tanquam extremum halitum ducens, & languefactus toto corpore. Ignosces igitur mihi, & persuadebis pio Imperatori ne tribuat ignauiæ, Sed ueniam det ægritudini propter quam scit se mihi precanti tribuisse potestatem, ut me in hunc secessum abderem, cum alia splendida officia offerret &c.

Hic dicat aliquis, quid prosunt iudicia Eccle-

ſiæ, ſi non finiunt diſcordias? Reſpondeo. Vera iudicia in uera Eccleſia multum proſunt, Quia uult Deus ſemper extare aliquorum ueram confeßionem, iuxta illud dictum Pſalmo 149. Laus eius in Eccleſia ſanctorum, Et uult horum uoce & teſtimonijs erudiri præſentes & poſteros, & multos infirmos confirmari, poſtea uerò Deus ſuo tempore compeſcet contradicentes, ut compeſcuit Synagogam Iudaicam.

Conſiderandum eſt etiam quales cœtus ad iudicandum conueniant, An tantum Synagoga impia conueniat, ut ad Stephani condemnationem. Si talis cœtus eſt, manifeſtum eſt oportere decretis impijs contradici.

Et manifeſtè magnum eſt Sacramentum &c.

IN Græcis codicibus ſic legitur, Deus manifeſtatus eſt in carne. Cum autem antea Paulus dixiſſet in Eccleſia ueritatem eſſe, addit quæ ſit hæc ueritas, ſcilicet quòd Deus manifeſtatus ſit in carne, & iuſtificatus per Spiritum, quaſi dicat, in alijs congregationibus non eſt ueritas Dei, Nec ibi uerus Deus agnoſcitur, Nec uera inuocatione ibi colitur, Sed tantum in hac congregatione quæ nominatur Eccleſia filij Dei, de Deo uera notitia,

& uera

& ueri Dei inuocatio est, ubi agnoscitur Deus, qui se in carne patefecit, Sicut ipse filius dicit Iohannis 14. Qui uidet me uidet & patrem. Item, Nemo uenit ad patrem nisi per filium.

Iam hic tota doctrina complectenda est, quam filius tradidit Ecclesiæ, iuxta illud Ioan: 1. Filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Sciamus igitur sic agnoscendum & inuocandum esse Deum sicut se patefecit per hunc ipsum filium, quem inenarrabili sapientia & bonitate misit, ut assumpta humana natura fieret uictima pro nobis, & esset propiciator, redemptor, & summus Sacerdos, ac restitutor iusticiæ & uitæ æternæ.

Ita uerus Deus agnoscitur & inuocatur, cum hunc filium uera fide agnoscimus, & uerum Deum, qui se hoc filio misso, crucifixo, & resuscitato patefecit inuocamus, sicut aliàs sæpe diximus, in inuocatione cogitandum esse, quid alloquamur, & discernendum esse uerum Deum ab omnibus commentitijs numinibus.

Inuoco te omnipotens & uere Deus, æterne & unice pater Domini nostri Iesu Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, & dixisti de filio, Hunc audite, conditor cœli & terræ, angelorum & hominum, & conseruator, unà cum filio tuo Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto tuo, sapiens, bone, uerax, iuste, iudex, caste, misericors,

ricors, liberrime, custos Ecclesiæ tuæ, quem inuocauerũt Patres nostri Abrahã, Isaac, Iacob, Moyses, Dauid, Baptista, Paulus, miserere mei, et remitte mihi peccata mea, & iustifica me per et propter Iesum Christum filium tuum unigenitũ Dominum nostrum crucifixum pro nobis & resuscitatum, λόγον καὶ εἰκόνα tuum, quem uoluisti pro nobis esse uictimam καὶ μεσίτην καὶ ἱκέτην mirabili et inenarrabili consilio & immensa bonitate, sanctifica cor & animam meam Spiritu sancto tuo, rege & doce me, serua Ecclesiam &c.

In tali forma inuocationis commonefactio est de ueri Dei inuocatione, & de segreganda inuocatione Ecclesiæ ab Ethnica.

Iustificatus per Spiritum.

Id est, Christus declaratus dato Spiritu sancto, & factis miraculis per Spiritum sanctum, sic ita declaratus est, ut constet ueracem & iustum esse, & Euangelium non esse fabulosum. Nam Spiritus sanctus & publicè testimonia dedit per miracula, Sicut inquit Dominus Ioan: 16. Spiritus me glorificabit. Et priuatim confirmat corda credentium cum erigit ea in media morte, & liberat nos à peccato, & ex doloribus inferorum uera consolatione, quæ sentitur in cordibus, & initium

initium est uitæ æternæ, ut Roman: 8. dicitur. Accepistis Spiritum quo clamamus Abba pater, ipse Spiritus testimonium præbet Spiritui nostro quòd simus filij Dei.

Diligenter autem obseruent iuniores phrasin in uerbo Iustificatus est, & considerent quomodo quolibet loco usurpetur.

Conspectus Angelis.

EXistimo rem arcanam & magnam significari, Cum ait, conspectum esse Christum ab Angelis bonis & malis. Vident boni angeli causas omnium operum Dei, & quare sic redimi uoluerit genus humanum, & qualis sit copulatio diuinæ & humanæ naturæ, et seruiunt huic Domino, ut Gabriel est nuncius ad Mariam Lucæ 1. Venit angelus ad Dominum in agone ad eum confirmandum Lucæ 22. Seruiunt ei & in defensione Ecclesiæ Psalmo 34. Ebr: 1. In his rebus omnibus lætantur sapientia & bonitate Dei, & Deum grati celebrant ingenti & inenarrabili læticia, & gaudent esse socij ministerij pro salute hominum, quia uolunt Deum honore à plurimis affici, & nos uerè diligunt, & dolent multos homines perire.

De hac angelorum sapientia & læticia dicit

Petrus

Petrus 1. Petri 1. Quæ angeli intuentes lætantur. Contrà uerò cum malis spiritibus magna certamina fuerunt, sunt & erunt, Matthæi 4. Accessit ad eum tentator, & Ioannis 14. Venit Princeps mundi & non habet in me quidquam.

Sunt & hæc illustria testimonia præsentiæ & bonitatis Dei, & simul ingentia miracula, quod gentes ad societatem Euangelij uocatæ sunt, quod multi uerè conuersi sunt, & confessionem inter tantas persecutiones ostenderunt.

Maximè uerò illustre testimonium est resurrectio Christi, & ascensio in cœlum conspectu magnæ multitudinis oculis.

De his patefactionibus Dei & testimonijs sequit in Ecclesia ueritatem esse, ut firmissimè statuamus tantum in hoc cœtu in quo retinetur fundamentum, id est, articuli fidei incorrupti, uera agnitionem & inuocationem Dei esse, sicut sæpe aliàs dicitur, Qui non credit in filium manet ira Dei super eum. Ioannis 3.

CAPV

CAPVT IIII.

IN primo capite breuiter summam doctrinæ complectitur, ubi de discrimine Legis & Euangelij dicit. Item cum ait, Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. In secundo capite dicit de exercitijs fidei de inuocatione & de alijs bonis operibus. In tertio capite de ministerio & de Ecclesia.

Nunc in quarto capite addit admonitiones grauissimas, ut caueat Ecclesia ne decipiatur falsis dogmatibus, ut enim medicus monstrat salubria, & iubet uitare res nocituras ualetudini, ita in docendo fieri utrunq; necesse est, Proponenda est uera doctrina & ostendendum, quæ falsæ opiniones uitandæ & explodendæ sint.

Tria autem præcipuè hic considerentur, Primùm nominatim inquit, Diabolum authorem esse impiarum opinionum, & uiciosarum traditionum, Sicut de Iuda dicitur Lucæ 22. Satanas intrauit in cor eius. Ideo cum legimus uel audimus furores Marcionis, Manichæorum & similium, & Anabaptisticos, qui uidentur non cadere in homines, expauescamus & sciamus tales homines habita-

habitacula esse Diabolorum, & regi non naturae uiribus, sed impelli à Diabolis. Sit igitur precatio ardentior, Sicut Dominus inquit Lucae 22. Orate ne intretis in tentationem, Et Propheta inquit Psalmo 118. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me.

Secundò affirmat Paulus, certò multos in Ecclesia sparsuros & defensuros esse mala dogmata, non igitur securi nobis blandiamur propter titulum, ut cogitemus nullos errores in hac multitudine hærere, quæ nominatur Ecclesia.

Tertio disertè inquit et in specie ponit quædam exempla traditionum, ut agnosci possit qui Episcopi & Doctores uitandi sint, & quæ sint impiæ traditiones. Vbicunq; igitur hæ notæ inuenientur certum est defensores talium errorum non esse membra ueræ Ecclesiæ, sed organa Diaboli.

Hæc admonitio ualde confirmat pios & modestos homines contra terribiles clamores aduersariorum, qui opponunt nobis tanquam Gorgonem uenerandum nomen Ecclesiæ, & uociferantur Ecclesiæ præcipuam partem esse Episcopos & Sacrificulos. His rursus constanter opponenda sunt hæc dicta, in quibus uox diuina affirmat Diabolos authores esse talium traditionum, ac nominatim prohibitionis coniugij, discriminis ciborum.

De nouissimis temporibus.

ETsi omnia secula inde usq; ab initio generis humani multas magnas confusiones religionum, bella & uastationes habuerunt, Tamen uox diuina sæpe testatur in ultima senecta mundi maiores futuras esse confusiones quam fuerunt antea, Et crescunt mala propter tres causas: 1. Quia cumulatis peccatis sequuntur maiores pœnæ. 2. In his ipsis peccatis & pœnis natura fit languidior & disciplina dissolutior. 3. Quia rabies Diabolorum crescit, qui iam scientes instare diem iudicij, in quo eorum malicia omnibus angelis & hominibus, palam ostendetur, odio filij Dei magis sæuiunt in Ecclesiam.

Hæc magna pericula nostræ ætatis aliquo modo consideremus, & expauescentes simus uigilantiores in discendo, & modestiores in omnibus negocijs, & ardentiores in petendo auxilio. Intueamur etiam promissiones nominatim factas ultimæ ætati, ut Esaiæ 46. Etiam in senecta & canicie uos gestabo. Et Psalmo 71. Non proijcias me tempore senectæ, cum deficiet uirtus mea, Item Etiam in senecta non relinquas me. His cogitationibus exuscitemus nos ad uigilantiam & ad precationem.

Prodest hæc admonitio ad hoc quoq;, ne scan-

dalis turbati existimemus nullam esse Dei Ecclesiam, sed sciamus inter has ipsas confusiones tamen aliquam esse ueram Ecclesiam, & discamus ubi quærenda sit, & nos ei adiungamus, & in ueruerum Deum in uera agnitione Domini nostri Iesu Christi firma fide & spe inuocemus, & statuamus promissiones nobis ratas esse, & semper nos consolemur hoc articulo, Credo Ecclesiam sanctam Catholicam. Item Matth: 28. Ego uobiscum sum usq; ad consummationem seculi. Item 1. Cor: 11. Hoc facite donec ueniat.

Multi deficient à fide.

Necessaria diligentia est considerare discrimina professionum in genere humano, Ethnici, Iudæi, Mahometistæ palàm profitentur se esse hostes Christi & Euangelij, Et palàm reijciunt symbola. Hi facilè agnosci possunt. Sint autem primùm aduersus hos munita pectora, sicut aduersus Ethnicos uetustas collegit multas refutationes quas cogitare utile est.

Prima autem & maximè illustris confirmatio est Ecclesiæ miracula inimitabilia creaturæ quæ testantur hanc doctrinam à Deo traditam esse, ut resuscitatio mortuorum, repressio cursus solis, partus in effœta ætate, eductio ex Ægypto

Ha-

Hæc testimonia uult nos Deus intueri, quia ideo facta & scripta sunt, ut sint testimonia, item ut agnoscamus hunc uerè esse Deum, qui se his testimonijs patefecit, & discernamus eum ab omnibus commentitijs numinibus, Sicut in primo præcepto allegat patefactionem, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Ægypto.

Etsi autem non fiunt similia quotidie, Tamen facta illa multis nota fuerunt, & à fide dignis recitantur, Præterea nunquam Ecclesia caret miraculis, etiamsi non pariter incurrunt in oculos, Et perpetuum miraculum est, conseruatio & instauratio Ecclesiæ & ministerij Euangelici, quòd toties delere conati sunt immani rabie plurimi reges & mali Doctores. Cæteræ sectæ etiamsi aliquandiu durauerunt, tamen oppressæ non instaurantur.

Secunda confirmatio est, Antiquitas nostræ doctrinæ, Cum enim consentaneum sit Deum se patefecisse generi humano & nulla extet doctrina de patefactione antiquior, imò ne quidem sciri poßit unde, per quos, quo tempore, Ethnicæ religiones traditæ sint, Fatendum est hanc antiquissimam præ cæteris amplectendam esse. Ac utile est conferre historias & signa antiquitatis obseruare.

Tertia confirmatio firma est, uaticinia de re-

gnis, quæ cum euentus ostenderit uera esse, manifestum est utrunq;, & à Deo regi genus humanum, & hanc doctrinam à Deo esse.

Quarta collatio doctrinarum Ethnici tantum docent Legem, & quidem corrumpunt, quia multa portentosa & abominanda fingunt de Idolis, & tetras libidines permittunt, Postea Ethnici de remißione peccatorum, de causis calamitatum in genere humano nihil certi dicũt, Manifestum est igitur eorum doctrinam insufficientem esse, & non ostendere liberationem à malis, Hanc collationem cogitare utile est, quia ostendit genera doctrinarum, discrimen Legis & Euangelij.

Quinta Spiritus sanctus in uera consolatione uiuificans corda ostendit Euangelij ueritatem & efficaciam, sicut Dominus inquit Ioan: 16. Cum ueniet Spiritus ueritatis ducet uos in omnem ueritatem, & Roman: 8. Spiritus sanctus dat testimonium Spiritui nostro, quòd simus filij Dei. Ita Adam habuit testimonia externa & interiora. Foris audiebat uocem diuinam, intus sentiebat se ex morte liberari & uiuificari.

Hæ causæ de discrimine Ethnicorum & Ecclesiæ sæpe & attentè considerandæ sunt.

Facilius est refutare Iudæos pugnantes cum Ecclesia, qui profitentur se assentiri Prophetis. Ex his enim conuinci possunt, Apostolorum doctrina

ctrinam cum Prophetica congruere, Dissentiunt autem Iudæi à nobis de Meßia, quem negant esse filium Dei coæternum, negant Paßionem, negant eum dare iusticiam & uitam æternam, contendunt regnum politicum habiturum esse &c. Hi præcipui errores refutari & Prophetarum testimonijs perspicuè possunt.

Mahometistæ parum differunt ab impijs Iudæis, neq; tamen recipiunt Prophetas, sed refutari possunt à circumstantia temporis. Cum enim Ecclesia fuerit initio, dogma autem Mahometi recens sit natum post Apostolos, circiter annum sexcentesimum, & pugnet cum Prophetis & Apostolis, Impoßibile est Mahometistas esse Ecclesiam Dei. Nihil autem continet doctrina Mahometi nisi particulam Legis de operibus externis, Deinde addit blasphemias contra filium Dei, & contra Spiritum sanctum, Et superstitiosos quosdam ritus & stultas satisfactiones pro delictis, ita totum Euangelium reijciunt Mahometistæ et corrumpunt Legem.

Dixi de Ethnicis, Iudæis & Mahometistis, ubi de singulis considerandum est unde sumantur refutationes. Iam dicam de his quos Paulus nominat deficientes à fide, Horum duo genera sunt. Alij apertè negant articulum aliquem Symboli, ut Manichæi posuerunt duo principia coæterna,

Bonum & Malum. Arius negauit filium Dei esse ὁμοούσιον æterno patri, Macedonius contendit Spiritum sanctum tantum esse motum creatum in Angelis & in hominum cordibus, Aliqui negauerunt corpora hominum resurrectura esse. Tales palam delentes articulum aliquem Symboli facilè agnosci possunt, & refutandi sunt ex testimonijs Propheticis & Apostolicis, cum adhuc uiderì uelint assentiri Prophetis & Apostolis.

Alij non ita palàm delent articulos fidei, sed occultè eos corrumpunt interpretationibus, quas dissentiunt ab ipsis articulis Symboli, ut Papa & Monachi retinent uerba Symboli, & tamen quibusdam articulis addunt falsas interpretationes cum Euangelio pugnantes, ut nominatim his duobus articulis, Credo remißionem peccatorum, Item Credo esse Ecclesiam sanctam Catholicam. Corrumpunt enim articulum, Credo remißionem peccatorum, quia addunt interpretationem, Credo remißionem alijs dari, non mihi. Item Non credo remißionem, sed dubito. Non credo gratis dari propter filium Dei, sed dari propter merita sufficientia, propter sufficientem contritionem & alia opera. Item propter satisfactiones. Hæ additiones pugnant cum Euangelio enarrante totum articulum, Credo remißionem peccatorum.

Alterius articuli de Ecclesia corruptele et

am perniciosæ sunt, quia fingunt Ecclesiam esse regnum politicum, in quo dominari oporteat Episcopos, & condere dogmata & cultus, & horum decretorum obseruationem esse iusticiam coram Deo. Hac hypothesi posita procedunt Episcopi longius, constituunt idola, & ferunt leges suæ potentiæ, suis opibus accommodatas, ut Legem de coniugio, Postea ui corporali cogunt homines, ut obtemperent, Sicut Nabuchodonosor coëgit suas gentes, ut statuam colerent.

Ita utriusq; articuli corruptelæ abducunt mentes ab agnitione mediatoris, & extinguunt lucem Euangelij de remißione peccatorum, de fide, de interiore cultu, de uera inuocatione, & abstrahunt homines ad idola. Manifestum est igitur eos qui amplectuntur tales corruptelas deficere à fide. Hæc fiunt illustria consideratis exemplis omnium temporum.

Semper cum discessum est à Verbo Dei initijs errorum, quæ primùm exigua uidebantur paulatim accesserunt tetra idola, ut in Israël processit impietas ad humanas hostias & ad obscœna idola, in Papatu manifesta idola sunt inuocationes mortuorum, coneursus ad statuas, circumgestatio panis, & multæ prophanationes in Cœna Domini, Et manifesta turpitudo est in Lege cœlibatus.

De his furoribus præmonet Ecclesiam Paulus, & duo signa expressè ponit, prohibitionem coniugij, & discrimina ciborum. Sciamus igitur non esse Ecclesiam Dei defensores talium errorum, Et hoc Pauli testimonio confirmemus nos, ut sciamus rectè taxari errores illos, & Ecclesiam Dei esse cœtum, qui uocem Euangelij incorruptam amplectitur, & improbat illos errores. Cæterum de traditionibus & de coniugio alibi doctrina integrè tradita est.

Omnis creatura Dei bona est.

OPponit regulam fanaticis spiritibus, qui damnant coniugium, cibos, ordinem politicum, distinctionem dominiorum, iudicia, Semper enim multi fuerunt sunt & erunt tales hypocritæ, ut olim Marcion, Tatianus, Manichæi, Papæ, Monachi, & nunc Anabaptistæ, qui de distinctione dominiorum sic argumentantur. Nemini licet appetere alienum. Omnes res extra spiritum sunt alienæ, ergo non licet appetere ullas tales res ut facultates.

Respondeo, Maior uera est de alieno quod politica distinctione dominiorum pertinet ad alterius dominium, iuxta illud, Non concupiscas alterius uxorem, neq; res alterius. Minor est falsa, ut, manifestum est propria uxor est res extra spiritum

ſpiritum, Non dicitur iſto modo res aliena, cibi ſunt res extra ſpiritum, & tamen appetendi ſunt.

Sic Tatianus argumentabatur, Scriptum eſt in Euangelio ſecundum Ægyptios dixiſſe Chriſtum ad Salomonem, ueni ut ſoluam opera mulieris, Parere eſt opus mulieris, ergo Chriſtus abolet coniugium.

Nego minorem, quia parere opus eſt quod Deus & condidit, & iuuat. Sed lapſus Euæ eſt proprium opus mulieris, de hoc lapſu Chriſtus loquebatur.

Hæc exempla recitaui, ut iuniores conſiderent ludos Sophiſmatum, & Diabolicas præſtigias, & ſe uera doctrina præmuniant, Nam rectè cognitis fontibus refutatio facilis eſt.

Quod autem dixit Paulus creaturas eſſe res bonas, intellige quatenus ſunt à Deo, & ſicut uſus ordinatus eſt, Abuſus autem uicium eſt in uoluntate abutentium. Ideo mox addit Paulus ſententiam plenam eruditionis, Sanctificatur per uerbum & precationem, id eſt, uſus coniugij, cibi, imperij, dominij, fit ſanctus, conceſſus à Deo, & Deo placens per uerbum & precationem, id eſt, cum utens ſequitur uerbum Dei, quod regit uſum, & habet noticiam Euangelij, Ac ſcit has res externas non eſſe iuſticiam æternam, ſed Deum ſibi in hac uita mortali colligere æternam Eccleſiam,

ac tantisper uelle, ut uita foueatur cibis, & maneat propagatio ordinata uerbo Dei, & conseruetur communis societas. Quanquam autem hæres non sunt iusticia æterna, tamen lucent in eis bonitas & sapientia Dei, & uult Deus nos in earum usu exercere & ostendere obedientiam.

Ac omnino amplissimam sapientiam significat Paulus cum inquit, usum fieri sanctum per uerbum Dei, id est agnitione totius doctrinæ Dei de iusticia æterna, & de uita corporali, in qua uult inchoari æternam Ecclesiam.

Iubet autem Paulus & precationem addi, id est, petitionem auxilij, confessionem & gratiarum actionem, Quia & hanc corporalem uitam uult Deus esse occasionem exercendæ & ostendendæ obedientiæ, quare de coniugio, de castitate, de educatione & institutione sobolis, de communi societate, de toto ordine politico, de uitandis homicidijs & furtis, tradidit nobis uerbum, & in hoc pulcherrimo ordine in quo lucent ipsius sapientia & bonitas uult exerceri timorem, fidem, spem, inuocationem, dilectionem, castitatem, beneficentiam, modestiam & alias uirtutes.

Necessaria sapientia est in Ecclesia rectè intelligere discrimen Legis & Euangelij, & iusticiæ æternæ in cordibus, & usus rerum corporalium,

lium, quem Deus suo uerbo certo modo ordinauit, Quia in hac mortali uita Ecclesiam uult colligi, & in harum ipsarum rerum usu lucere fidem, inuocationem, & alias uirtutes.

Sed Manichæa & Anabaptistica colluuies fascinata à Diabolo ostentat nouam sanctitatem, quasi reliquerint terram & uolitent in cœlo extra hanc uitæ societatem, & iactat interea se habere mirandos afflatus. Et quia hæc hypocrisis mendacium est, nec carent rebus in hac uita, faciunt postea confusiones libidinum, & mouent seditiones, & uolunt nouam Ierosolymam constituere sicut sæpe accidit, Nam & olim similis Tragœdia Monasteriensi accidit in Phrygia in oppido Pepuza, quam nominabant nouam Ierosolymam, & habebant ibi fanaticos uates.

Hæc admonitio contra Anabaptistas & similes spiritus fanaticos, diligenter consideranda est. Ac Paulus ideo inquit, Sanctificatur cibus per uerbum Dei, ut doceat utentes quomodo bona conscientia rebus uti possint, Sicut alibi inquit, Quicquid non est ex fide peccatum est, Rom: 14. Eius dicti sententia natiua rectè tenenda est non tantum est legale dictum, Sicut multi interpretantur hoc modo, Quicquid prohibitum est mandatis diuinis ad nos pertinentibus peccatum est, Quanquam autem hic legalis intellectus uerus

est,

est, tamen nondum reddit totam sententiam dicti Paulini, Sed quia fit mentio fidei oportet complecti Euangelium, Nec tantum intelligatur fides de noticia historiæ, sicut dicunt, Honesta opera hominis Ethnici non placent Deo, quia non est in professione Christiana, Sed intelligi oportet veram fidem quæ accedit ad Deum fiducia Mediatoris, & inuocat eum, ubi talis fides non est, Sed cor agit contra conscientiam, aut manet in dubitatione, ut suspendens furem, & tamen existimans se contra Deum facere, non potest inuocare Deum, & agit cum contemptu Dei.

Sit igitur nota hæc regula Pauli, & rectè intelligatur & præluceat omnibus actionibus, & ne quid faciamus contra conscientiam, & ut conscientia regatur uerbo Dei ac possit accedere inuocatio, uidelicet omne quod non est ex fide peccatum est.

Corporalis exercitatio ad modicum est vtilis, pietas ad omnia &c.

Vtilis distinctio est inter necessaria & non necessaria opera, electa exercitij nostri causa, ut sunt ieiunia, uel alij labores suscepti ad frenandum corpus, Ac semper in Ecclesia externa obseruatione

seruationes multum disputationum pepererunt, quia uel propter ordinem, uel propter exercitia, externæ aliquæ obseruationes humano consilio instituuntur aut suscipiuntur, quæ postea superstitione deprauantur, cum affingitur opinio meriti, cultus aut necessitatis. Ideo etiam uetustas taxauit superstitionem iuxta dictum memorabile Athanasij, καλὸν ἡ ἄσκησις μετὰ ἀληθοῦς γνώσεως, καὶ συμμετρίας.

Vt autem rectè iudicetur de ritibus humanis, totum corpus doctrinæ tenendum est, Sicut hic quoq; Paulus facit antithesin necessariorum & non necessariorum. Pietas utilis est ad omnia. Nominat autem pietatem simul fidem & omnes necessarias uirtutes, seu omnia opera nobis mandata diuinitus, Et ualde insignis sententia est, quòd ait promissiones præsentis & futuræ uitæ pietati propositas esse, Et addit expressam asseueationem, Certus est sermo & firma assensione amplectendus.

Hanc dulcissimam & maximè necessariam doctrinam de duobus generibus promissionum oportet familiarissimè notam esse. Ac primùm quòd ad Euangelium attinet, continet promissionem remissionis peccatorum, & restitutionem uitæ æternæ per filium Dei, & propter eũ, quòd manifestissimum est. Constat enim hanc esse principalem

cipalem uocem Euangelij, missum esse filium Dei, ut aboleat peccatum & mortem, & restituat uitam æternam

Sed cur dicit Euangelium habere præsentis uitæ promissionem, cùm Ecclesia sit subiecta cruci? Item cum dicit Dominus Matth: 24. Interficient uos & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum, Et Lucæ 9. Filius hominis non habet ubi reclinet caput? Hæ sunt prædictiones mortis, non uitæ præsentis? Sed respondeo utraque propositio uerissima est, Et subiecta est Ecclesia cruci, & tamen habet promissionem bonorum corporalium, sicut coniungit hæc Dominus Mar: 10. Recipiet centuplum, sed cum tribulatione. Et Esaiæ 30. Audiet clamorem tuum, & dabit uobis panem & aquam in angustia & dolore.

Cum enim Deus uelit in hac mortali uita inchoari & colligi Ecclesiam, seruat eam, præbet ei hospitia, fruges, œconomias, politias, facultatem propagandi sobolem, et Ecclesiam, Sicut ipse Dominus inquit Matth. 6: Scit pater uester cœlestis his omnibus uobis opus esse, Primùm quærite regnum Dei, & cætera adijcientur uobis. Item Psalmo 32. Enutriet & alet eos in fame, inquit propter Ecclesiam Deus & cæteras gentes et bona corporalia conseruat, Postquam autem uera

uersa Ecclesia electa fuerit, nec fuerint plures electi in genere humano, mox cessabit hæc mortalis uita, & fiet extremum iudicium.

Est autem promißio bonorum corporalium generalis, non alligata certo loco, ut Israëlitis alligata erat ad certum locum, Et semper in hac uita rata est uniuerso cœtui. Ideo semper in hac uita seruat Deus aliquam suam Ecclesiam, etiamsi multa membra interficiuntur, ut si victoria promissa esset exercitui, rata & uera est promißio, etiamsi aliqui milites interficiuntur.

Secundò promißio corporalis semper intelligatur cum exceptione castigationis & crucis, Vult Deus utrumq; exerceri in petendis bonis corporalibus, fidem & obedientiam. Vult Abrahæ uitam & familiam custodire, sed ita, ut regatur Abraham non solum humanis consilijs, sed fide, inuocatione Dei, & à Deo petat & expectat auxilium, iuxta dicta Ierem: 17. Maledictus qui confidit in homine & ponit carnem brachium suum. Item Zacha: 4. Non in robore non in exercitu, sed in Spiritu meo dicit Dominus.

Vult etiam hoc scire homines, se uerè irasci peccatis, & horribiliter punire lapsus, ut simus diligentiores in nobis frenandis, Sicut tristißimæ pœnæ secutæ sunt lapsus Dauidis, Salomonis &c.

Et

Et tamen inter has pœnas aliquod semen Ecclesiæ semper seruatum est, ut in exilio Babylonico.

Ita uidemus promißionem corporalem similiter ratam esse propter gloriam Dei, ne extinguatur agnitio Dei in genere humano, & in petitione hunc finem intueamur Psalmo 114. Non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Item, Non mortui laudabunt te Domine, Exercemus igitur & fidem & obedientiam in petitione et expectatione corporalium bonorum, sicut Dominus iubet petere panem quotidianum, & illas stultas superstitiones eorum execremur, qui hanc petitionem nolunt interpretari de rebus corporalibus.

Semper autem in conspectu sint hæ quatuor causæ, propter quas Deus & tradidit promißiones corporales, & uult ea bona peti. I. est, Quia uult intelligi hæc bona non spargi casu sine consilio & uoluntate Dei, Sed Deum suo consilio aut fouere naturæ uires, uel deserere, uel dare facultates, uel non dare.

Primùm igitur sit in nobis hæc fides de providentia, quòd non casu spargantur hæc bona sed consilio Dei. Nam hæc fides est fundamentum petitionis & gratiarum actionis. Et sint ut aliquá testimonia Deut: 8. Non in solo pane uiuet homo, sed ex omni uerbo, quod procedit

ore diuino, Deut: 30. Ipse est uita tua, & longitudo dierum tuorum Acto: 17. In ipso uiuimus, mouemur & sumus. Matth: 10. Omnes capilli capitis uestri numerati sunt. Prouerb. 10. Benedictio Domini diuites facit. Prouerb. 3. Egestas à Domino in domo impij. Iere: in Threnis capite 3. Quis est iste, qui dicit fieri hæc non iubente Domino, Ex ore Domini nec bona nec mala egredientur?

Sequitur ergo deinde altera causa. Cum certissimum sit hæc bona diuinitus dari, utroq; modo uult Deus exerceri fidem, petitione et gratiarum actione, Vult se agnosci creatorem esse & datorem uitæ & uictus, uult hoc celebrari in petitione & gratiarum actione, Sicut dicit Psalmo 50. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me.

Tertia causa est, Hæ promissiones sunt testimonia de conseruatione Ecclesiæ in hac mortali uita, ideo enim dantur, ne intereat Ecclesia, iuxta illud Psalmi 114. Non mortui laudabunt te Domine. Item Matth: 6. Primùm quærite regnum Dei & cætera adijcientur uobis.

Quarta omnes promissiones corporales sunt commonefactiones de spirituali uidelicet, de filio Dei, quia nec inuocare Deum possumus, nisi prius sciamus nos recipi & exaudiri propter Media-

torem, Hæc fides in omni petitione etiam corporalium bonorum præluceat, ita perspicuum est cum fides petit corporalia simul oportere exerceri petitionem spiritualem.

Hæc tota doctrina de promissionibus spiritualibus & corporalibus notissima sit omnibus, & quotidie in inuocatione exerceatur, in qua publica & priuata bona petenda sunt, salutaria regimina, pax, uictus, bona ualetudo & alia bona. In his exercitijs fiet doctrina magis perspicua, & crescet fides, quæ experietur hanc inuocationem non esse irritam, Sciamus etiam Deum hæc exercitia postulare, & hanc inuocationem esse cultum Deo placentem in credentibus, Sicut inquit Psalmo 50. Inuoca me in die tribulationis & eripiam te.

Esto typus fidelium in sermone &c.

QVanquam exempla in gubernantibus magis conspicua sunt, tamen hæc sententia Pauli communis regula est, quam singuli intuentur in totius uitæ gubernatione. Nominat autem ordinè hæc membra. *Esto typus in sermone,* Id est, in doctrina, rectè doceas, rectè & non Sophisticè loquaris de doctrina et moribus

alios, ut uitent curiosas quæstiones, falsa, impro-
prie & perplexe dicta. Deinq; sit doctrina per-
spicua, necessaria ad exercitia fidei, et ad inuoca-
tionem & ad bonos mores, ut supra dictum est
doctrina prosit ad ædificationem.

Secundò inquit *in conuersatione*, Hic
significat iusticiam uniuersalem, id est, honestas
actiones iuxta omnia præcepta Dei, non sis infa-
mis ex ulla causa.

In dilectione, Addit aliquid priori
membro, non solum uult externam conuersatio-
nem honestam esse, & non famosam, sed uult eti-
am in corde erga Deum & erga homines dile-
ctionem esse, uult te esse amantem communis con-
sociationis uero corde, placidum & beneficum.
Fur est infamis, Sed uult Paulus non solum uita-
ri furta, sed insuper etiam te beneficum esse uero
corde.

In spiritu, Id est Zelo, uult ita te placi-
dum esse, ut tamen non conniueas ad scelera, &
ad perniciosa dogmata. Sed legitimo modo re-
prehendas digna reprehensione.

In fide, Id est, in consolatione, in omni-
bus periculis, uideant alij te fide præstare patien-
tiam & constantiam in persecutione & alijs do-

loribus, non quærere iniusta auxilia, sed expectare auxilium Dei, & tua consolatione alij erudiantur & confirmentur, Sicut Ieremias regis & consolatur sua fide Ecclesiam sui temporis.

Nominatim & castitatem addit, quæ est maxime omnes prohibitas commixtiones, & necessaria uirtus est, iuxta hoc dictum 1. Corin: 6. Nolite errare, Scortatores & adulteri non possidebunt regnum Dei, & fiunt domicilia Diabolorum, qui se polluunt prohibitis commixtionibus.

Sis aßiduus in lectione, consolatione & doctrina.

Propter multas causas hoc dictum familiarissimè notum sit omnibus, Primum, quia studia literarum approbat, cum ait, Sis aßiduus in lectione quam ad rem opus est multiplici cognitione linguarum et artium, Cùm igitur scis præceptum esse, ut legas sacros libros, intelligis Deo placere hos labores docendi & discendi, & potes ab eo petere & sperare auxilium, & in omnibus periculis & aduersitatibus habes præcipuam consolationem, iuxta illa dicta Psalmo 36. Committe Deo uiam tuam & spera in eum, & ipse faciet. Item 1. Corinth: 15. Labor uester non erit inanis in Domino.

Vniuersaliter enim regula tenenda est,

mùm sciri oportere an labor aut genus uitæ placeat Deo, iuxta illud Roman 14. Quidquid non est ex fide, peccatum est. Deinde nemo potest inuocare Deum, petere aut expectare auxilium in negocio quòd Deus improbat iuxta illud Psalmo 5. Non Deus uolens impietatem tu es. Est igitur sententia, Commenda Deo uiam tuam, id est, uocationem, militiam, laborem, uitæ genus ab ipso approbatum.

Monet etiam Paulus hic Ecclesiam alligatam esse ad certos libros, sicut sæpe aliàs præcipitur de doctrina Prophetica & Apostolica, ut Esaias inquit cap. 8. Ad Legem & ad testimonia. Necesse est igitur reijci doctrinas & illuminationes pugnantes cum his libris. Item opiniones & cultus extra hos libros. Tertiò mandat priuatam & publicam lectionem, & ostendit morem in Ecclesijs fuisse ordine Propheticos libros legere, Sicut & in Synagogis fuit usitatum, et Moyses præcipit Leuitis Deut: 31. Lectionem integræ Legis ideo Malach: 2. dicitur, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & Legem requiram ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. Et Oseæ 4. denunciatur pœna negligentibus, Quia repulisti scientiam repellã te ne Sacerdotio fungaris mihi.

Hæc dicta & similia sint infixa pectoribus, ut nos ad diligentiam in discendo, docendo, & legen-

do exuſcitent. Accedat autem precatio, ut Deus mentes noſtras regat, ut dicta diuina propriè accipiamus, Sicut Propheta orat Pſal: 119. Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam, & iuſtificationes tuas doce me, Et Eſaias orat, ut retineatur in aliquibus auditoribus ueritas Iſaiæ 8. Obſigna Legem in diſcipulis meis.

Eſt et collatio cum alijs neceſſaria, Sicut ſcriptum eſt Lucæ 22. Et tu conuerſus confirma fratres tuos, Et Samſon inquit Iud: 14. Niſi araſſetis mea uitula, non inueniſſetis, id eſt, niſi eſſetis adiuti labore Eccleſiæ, Audiamus igitur Apoſtolos, & cuſtodes doctrinæ Apoſtolicæ.

Conſideremus etiam qui à doctrina Apoſtolica quomodo diſceſſerint. In alijs prorſus Diabolica audacia totam Eccleſiæ doctrinam mutauit, & horrendos furores ſparſit, ut in Marcionis, Manichæis & ſimilibus. In alijs ſuperſtitio inſpexit animos ad nouos cultus.

Hæc tota conſideratio ad lectionem pertinet, in qua uniuerſæ Eccleſiæ ſeries & omnium temporum hiſtoriæ cognoſcendæ ſunt.

Obſeruanda eſt autem breuis diſtributio horum generum, lectionis, doctrinæ & conſolationis. Cur à lectione orditur? Quia magna affinitudo eſt Philoſophiæ & Euangelij. Arithmeticam non incipimus à lectione, ſed aſſeruan-

multas noticias, quæ sunt uia ad artem, Deus autem sua uoce ædidit arcanam doctrinã de filio, et de redemptione et tota restitutione generis humani, iuxta hanc suam reuelationem uult agnosci & hanc scribi uoluit per Prophetas & Apostolos. Ideo ad horum librorum lectionem alligata est Ecclesia, & hi libri sunt fundamentum & norma uniuersæ doctrinæ in Ecclesia, iuxta illud 1. Cor: 3. Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Necesse est igitur aßiduè legi hæc scripta priuatim & publicè.

Lectionem sequatur doctrina, ut in medicatione corporis finis est sanatio, Et ars medica continet duas partes, doctrinam & modum curandi. Doctrina uerò ostendit naturam corporis humani, qualitates, temperamenta, causas morborum, remedia. Postea modus curandi applicat remedia. Ac medici sapientia est intelligere, quæ ad suam artem pertinent, & consilia dirigere ad sanationem tanquam ad ultimum & principalem finem. Ita sciat concionator se medici similem esse, & finem ministerij Euangelici ultimum esse sanationem, qua per filium Dei uoce Euangelij liberentur homines ex morte æterna. Non enim tantum regit mores, ut magistratus politicus.

Sunt igitur & hic duo membra doctrina & consolatio, Doctrina loquitur de articulis fidei, discernit Legem & Euangelium, recitat descriptionem peccati, usum Sacramentorum, discrimen iusticiæ æternæ & uitæ politicæ. Sed necesse est accedere consolationem tanquam sanationem, ne homo relinquatur in peccato & morte æterna.

Estq; doctrina hoc ipsum quòd usitatè nominamus Catechesin, id est, summa dogmatum recitans articulos fidei, descriptionem peccati, discrimen Legis et Euangelij, usum Sacramentorum, discrimen iusticiæ æternæ & uitæ politicæ, sumpta ex ipsa uoce diuina quæ prius legitur, et hæc ipsa Catechesis est interpretatio lectionis seu longa seu breuis, Cùm enim in discendo necesse sit integrum corpus doctrinæ mente complecti, rudioribus tradendæ sunt ordine breues summæ principalium locorum, et postea in ipsa lectione monstranda sunt firma testimonia, ut fides nitatur uoce diuina.

Hoc consilio primùm condita sunt symbola & scripti Catechismi, Quanquam enim prophetica eadem sonat lectio & ipsi libri Prophetici & Apostolici fons sunt doctrinæ, Tamen ideo non tantum præleguntur libri in Ecclesia à puero. Sed etiam accedit uox interpretis ut rudioribus

enarra-

enarrent genus sermonis, ostendant capita rerum de quibus dicitur, illustrent ea definitionibus & distinctionibus, Sicut in docendo fieri necesse est. Et fiant hæc sine Sophistica, sed rectè iuxta artium uias, Nec misceantur peregrinæ materiæ.

Cùm igitur opus sit forma aliqua in docendo iubet Paulus eligi Episcopum idoneum ad docendum. Hanc formam hîc doctrinam nominat, quæ est Catechesis seu breuis seu longa, Quæ quidem & ipsa librorum sacrorum interpretatio est, Quia inde sumenda est Catechesis & testimonia ibi monstranda sunt.

Tertium membrum consolatio est, Quia non satis est recitare capita doctrinæ nisi ostendatur applicatio, Intelligat concionator officij sui gradus, legat populo ordine libros Propheticos & Apostolicos, subinde & corpus ueræ doctrinæ proponat, ut auditores summam rectè complecti possint, sicut in Catechesi traditur, Nec sit concio sine affectibus, sed commemoratio de ira Dei, exuscitet timorem, nec tamen relinquantur mentes in pauore & dubitatione, ut poëtarum Tragœdiæ tantum pœnas ostendunt, sed accedat consolatio ex uoce Euangelij, commonefiant auditores, ut sibi fide applicent promissiones æternas & præsentium bonorum, & exerceant fidem, spem,

inuocationem, gratiarum actionem, & cæteras uirtutes.

Ita tertius hic gradus propriè de applicatione Euangelij loquitur, qua fit liberatio à peccato et à morte æterna, et leniũtur dolores in hac uita, agnitione bonitatis Dei, fide, & spe auxilij diuini. Cum igitur distributio Paulina sapientissimè ostendat partes officij concionatoris, fidelis concionator hanc normam sequatur, sit lector fidelis sacrorum librorum, & meminerit omnes pugnantes opiniones cum sacris libris reijciendas esse, Deinde integrum corpus doctrinæ ordine proponat, & addat testimonia sine sophistica. Postremò & applicationem ostendat, ut crescant timor Dei, pœnitentia, fides, inuocatio, spes & aliæ uirtutes, et fiat inchoatio uitæ æternæ.

CAPVT

CAPVT V.

HactenUs plurima de doctrina dicta sunt, hic addit admonitiones particulares aliquot de negocijs forensibus & œconomicis, Et insigne testimonium est, quòd Deo placeant officia debita cognatis. *Discant, inquit, propriam domum amanter tractare, & reddere uicem maioribus, hoc enim honestum & Deo acceptum est.* Eandem sententiam exaggerat postea dicens: *Si quis suos & maximè domesticos non curat, fidem abnegauit & est infideli deterior.* Hæc amplificatio diligenter consideranda est. Significat autem σοργὰς esse uirtutes à Deo conditas in natura, quæ ut cæteræ uirtutes in renatis necessariæ sunt & Deo placent. Si quis igitur contra has uirtutes facit, ut si quis odit aut petulanter lædit parentes aut coniugem, aut natos, aut fratres, aut benefactores, is effundit Spiritum sanctum, iuxta illa dicta 1. Ioan: 3. Qui non diligit fratrem manet in morte. Item ibidem, Qui facit peccatum

tum ex Diabolo est. Item 1. Timoth: 1. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam, Habent autem hi cuculi uidelicet ἀσυνείδητοι magna uulnera conscientiæ.

Hæc breuiter hoc loco monuimus, ut considerent studiosi totam doctrinam de naturali σοφίᾳ, quæ quidem & commonefactrix est de amore æterni patris erga filium, & erga nos, & de amore filij erga naturam humanam quam assumpsit, & erga nos fratres. Hæc arcana & miranda opera Dei nunc procul aspicimus, Sed in uita æterna propius cognoscemus.

Vidua eligatur &c.

APud templum Ierosolymæ fuerunt mulieres, quæ seruiebant coquendo, lauando, sarciendis uestibus, medicatione, Leuitis, & pauperibus. Hunc morem Apostoli imitati transtulerunt & ad Ecclesiam, iusserunt eligi grandes natu matronas, quæ ægrotis aut peregrinis seruirent, Et hæ mercedes habebant ex Eleemosynis quas Ecclesia tunc liberaliter conferebat. De hoc more loquitur Paulus, non de uotis Monasticis, ac cetera perspicua sunt.

Sed de uotis Monasticis hoc loco ualde uociferantur aduersarij, quia Paulus uideatur damnare contrahentes coniugia post uotum, cum ali-

Dam-

Damnationem habentes, quia primam fidem irritam fecerũt. Etsi autem multæ firmæ responsiones sunt, tamen hanc præcipuè teneamus. Etiamsi tunc consuetudo fuisset faciendi uota, quòd non dicit Paulus, tamen ea uota dißimilima fuissent uotis Monasticis, quæ sine ulla dubitatione sunt idolatrica.

Tenenda est igitur regula uera & immota, Vota quæ obligant ad cultus idolorum aut ad alia peccata facienda certißimum est irrita esse, utsi quis obligasset se sacrificaturum Iunoni ad impetrandas diuitias, Quia manifesta est uox primi mandati Exod: 20. Non habebis Deos alienos. Item 1. Corinth: 11. Fugite Idola.

Talia sunt autem uota Monastica iam multis seculis, Primum opiniones impiæ sunt, ac furores potius, fingere ritus Monasticos mereri remißionem peccatorum, esse iusticiam, esse cultus Dei, esse perfectionem Euangelicam. Secundò manifesta Idola sunt oblatio pro uiuis & mortuis in Missa, item inuocatio hominum mortuorum, & aliæ multæ superstitiones, quæ usitatæ sunt in Monasterijs.

Nequaquam igitur detorquendum est Pauli dictum ad uota Monastica horum recentium temporum, in quibus multa manifesta Idola sunt.

Nec

Nec prima fides significat uotum cœlibatus, sed aut fidem qua promiserant fidelitatem in seruiendo, aut fidem Christianam, qua omnes articulos fidei amplectebantur. Nam hanc quoq; aliquæ curiosæ & salaces mulieres abijciebant, quæ nactæ talia officia magis uagabantur, Et cum multis ueniebant in colloquia, & quia habebant mercedes aliunde, uictitabant largius & indulgebant uoluptatibus.

Non igitur damnat Paulus nuptias, sed damnat uel ipsam fidei desertionem, uel alia peccata quæ salacitatem & curiositatem sequebantur. Vsus est Paulus uerbis significantibus σπαταλῶσα, id est, delicijs affluens & lasciuiæ indulgens, Hæc inquit, uiuens mortua est, scilicet propter lasciuiam, σπατάω apud Aristophanem significat prodigaliter profundo, inde σπατάλαι profusiones & deliciæ, ut Suidas citat dictum, Nunc saltant mures fruentes delitijs carne suillium.

Sunt autem uirtutes uicinæ frugalitas, temperantia & continentia, Vt in apibus simul hæ tres uirtutes imprimis conspicuæ sunt, Sunt autem & per sese res bonæ, & Deo gratæ, & sunt nutrices aliarum maiorum uirtutum, sapientiæ, iusticiæ, fortitudinis. Sunt & uicia uicina prodigalitas intemperantia & incontinentia, & in

mulieri-

mulieribus hæc deformitas conspectior est, quia mulieris officium est in œconomia res partas fideliter custodire, & ad necessarios usus arte electas parce promere. De intemperantia dicitur, Quid enim Venus ebria curat.

Existimo autem Paulum ad descriptiones aliquas tunc notas allusisse, quia uerba illustria Comœdiarum sumit, Nam & sequens uerbum insigne est, *cum saginatæ sunt ex ipsis eleemosynis cõtra CHRISTVM*, Verbum σγινιᾶρ est helluari, ingluuie onerari, ut apud Atheneum, Helluatus sum absumpto cibo quatuor elephantorum, Et in Apocalypsi capite 18. Reges qui cum ea scortati & helluati sunt.

Sunt & alia uerba hic insignia quorum pondera lector si obseruabit, intelliget Paulum sapienter significare quæ sint propriæ matronarum uirtutes, & quæ sint contraria uicia. Hæc considerare utile est, & fugienda Sophistica, quæ maliciosè & stultè detorquet Paulum ad stabiliendas impias & fatuas superstitiones Monasteriorum. Expressè inquit Paulus, *Volo iuniores nubere, esse matres & nutrices familiarum.* Hic aptè recenset præcipua officia sexus mulieris, de quibus & supra dictum

est

est in sententia, Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec addo longiorem enarrationem: extant enim multa œconomica scripta, quæ & nosse & sequi multos oportebat.

Duplici honore digni ducantur.

Id est uictu, & reuerentia. Hæc cur discernat considerandum est, Ac primùm deberi uictum docentibus manifestum est, iuxta præceptum Domini Lucæ 10. Dignus est operarius mercede, Et hîc Paulus accommodat dictum in Lege Deut: 25. Non ligabis os boui trituranti, quod ritus imago fuit significans, ut mercedes debitæ laborantibus soluantur, Sicut expressè præcipit Lex Leuit: 19. Non retineas mercedem operarij apud te in crastinum.

Ac pertinet hæc cura ad gubernatores, ut Pastoribus Ecclesiarum, & cæteris qui seruiunt studijs Ecclesiæ docendo, & discendo, de publico auxilium feratur, sicut in Esaia capite 49. & 60. dicitur: Reges erunt nutritores tui, et reginæ nutrices.

Altera pars est reuerentia cuius multi sunt gradus, Primus & maximè necessarius est obedientia in his quæ ad ministerium Euangelij pertinent, iuxta hæc dicta Lucæ 10. Qui uos audit, me audit, Qui uos spernit me spernit. Item ad Hebræos

Hebræos capite 13. Obedite et subditi estote præpositis uestris.

Etsi enim hæc dicta non constituunt regna Pastoribus extra Euangelium, tamen affirmant deberi pastoribus obedientiam in his quæ sunt propria ministerij Euangelici, Nec spernenda sunt hæc sæuerissima præcepta.

Deinde accedant ad externam obedientiam & alij gradus in mente, Bona opinio de toto ministerio & de ipsis pastoribus, & beneuolentia erga eos, Quia sine his interioribus uirtutibus externa obedientia est hypocrisis, non sit contemptus in animis, non sit odium sicut Paulus inquit 1. Corinth. 4. Apostolos in odio esse tanquam καθάρματα.

Etsi autem semper multi fuerunt, sunt et erũt de ministerio irreuerenter sentientes, Tamen saniores intelligant eius dignitatem. Est autem dignitas ipsa rei bonitas, quæ in causa efficiente & finali conspicitur, Causa efficiens & conseruans ministerij Euangelici, est ipse Deus immensa bonitate uoce Euangelij colligens æternam Ecclesiam, & genus humanum auulsum ab ipso rursus sibi copulans. Qui quidem præcipit audiri ac uenerari ministerium, ut supra dictum est.

Causa finalis est quòd hac uoce Deus uerissimè est efficax, remittit peccata credentibus, dat

eis Spiritum sanctum, & facit hæredes uitæ æternæ. Hæc summa beneficia impertit per uocem Euangelij sonantem etiam per miserrimos homines, sicut inquit Dominus Ioan: 20. Sicut pater meus misit me, sic ego mitto uos, id est, certissimum est me efficacem fore per uos, sicut pater per me fuit efficax, ut resuscitatio ex morte ostendit, ita & Paulus inquit Roman: 1. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item, 2 Corinth: 3. Euangelium est ministerium Spiritus.

Hæc dicta erunt magis perspicua cùm in ueris consolationibus discemus uera exercitia fidei, & sustentabimus nos cogitatione promissionum. Hunc usum ministerij abijciunt Enthusiastæ, quales sunt Anabaptistæ, Stenckfeldius & similes, qui quærunt illuminationes & raptus extra Euangelium. Sed in ueris doloribus & uera consolatione discimus Deum efficacem esse cogitatione Euangelij, ut Paulus inquit Roman: 10. Fides ex auditu est. Item, Rom: 5. Iustificati fide pacem habemus.

Simul igitur Deo gratias agamus pro eius promissione, pro efficacia per Euangelium, pro constitutione, conseruatione, & instauratione ministerij Euangelici, pro collectione Ecclesiæ per Euangelium & Spiritum sanctum, pro donatione iustitiæ

iusticiæ & uitæ æternæ, pro mitigatione pœnarum præsentium, pro remißione pœnæ æternæ. Hæc tanta bona agnoscamus, & celebremus, præstemus etiam beneuolentiam debitam ijs, quorum labor in hoc ministerio pio seruit Ecclesiæ.

Sine præiudicio &c.

ORdinat forensia quædam, quæ cum & natura nota & in Lege Dei expressa sunt, & in iure usitato repetuntur, non sunt obscura. Iuniores uocabula discant intelligere. Præiudicium significat statuere re nondum ordine cognita, siue id fiat affectu, siue persuasione propriæ sapientiæ. Ita Deutero. 16. expressè mandatum est, Audite illos, & quod iustum est iudicate. Et nota sunt dicta μὴδ᾽ δίκλω δικάσας πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκόσῃς. Item, δεῖ ἀμφοῖν ὁμοίως ἀκροᾶσθαι.

Et quia sæpe corrumpuntur iudicia affectibus, ideo addit: Nihil facias secundum inclinationem, id est, non discedas à regula iusticiæ ullo priuato affectu. Sic potest accidere uel superbia, cum non uult quispiam cedere alienæ sententiæ, etiamsi uoluntas erga partes æqualis est, uel cum uoluntas non æqualis est erga partes, id nominatur προσωπολημψία. Species igitur plu-

res coniunguntur Deuteronom: 16. Non declines in alteram partem, non accipias personam, Et ex eo sumpsit Paulus uerbum inclinationem, quo hic et προσωποληψίαν comprehendit, quæ est esse inæqualem erga æquales, & æqualem erga inæquales.

Vult enim Deus intelligi, iusticiam esse æqualitatem erga æquales, quæ quidem habet normam mentem diuinam, quæ diligit similia suæ uoluntati, & reijcit dissimilia suæ uoluntati. Ita iustus Rex seruat omnes iustos, & punit omnes iniustos. Dicitur autem acceptio personæ, cum aliqua species seu umbra extra causam anteferitur regulæ iusticiæ, ut cùm parcit iudex adultero, quia est nobilis, iuxta illud:

Dat ueniam coruis, uexat censura columbas.

Est igitur acceptio personarum iniusta, quia discedit à regula iusticiæ, & efficit inæqualitatem.

Hæc tota commonefactio diligenter considerranda est, ut uocabulum expendatur, & hæc dulcissima consolatio sæpe repetita in scripturis familiariter nota sit, quæ dicit, apud DEVM non esse προσωποληψίαν, ut Romano: 2. cap. Actor: 10. Et Esaiæ 42. de Messia dicitur: Non accipiet personam, id est, non erit iniustus

non erit inæqualis, Deus uerè æqualis est æqualibus. Damnat peccata in omnibus, & recipit omnes confugientes ad filium &c.

Nemini citò manus imponito &c:

Complectitur utilem doctrinam. Primùm confirmat uocationem & ordinationem, quæ fit per homines in Ecclesia, quia approbat ordinationem quam Timotheus faciebat imponens manus ijs quos Ecclesia uel ipse elegerat. Est autem ingens beneficium Dei, quòd uult ab Ecclesia uocari uel eligi ministros, et per nos uerè uult esse efficax. Sicut inquit Dominus Ioan: 20. Sicut pater meus misit me, ita ego mitto uos. Et postea præcipit Tito Paulus capite 1. Constitue presbyteros.

Hoc ingens beneficium grati agnoscere debemus, & hac fide exercere ministerium, & uti ministerio, ac statuere quòd Deus uerè efficax sit uoce horum ministrorum. Ac supra copiosius dictum est de duplici uocatione ministrorum.

Altera admonitio hic comprehensa hæc est, Quòd uult fieri explorationē doctrinæ & morū, nec admitti ad ministerium inexploratos, sicut & infra præcipit 2. Timoth: 2: Commenda mi-

nisterium hominibus fidelibus, qui sunt idonei ad docendum. Vult ergo inspici doctrinam & mores, et nullos admitti ad ministerium, qui non sunt mediocriter idonei.

Hîc *quæret aliquis, Quis gradus obseruandus est?* Respondeo, Vtraq; propositio tenenda est. Prima, Nullius eruditionem, sapientiam, & diligentiam parem esse tanto ministerio. Sicut 2. Corinth: 3. expressè dicitur, Non sumus sufficientes. Agnoscenda est igitur nostra infirmitas, & frenanda audacia, ne fiducia nostra sapientiæ doctrinam rectè traditam turbemus, nec noua dogmata, nec nouos cultus fingamus. Altera propositio addenda est, Necesse est obedire mandato quod iubet seruire Ecclesiæ uocatos, Ibi requiritur ut fideles simus, ut dicitur 1. Corinth: 4.

Fidelitas autem opponitur duobus uicijs, affectatæ ignorantiæ, & affectatæ negligentiæ in ijs, quæ necessariò facienda erant. Comprehendit igitur fidelitas mediocrem eruditionem, & mediocrem diligentiam in faciendis ijs quæ necessaria sunt. Hîc autem mediocris eruditio ea existimetur esse, quæ tamen fundamentum integrè complectitur, id est, omnes articulos Symboli, Decalogum, discrimen LEGIS & EVANGELII, intellectum doctrinæ de iustifica-

tione,

tione, de usu Sacramentorum, de ueris cultibus & fictitijs.

Etsi autem nemo satis intelligit hanc diuinam sapientiam, tamen de his materijs omnibus utcunq; oportet quemlibet Pastorem scire formam docendi, quæ in Ecclesijs emendatè extat, comprehensa in Catechismis.

Nam distinctionem de insufficientia & fidelitate in qualibet uocatione nosse necessarium est, ut sciamus cur necesse sit seruire, & quas res nos afferre oporteat, & unde petendum & expectandum sit auxilium, Et ut agnita infirmitate nostra nihil extra uocationem tentemus, sicut multi summi uiri lapsi sunt fiducia suæ potentiæ, uel iusticiæ, uel sapientiæ, uel authoritatis, ut Gedeon, Nabogdonosor, Pompeius & alij innumerabiles.

Addit autem hic Paulus regulam: Non communices alienis peccatis. Quæ congruit cum usitato dicto, faciens & consentiens similiter puniendus est.

Deinde congerit alia præcepta, de castitate, item de tuenda ualetudine & alia.

Sæpe autem repetitur doctrina de castitate, quam certissimum est uirtutem esse necessariam, iuxta dictum 1. Corinth: 6. Scortatores & adul-

teri non poßidebunt regnum Dei. Item, Hebr: 13. Scortatores & adulteros iudicabit Deus.

De tuenda ualetudine pertinet hæc iustitia ad præceptum. Non occides. Semper autem multi de multi homines se interfecerunt, & interficiunt intemperantia, aliqui etiam immoderata abstinentia læserunt corpora. Paulus ad Colossenses capite duodecimo insigni uerbo usus est, iubet honorem haberi corpori. Cum enim sit hospitium & organum Spiritus sancti, tale quiddam est, quòd non solum fouendum est, sicut fouet arborem aut pecus, sed etiam ita magnificandum est, ut accedat opinio, quòd hoc corpus sit domicilium & organum actionum diuinarum in omni æternitate. Et propter hæc bona ne Deus impediatur, reuerenter tuendum est, & ars ipsa fabricationis magis admiranda est quàm in aliis corporibus, quia multò plura testimonia de Deo nobis impressa sunt, uidelicet radij sapientiæ diuinæ, noticia numerorum & ordinis, discrimen honestorum & turpium. Hæc casu semper talia esse impoßibile est. Sed fatendum est mentem architectatricem esse. Postremò ideo quoque debetur honos corpori, quia Deus præcipit ne laedatur. Hæc consideratio nos ad diligentiam inuitet in tuendo & regendo corpore.

Qui-

Quorundam peccata præcedunt iudicium &c.

NOn loquitur de extremo iudicio, ſed cum antea dixerit de electione & de cenſura morum, nunc eadem de re admonitionem addit, & loquitur de iudicio humano in gubernatione, Non diu latent inquit mores, ſeu boni ſeu mali, ſed aut citò deprehenduntur ante gubernationem, aut ſi qua fuit ſimulatio, tamen in gubernatione non poteſt eſſe diuturna, ſicut dicitur, ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Hæc regula obſeruetur, quia in uita neceſſe eſt cauere, ne implices te malorum hominum familiaritatibus, ut Syrach capite undecimo inquit, Non quemlibet inducas in domum tuam, quia multæ ſunt inſidiæ doloſæ. Signa igitur uoluntatum & morum conſideranda ſunt, quæ multa animaduerti poſſunt, ut mendacia, oſtentatio, obtrectatio, familiaritates malorum, non ſoluere debita, genus ſtudij & laborum, helluationes. De talibus iudicijs humanis hic loquitur Paulus, & uult nos uigilantes & intentos eſſe in dijudicandis ſenſibus & naturis eorum quos nobis adiungimus.

CAPVT VI.

IN sexto capite initio seruis præceptum dat, ubi meminerint iuniores communem regulam confirmari, quæ sæpe repetitur, Euangelium non abolet œconomias & politias, sed concionatur de alijs rebus, uidelicet de æternis bonis, de æterna iusticia & uita, quam Deus efficit in cordibus hominum, quos tamẽ uult in hac uita Mortali subiectos esse huic ordini, qui iuxta uoluntatem Dei conuenit uitæ corporali. Vult nos cibo & potu sustentari, uult esse legitima coniugia, & propagationem, Vult esse consociationem ordinariam generis humani, distinctionem dominiorum, defensionem per imperia, contractus, leges, iudicia, pœnas, Ita hic uidemus approbari seruitutem qualis tunc in legibus descripta fuit. Prodest autem & conscientijs & ad pacem, intelligere hanc doctrinam de approbatione ordinis politici.

Si quis aliter docet &c.

PRæceptum de custodienda puritate doctrinæ sæpißimè repetitum est in omnibus scriptis Prophetarum & Apostolorum, iuxta illud Galat.

1. Si quis aliud Euangelium docet &c. Id hic quoque longa commemoratione repetitum est, quæ monet & quales sint qui doctrinæ corruptelas spargunt, & quales sint materiæ, & quanta mala ex inutilibus quæstionibus oriantur.

Postea infert dictum: *Putant pietatem quæstum esse*, Id est, putant doctrinam & nomen religionis esse aucupium quæstus, & ita circumferunt ut quæstus causa exerceant aliqui artes prorsus inutiles, circulatoriam, funambulatoriam, & similia.

Vtitur autem uerbo τετύφωται, quod significat, attonitus est, seu fulmine stupefactus, ut iudicium & delectus amissus sit. Demosthenes & alij hoc uerbo usi sunt, pro amens sum. Est enim à τυφὼν, quod significat turbinem, & uetustas pro specie fulminum usurpauit.

Significat ergo tales esse hallucinatores, qui corruptelas ueræ doctrinæ fingunt, ut iudicio errent, & uelut cœci uicina apprehendant, non ea quæ petunt. Deinde & hyperbolas addunt, quales nostra ætate multos uidimus, ut cum Paulus inquit, πολίτευμα nostrum in cœlis est, significans Euangelium non constituere politiam mundanam. Anabaptistæ simpliciter damnant omnia

politica

politica officia, distinctionem dominiorum, magistratus, iudicia, iuramenta.

Cum uetustas dixisset, Iusticia est communicatio Dei cum æqualitate, scilicet ordinata, Hæretici addebant hyperbolen, cum æqualitate, scilicet uniuersali, ita ut æqualiter ad alienas uxores singuli accederent. Talia exempla ostendunt quid nominet attonitos seu stupefactos, ita ut amentia sequatur.

Initia autem huius amentiæ hæc sunt, quando homo non rectè didicit fundamentum, & sine timore Dei, & sine precatione iudicat, & admiratione suæ sapientiæ fascinatus amat suas imaginationes, accedit Diabolus & magis impedit iudicium, sicut scriptum est Lucæ 22. Intrauit in eum Satanas. Item, Tenentur capti ui laqueis Diaboli, inquit Paulus 2. Timoth: 2. Cum igitur & magna sit infirmitas nostra, & Diabolus tanquam Leo rugiens quærat quem deuoret, studiosè discamus fundamentum, & assidua precatione petamus, sicut Propheta somnat uocem omnium sanctorum, Psalm: 118. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me.

Dicat autem aliquis, unde discernam quæstiones utiles ab inutilibus? Respondeo. Norma sit fundamentum, ut Paulus inquit 1. Corinth: 3

Fundamentum

Fundamentum aliud poni non potest, nisi id quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS. Complectitur autem fundamentum Symbola, & illustre discrimen est LEGIS et EVANGELII. Item iusticiæ fidei & operum, Item ueri cultus à Deo instituti, & falsi cultus ab hominibus instituti &c. Intra has metas cohercendæ sunt cogitationes, & frenanda est curiositas, ut Ecclesiastis 5. dicitur: Non sis uelox ad loquendum coram Deo. Et paulo ante capite 4. Accede ad templum ut audias. Roman: 12. Sapite modestè secundum mensuram unicuique datam &c.

Et prorsus fugiendæ sunt illæ pestes, Ostentatio argutiarum, Sophistomania, & amor contentionis, quæ damnantur omnibus dictis, quæ præcipiunt ueritatem, & prohibent mendacium, iuxta illud: Non dicas falsum testimonium. Ephe: 4. Deponentes mendacium loquimini ueritatem. Et regulas etiam sequamur: Fugienda consuetudo falsa docentium, iuxta dictum 1. Corinth: 15. Corrumpunt bonos móres colloquia praua. Item Lucæ duodecimo. Cauete fermentum Phariſæorum.

Magnum lucrum est pietas cum αὐταρκεία.

BIS usus est uocabulo Quæstus, primùm de aucupio loquens, & taxans impios homines, qui religionem quæstui habent, quòd semper in mundo usitatum est. Postea opponit aliam significationem uocabuli, inquiens, religionem reuera esse magnum lucrum, quod eò dicitur, non quòd uelit esse uenalem, sed quia uult intelligi, rectè habenti eam per sese bonum æternum esse, cui Deus etiam addit bona corporalia, iuxta illud Matth: 6. Primùm quærite regnum Dei, & cætera adijcientur uobis. Item 1. Timoth: 4. Pietas habet promißiones præsentis & futuræ uitæ.

Addit autem, sic esse lucrum, ut tum etiam oporteat nos paruo contentos esse, Et quidem si ordine uiueremus, natura paruo contenta esse posset. Sed augentur sumptus multis stultissimis causis, quæ & facultatibus, & moribus, & animæ, & Rebuspublicis nocent. Ac Paulus taxat hæc uicia, profusiones, rapacitates, auaritiam. Præterea cùm nominat αὐταρκείαν, uult nos obedire in cruce, ac meminisse doctrinam de promißionum corporalium intellectu, quòd videlicet intelligendæ sint cum exceptione castigationis & crucis. Tunc quoq; animus contentus sit, iuxta illud 1. Pet: 5. Humiliamini sub potenti manu Dei, & petat mitigationem à Deo.

Præ-

Præcipio tibi &c.

TAndem repetit præceptum de tuenda puritate doctrinæ, & miscet dictum: *Coram Deo qui viuificat omnia.* Hæc particula pertinet ad doctrinã, quæ traditur in enarratione Symboli de Creatione, quòd uidelicet Deus nõ discesserit à rebus conditis, sicut discedit faber à naui constructa, sed semper sustentet res donec sunt, & quidem sustentet liberrimè. Ita dicitur in actis capite. 17. In ipso sumus, uiuimus & mouemur. Item, Lucæ 12. Duo passeres asse ueneunt, & unus ex illis non cadit super terram sine patre uestro. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Item Psalmo 144. Qui dat escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Hanc liberam præsentiam & uoluntatem Dei cogitare necesse est in omni inuocatione, Quia qui retinent imaginationes quæ fingunt naturam sic ferri sine Deo, aut Deum ad causas secundas alligatum esse, non inuocant Deum, sed contumelia eum adficiunt, ut Epicurei aut Stoici. His impijs cogitationibus fides magno labore repugnet. Et hæc pugna in quotidiana inuocatione discenda est. Ad eandem doctrinam pertinet di-

ctum

ctum infra positum 1. Timoth: 6. Sperent in Deo uiuente & præbente nobis omnia ad fruendum, ubi etiam testatur uictum nobis à Deo dari, sed dari ad fruendum, id est, ad usum conuenientem naturæ, non ad profusiones Antonianas &c.

Finis primæ Epistolæ.

IN ALTERAM AD TIMOTHEVM ENARRATIO DOMINI PHILIPI MELANTHONIS.

SECVNDAM EPISTOlam ad Timotheum scripsit Paulus Romæ captiuus, cum eum a se ex Epheso uocaret. Confirmat & consolatur eum, præcipit ut doctrinæ puritatem custodiat, & eligat idoneos doctores. Miscet admonitiones de summa doctrinæ, de lectione Propheticorum librorum, de concordia, de uenturis diſsidijs. Et multa illustria uerba sparsa sunt in hanc breuem Epistolam, ut, inquit, ἀναζωπυρεῖν, id est, excitare uelut ignem donum Dei in nobis. Iubet ὀρθοτομεῖν, id est, rectè secare uerbum

uerbum Dei. *Sermo hæreticorum serpit ut Gangræna morbus. Erunt homines* ἄσοργοι, ἄσπονδοι, τετυφωμένοι, *Et alia multa digna singulari consideratione.*

Initio autem fit mentio auiæ & matris Timothei. Sciant iuniores ibi ea quæ de patria & parentibus Timothei scripta sunt in actis cap. 16. Natus est Timotheus in oppido Lystris, quod in Lycaonia situm est, sub Galatia, non procul ab Iconio, quæ urbs non procul abest à Tauro monte, Et sæpe celebratur in historijs, Et propter nomen εἰκὼν *multæ fabulæ de ea traditæ sunt, Sed existimo propter insigne idolum sic appellatum esse. Pater Timothei Ethnicus fuit, mater & auia fuerunt mulieres Iudaicæ, quibus quidem tribuit Paulus testimonium ueræ inuocationis. Sic olim inter gentes propagata est agnitio ueri Dei.*

Initio autem iubet eum excitare dona Spiritus sancti, & illustri uerbo usus est, ἀναζωπυρεῖν, *quod significat ignem penè extinctum rursus excitare, & sæpe usurpatur pro eo quod dicimus, rursus accendere calorem in corpore penè extinctum. Ideo autem pleniore uerbo usus est, ut taxet ignauiam & hypocrisin, Vult nos nec ociosos esse nec laxare frenum cupiditatibus. Deinde ubi est diligentia, non sit hypo-*

critica, ut sunt superstitiosa exercitia Monachorum, sed sint opera utilia. Et sint in mente uera noticia filij Dei, pœnitentia, timor, fides, uera inuocatio.

Sed dicat aliquis, quomodo exuscitantur dona? Respondeo. Homo renatus non est ut sit tua, sed ideo datur Spiritus sanctus, ut inchoetur in nobis libertas, & possumus iam inchoare obedientiam, nec Spiritus sanctus est ocium, sed est flamma & agitatio diuina repugnans Diabolo, & infirmitati carnis, & accendens motus tales, qualis ipse Spiritus sanctus est. Ideo dictum est ad Romanos octauo capite. Spiritus opitulatur infirmitati nostræ. Item Ephe: 5. Ambulate accuratè, non ut fatui. Item, 1. Corinth: 6. Adhortamur uos ne frustra gratiam accipiatis. Item Lucæ 16. Quanto magis dabit pater uester cœlestis Spiritum sanctum petentibus. Item 1. Petri 5. Sitis sobrij ad precationem. Excitantur igitur dona primum omnium cogitatione doctrinæ, Deinde inuocatione, exercitijs pœnitentiæ, consideratione nostræ infirmitatis, repugnando subitis incendijs affectuum, sustinendo certamina & pericula in confessione. In talibus actionibus uult Paulus crescere dona, sicut dicitur Lucæ 19. Habenti dabitur, Et huc pertinet hoc parabola de negociantibus.

Non ſpiritum timoris. &c.

REtineamus uſitatam diſtinctionem: Alius eſt timor ſeruilis, uidelicet pauor ſine fide, cum quo ſunt fremitus & indignatio aduerſus Deum, & horribilis fuga Dei, & pœnarum, ut in Saul, Iuda & ſimilibus: Alius eſt timor filialis, uidelicet uerus pauor cum fide, id eſt, conſolatione, qua cor iam acquieſcit in mediatore, non fugit Deum, ſed agnita eius miſericordia luctatur cum pauore, & incipit credere Deo, inuocare eum, & ſe ei ſubijcere uera reuerentia. Talis timor eſt in Ioſeph & in omnibus ſanctis. Hæc in experientia, in quotidiana inuocatione conſiderentur, non inuoluantur obſcuris dubitationibus.

Sit igitur hæc plana reſponſio: *Non dedit nobis Deus Spiritum timoris*, id eſt, timorem ſeruilem, indignationem aduerſus Deum, & horribilem fugam, non dubitationes.

Econtra nominat *Spiritum potentiæ*, id eſt, ſpiritum potentem ſeu fortem, primùm fide uiuificantem corda & conſolantem, ut ad Deum accedant, non fugiant, non iraſcantur, non opprimantur deſperatione & morte. Eſt

item potens seu constans in retinenda assensione doctrinæ contra Diabolos, & contra hostes Euangelij. Est *& fortis in perferendis odijs & cruciatibus, in confeßione.* Ex his effectibus intelligi potest quid nominet *spiritum potentem.* Sic *& in primo capite ad Ephesios inquit:* *Credentes secundum efficaciam potentiæ roboris eius, quam potentiam effecit per Christum excitans eum à mortuis,* Id est, *Deus efficax est in commensione, & fide uiuificat & liberat ex morte, confirmat assensionem in corde, & constantiam in confeßione.*

Spiritum dilectionis &c.

ANtea *nominauit spiritum potentem, ut illustri uocabulo ignauiam & hypocrisin notaret.* Intelligit enim *ueros motus, quibus uiuificamur in pauoribus, et exuscitamur ad inuocationem, et confirmamur in confeßione & in omnibus periculis & laboribus ministerij contra diabolos & eorum organa.* Nunc *nominat spiritum dilectionis,* Vt enim *prius de uiuificatione uiuificante dixit, ita iam de uirtutibus erga alios loquitur.*

Etsi *autem uocabulum* Dilectionis *alias a-*

ter usurpatur, tamen hic complectitur dilectionem erga Deum, & erga homines propter Deum, ut cum dicitur Roman: 13. Dilectio est impletio Legis. Et significat Spiritu sancto accendi dilectionem erga Deum, id est, feruorem & zelum in conseruatione doctrinæ, inuocationem, gratiarum actionem, & læticiam in Deo, patientiam in cruce & confessione. Deinde erga homines significat amorem concordiæ, curam uitandi odia & semina dissidiorum, repressionem superbiæ & cupiditatis uindictæ, placidè monere & audire alios. Deniq; sumatur declaratio dilectionis ex ipso Decalogo. Ac datur Spiritus sanctus, ut accendat motus congruentes Legi diuinæ. Et talis est ipse, quales motus in Lege describuntur.

Quoties autem dicitur de dilectione nostra erga Deum, sciant auditores oportere dilectioni fidem antecedere, & sensum dilectionis Dei erga nos, quia cor non accedit ad Deum, nisi fide acquiescat in Mediatore, & statuat Deum reconciliatum esse, ut dicitur ad Ephesios 4. Per hunc habemus accessum ad DEVM fide. Hoc cum fit, sentitur consolatio, quæ est agnitio dilectionis Dei erga nos, de qua dicitur ad Romanos 15. Dilectio Dei effusa est in corda nostra per Spiritum sanctum, id est, sentimus nos diligi à

Deo. Et Roman: 8. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus Abba pater. Item apud Zachariam capite 12. Effundam super domum Dauid spiritum gratiæ & precum. Nominatur spiritus gratiæ, quo sentimus nos esse in gratia in uera consolatione, in lucta pœnitentiæ. Hæc consolatio cum fit in nobis, uicissim inchoatur dilectio nostra erga Deum, Et sequuntur inuocatio, gratiarum actio, læticia in Deo, patientia in cruce, Quia hos interiores cultus Prophetæ complexus est nomine inuocationis. Hæc consideratio de uocabulo dilectionis & de fide prælucente ualde necessaria est.

Spiritum modestiæ.

Considera restrictionem, Spiritus potens seu fortis est acer, agit negocia difficilia, & adit magna pericula. Sed tamen sancti prospiciunt metas, non euehuntur extra uocationem, sicut multi qui primùm spiritu ardentes egerunt res utiles, postea elati rebus secundis tentarunt aliqua extra uocationem, cum quidem existimarent se recte facere, quæ postea exitus tristes habuerunt, ut Samson, Iosias & alij.

Historiæ prophanæ habent innumerabilia exempla, quia Duces ignorantes Deum non frenantur Spiritu sancto, ut Hercules, Themistocles,

Pau-

Pausanias, Marius, Pompeius, Iulius. De his omnibus uera fuit uox: Deponit potentes de sede. Item 1. Petri 5. Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Hæc bellatorum exempla magis incurrunt in oculos.

Inde utcunq; considerentur exempla regentium Ecclesias. Multi suo quodam zelo multa rectè fecerunt, postea fiducia sui uel dogmata finxerunt, uel alias res extra uocationem mouerunt, ut Gregorius multa instituit, Et Episcopi sæpe prætextu religionis mouerunt seditiones, & multi omnibus temporibus quodam stulto zelo prætextu religionis uolunt constituere nouas politias. De talibus omnibus dicit ad Romanos capite 12. Sapite, sed ad modestiam, id est, manete intra uerbum & uocationem. Et 2. Petri 1. In fide in uirtutem, in fide in scientiam, id est, fides non sit ignaua, sed sit ardens, ardeat autem cum iudicio & delectu.

Ita quia hoc loco addidit restrictionem, Deus nobis dedit Spiritum fortem, sed tamen impetus moderantem, & compescentem animos, ne elati dogmata fingant, aut nouos cultus, ne sint tubæ seditionum, ne Ecclesiam dilacerent λογομαχίας aut alijs non necessarijs rixis. Ita contra stultum zelum, contra superbiam, contra cupiditatem uindictæ, contra πολυπραγμοσύνην,

σύνεσις, & contra petulantiam nominat spiritum modestiæ, id est, spiritum compescentem & moderantem inordinatos impetus.

Cæterum notum est in sermone Apostolico vocabulo σοφροσύνης comprehendi modestiam, temperantiam & castitatem, Item cum dictum sit de uirtutibus, quæ in conuersis accenduntur à Spiritu sancto, repetenda est & admonitio de doctrina iustificationis. Quanquam in conuersis certissimum est esse Spiritum sanctum, quem pater & filius in corda eorum spirant, & obedientia in eis inchoata est: tamen statuere debent, se non illa nouitate iustos esse, id est, habentes remissionem peccatorum, & acceptos esse ad uitam æternam, sed propter Mediatorem filium Dei, cuius merito placata est ira Dei, & qui est perpetuus intercessor, cuius merita nobis donantur, ut imputetur nobis iusticia. Hunc mediatorem fide apprehendi oportet, & retineri hanc perpetuam consolationem, quòd propter hunc mediatorem placeamus, non propter nostram nouitatem, cum qua multum adhuc sordium est, iuxta dictum Psalmi 143. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, scilicet propria dignitate seu qualitatibus, sed iustificati fide pacem habemus.

Quòd autem aliqui dicunt, nos esse iustos inhabi-

inhabitatione diuinitatis, sciendum est, inhabitationem esse effectionem nouitatis. Hæc effectio ita fit, cum cor prius apprehendit remißionem peccatorum & consolationem, intuens in mediatorem filium DEI, *& statuens te propter illum mediatorem habere remißionem, & iustum esse, id est, placentem* DEO, *non propter effectionem nouitatis aut nouitatem. Ita manet uera propositio: Paulus conuersus habet remißionem peccatorum, & est iustus, id est, acceptus Deo propter meritum* CHRISTI, *seu propter propiciatorem sola fide, iuxta illud: Quem posuit propitiatorem per fidem per sanguinem eius. Hæc consolatio semper sit in conspectu, qua cum reguntur corda, simul fit uiuificatio, & illud quod dicitur Ioannis decimoquarto. Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Discernenda tamen est consolatio à nouitate, quia in uero agone cernimus nostra peccata, & iram Dei, nec potest niti iusticia, nostra nouitate, iuxta illa dicta Exodi 34: Coram te innocens non est innocens. Item Iob nono. Verè scio quòd non sit iustus homo coram Deo.*

Ne igitur te pudeat testimonij Domini nostri.

Dixit datum esse Spiritum non timiditatis, sed efficacem in consolatione, & constantem in confeßione. Nunc addit adhorationem tanquam consequens. Ergo esto constans in confeßione, non pudeat te testimonij, id est, confeßionis, non frangaris specie crucis, & econtra authoritate & sapientia aduersantium, sicut alibi inquit 1. Corinth: 9. Non pudet me Euangelij. Sicut manifestum est moderatæ naturæ ingentem dolorem esse, stare inter paucos & spretos, & videri stultè aut petulanter aduersari summorum hominum, qui antecellunt sapientia, uirtute, authoritate, iudicijs, & turbare publicum statum, dici facem seditionum, tubam bellorum esse. Aduersus hanc tentationem Esaias inquit capite 51. Ne timete probra hominum.

Sustineas mala cum Euangelio secundum potentiam Dei, qui fecit nos saluos 2c.

Postea inserit sæpe repetitum dictum: Ex operibus Legis non iustificabitur omnis caro coram Deo. Affirmat nostra opera nequaquam

quam esse causam uel meritum remissionis peccatorum seu reconciliationis, sed dicit nos secundum propositum Dei & gratiam saluari & uocari. Intellige gratiam gratuitam misericordiam Dei erga nos promissam propter filium, sicut sæpissimè loquitur Rom: 5. Multò magis exuberat gratia & donum per gratiam uel in gratia. Vbi gratia significat relatiuè gratuitam acceptationem, Donum uerò significat donationem Spiritus sancti, nouam & æternam iusticiam & uitam.

Complectitur enim integra beneficia, nec filius Dei sic tantum aufert peccata, ut non imputet, & tamen natura maneat in his sordibus & in morte, sed reipsa aufert, cum restituit uitam æternam.

Scio cui credidi &c.

Hic mouentur disputationes de dubitatione, An conuersus debeat manere in dubitatione, utrum habeat remissionem peccatorum, & an sit in gratia? Hic plane respondendum est, Quanquam naturaliter hæret in hominibus dubitatio, tamen certissima doctrina est, & uox Euangelij perspicua, conuersos oportere uincere dubitationem, & statuere quòd habeant remissionem peccatorum, & sint in gratia.

Ideo

Ideo enim promißiones diuinitus traditæ ſunt, ut naturalis dubitatio tollatur, & non credenti ſeu manenti in dubitatione promißio inanis ſonitus eſt, Ideo Paulus inquit ad Romanos capite quarto. Ideo ex fide Gratis, ut ſit firma promißio. Hæc fides oppoſita eſt dubitationi, iuxta illud ad Romanos capite quinto. Iuſtificati Fide pacem habemus & acceſſum ad Deum. Quanquam autem ſentitur trepidatio, tamen ſciant corda dictum in Marco capite nono, Credo DOMINE, ſed opem fer diffidentiæ meæ. Sic petamus & nos confirmari, iuxta illud: Quantò magis dabit pater cœleſtis SPIRITVM SANCTVM petentibus, & hæc fides intueatur promißionem, & creſcat in inuocatione. Hoc cum fit, conſolatio ipſa in nobis eſt teſtimonium, quo agnoſcimus nos liberari ex morte æterna, de qua conſolatione inquit Paulus ad Romanos capite octauo. Accepiſtis Spiritum clamantem Abba pater. Hic ſpiritus dat teſtimonium ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei. Et in hanc ſententiam ait Auguſtinus: Credens ſe credere.

Verum eſt autem Prophetas & Apoſtolos habuiſſe ſingularia teſtimonia, quæ eis imſi propter ministerium, et propter auditores ipſis data ſunt.

tamen etiam ipsos priuatim confirmant, & tamen ipsorum fides nitebatur non illis donis & miraculis, sed misericordia propter filium Dei promissa.

Quærunt Monachi hanc certitudinem non in promißione, sed in qualitatibus suis, Vbi cum inueniant immunditiem, iubent manere in dubitatione. Contra uerò sciendum est, fidem intueri promißionem, non qualitates nostras, sicut rectè dictum est ab Augustino: Totius fiduciæ certitudo esse debet in precioso sanguine Christi.

Formam retineto sanorum verborum.

Repetit præceptum de conseruanda puritate doctrinæ, quòd sæpißimè in diuinis concionibus recitatur. Et summa comprehensa est in hoc dicto: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Vsus est autem Paulus hîc singulari uerbo: Retineas formam sanorum verborum, id est, quæ tibi antea delineata est. Vult & res ipsas retineri, & modos loquendi perspicuos, & usitatos Prophetis & Apostolis.

Quan-

Quanquam enim non superstitiose postulat ubique eadem uerba recitari: tamen uult uitari ambiguitates & λογομαχίας.

Exaggerat autem præceptum, cum iubet custodiri doctrinam tanquam præclarum depositum. Constat autē in custodiendo deposito seuerissimè postulari bonam fidem. Nec frustra addit:

Vt custodiat per Spiritum sanctum.

Vult non indulgere auditores rationi quærenti cauillationes contra rectè tradita, uult inuocatione Dei confirmari corda, ut sint firma in retinendis rectè traditis. Multi indulgentes suis speculationibus, & habentes studium contradicendi excutiunt Spiritum sanctum, quales hic nominat quosdam Phigellum & Hermogenem & reliquos. Præcipit igitur ad Corinthios 2. Corinth: 10. redigi mentes in captiuitatem Christo.

Det misericordiam domui.

NON prætereunda sunt hic exempla, quæ hic recenset Paulus, quorum prius est de Apostatis uel corruptoribus doctrinæ, quòd commonefaciat nos de insidijs Diaboli, & de nostra infirmitate. Cum enim hi defecerint, qui familiares fuerunt Apostolis, & spectatores fuerunt miracu-

miraculorum, quid postea fiet? Expauescamus igitur & oremus nos confirmari, ac memmerimus illa dicta Lucæ 22. Diabolus depopoſcit uos ut cribraret uos tanquam triticum, ueruntamen ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua Petre.

Alterum exemplum eſt hominis benefici erga Eccleſiam, de quo genere Eleemoſynæ extant præcepta, promißiones, commonefactiones & exempla, quæ omnia nota ſunt. Geneſis 12. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi. Et Deuteronom: trigeſimo tertio. Doctrina tua à uiro ſancto tuo, Qui dicit patri & matri, uxori & liberis, neſcio uos, hi erunt cuſtodes Legis meæ. Benedicam holocauſto tuo, Qui oderunt eum, non conſurgent. Vides plura membra, Primùm alligat Sacerdotes ad certum genus doctrinæ diuinis teſtimonijs traditum per Prophetas, Chriſtum & Apoſtolos. Poſtea addit præceptum quales eſſe uelit Doctores, uidelicet, tali robore fidei, ut anteferāt confeßionem uitæ. Poſtea addit Promißionem quòd ſit exauditurus hoc Sacerdotium diuinitus ordinatum. Poſtremò minatur hoſtibus huius Sacerdotij, Syrach capite ſeptimo. Time DOMINVM & honore afficito Sacerdotes, & des eis partem eorum. Prouerbiorum tertio: Honora

nora Dominum de primitijs frugum tuarum, & replebuntur horrea tua abundantia, & uino torcularia tua. Et Matthæi capite decimo. Qui dederit potum aquæ frigidæ uni ex minimis meorum propter doctrinam, Amen dico uobis, non perdet mercedem suam. primæ Corinth. nono. Nemo militat suis stipendijs. Et 2. Corinth: 9. Qui dat semen seminanti, augebit semen uestrum:

Considerentur & exempla: Deus benefecit obstetricibus Ægyptijs, quæ noluerunt interficere infantes Hebræos. Reddidit gratiam hospitij Abdiæ, qui abdiderat Prophetas in specubus contra Iesabel. 1. Reg. 9. Item Abdemelech, qui benefecit Ieremiæ, ut narratur Ieremiæ. 39. In hoc loco Paulus benè precatur Onesiphori familiæ, & infra agit gratias Philemoni propter beneficia erga Ecclesiam, & quidem dulcissimis uerbis usus est: *Viscera sanctorum per te reficiuntur.* Id est, in magnis periculis & doloribus habent defensionem, & hospitium apud te, ita ut pericula depellantur, & leniantur dolores tuis officijs, in quibus nihil est peccatum. Vicissim igitur acquiescunt sancti sincera lætitia cordis sine metu & suspicionibus.

Iam hæc præcepta, promißiones, comminationes & exempla primum docent, nos quoq; debere in hoc genere officiosos esse. Secundo consolatur beneficos, ut uicißim expectent auxilium à Deo. Tertio significant Ecclesiæ non deesse hospitia in hac uita, & qualia sint, uidelicet: rara apud summos principes, sed frequentiora apud mediocres, quales fuerunt Abdias, Abdemelech, Sergius, Onesiphorus, Philemon & alij similes.

CAPVT II.

IN Secundo capite initio rursus testimonium extat ordinationis, uelle DEVM eligi ministros Euangelij per Ecclesiam, & approbare horum electionem. Quare sine ulla dubitatione horum ministerio est efficax, iuxta dictum Rom. 1. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti.

Deinde monet quales eligi uelit, ubi nominatim duas uirtutes flagitat, facultatem docendi, & fidelitatem, id est, aßiduitatem & constantiam in ueritate. Cum autem fit mentio facultatis docendi, manifestum est multa comprehendi, ita supra iubet eligi διδακτικον. Item ad Titum cap. 1. iubet eligi talem, qui poßit refutare aduersarios.

Ad hæc difficilia opera necesse est, iuniores discendo præparari. Talibus dictis omnibus præcipiuntur, & approbantur studia doctrinæ. Hac erecti consolatione libentius discamus & feramus communes difficultates nostri ordinis, & expectemus auxilium & defensionem à Deo. Iuxta illud 1. Corinth. 15. Non est inanis labor uester in Domino.

Nemo militans implicat se negocijs victus &c:

Similitudo sumpta est à militibus, qui non possunt domi manere, ut regant œconomiã, neq; uagari negociationum causa, sed miles totus seruit suæ functioni, Ita uult ministrum Euangelij totum seruire propriæ uocationi, & non ingerere se in alienas, in gubernationem politicam. Non habeat minister Euangelij alterum pedem in templo, alterum in curia. Et Petrus inquit: 1. Pet. 4. Non sitis ἀλλοτριοεπίσκοποι. Item 1. Thess. 4. In hoc sitis φιλότιμοι, ut sitis quieti, & propria agatis.

Laborantem Agricolam oportet primum suorum laborum participem esse &c.

Vult Deus intellectum iusticiæ & aliarum uirtu-

uirtutum in hominibus lucere, ut agnoscamus ipsum qualis sit, & discernamus eum à malis naturis. Cum autem sit bonus & seruans creaturas, est etiam æqualis, bonus bonis, id est, seruans bonos, & puniens malos. Hæc in eo æqualitas nominatur iusticia. Ac docet nos quoq; iusticiam esse æqualitatem, & eam à nobis flagitat. Hunc igitur ordinem instituit, ut homo seruet æqualitatem erga homines, non noceat alijs, det res pro rebus, pro labore mercedem. De hac æqualitate loquuntur dicta Leuit. 19. Diligas proximum sicut te ipsum. Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris. Lucæ 10. Dignus est operarius mercede. Talis est æqualitas, ut is qui suo labore coluit agrum, fruatur rebus ibi nascentibus.

Cum autem Paulus antea præceperit, ne implicentur Doctores negocijs uictus, quæ impediunt officium, mox addit responsionem ad eam quæstionem, quæ opponi poterat, Vnde igitur uiuent docentes? Respondet proposita similitudine: Agricola fruatur suo labore, ita docentes uictum habeant ex collatione Ecclesiæ. Hoc præceptum sæpè repetitum est, Quia uerò addit Paulus admonitionem, Considera quod dico, det tibi Dominus intellectũ in omnibus, significat non tantum loqui se de mercede corpo-

rali, sed etiam de incremento donorum, quæ fideliter docentibus auget Deus, Vt Agricola primum fruitur suo labore, Sic Doctor fidelis primum percipiet sui laboris præmia, accendet Deus in ipso maiorem lucem, maius robur fidei, & alia dona, quia fideliter docet, sicut parabola de negociantibus docet, Luc. 19. Habenti dabitur, & à non habente etiam id quod habet auferetur.

Præsta te ministrum rectè secantem sermonem veritatis &c.

EXistimo sumptam esse metaphoram à diuisione membrorum in uictimis, quas non licuit temerè partiri, sed pectus & harmos oportuit abscindi ab adipe, & dari Sacerdotibus, qui inde uictitabant, Adeps, renes, cauda cremabantur, & Lex non solum significationis, sed etiam utilitatis rationem adhibuit, attribuit enim eas partes Sacerdotibus, quæ sunt magis carnosæ, reliqua combburebantur. Cauda significabat omnes actiones referendas esse ad Deum tanquàm ad finem. Adeps seu pinguedo significabat rigari omnia à Deo. Renes significabant carnales affectus esse cremandos.

Ab illa igitur arte secandi uictimam sumit similitudinem, cum iubet rectè secari uerbum Dei. Complectitur autem uniuersam diligentiam recte docen-

docendi, & quia in docendo diuisionum et definitionũ magna uis est, Doctorem tenere necesse est ordinem membrorum totius doctrinæ rectè distributum, ut manifestum est, horrendas confusiones sequi, quando non rectè miscentur genera doctrinarum, Legis & Euangelij, doctrinæ spiritualis et politicæ. Assuefaciat etiam doctor auditores, ut ipsi quoq; integrum doctrinæ corpus mente comprehendere poßint, & uideant seriem membrorum, initia, progreßiones & exitus. Hæc sententia etiam testatur placere DEO studia discentium, quia nemo potest rectè docere nisi didicerit, sicut & supra 1. Tim. 4. monet, inquiens: Attendite lectioni, consolationi & doctrinæ.

Prophanas verborum inanitates vitato &c.

GAngræna Vocabulum, est factum à uerbo γραίνειν, quod significat arrodere. Est autem malum sœuius cancro, urens et arrodens carnem & ossa, ut statim uelut in cinerem rediganur. Ac nisi membrum citò præcidatur, occidit hominem. Hac imagine significat impia dogmata, & celeriter latè uagari, & ualde perniciosa esse. Qua in re non solum uanitas & leuitas humanæ naturæ agnoscenda & deploranda est, quæ delectatur mendacijs, sed etiam Diabolorum malicia,

& potentia consideranda est, qui gratis, sine ullo suo incommodo spargunt & confirmant tetros furores, tantum ut Deum contumelia afficiant, & odio Christi perdunt homines.

Cohorrescamus etiam cogitantes de potentia, de qua dictum est Lucæ 22. Satan intrauit in eum. Ac idola Ethnica omnium temporum mundi, Bacchanalia, humanæ uictimæ, & alij furores, sunt testimonia eius potentiæ, & inter eos, qui nominari uolunt Ecclesia Dei, semper fuerunt multa tetra deliramenta. Etiam tempora uicina Apostolica habuerunt turpissimas sectas inquinatas abominandis opinionibus & confusionibus libidinum. Hæc exempla consideranda sunt, ut simus memores grauissimarum admonitionum Matth. 26. Orate, ne intretis in tentationē. Item 1. Pet. ult. Diabolus tanquam Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Exuscitet in nobis cogitatio periculorum, timorem & inuocationem, ne opprimamur ociosi, securi, ebrij, aut uoluptatibus, aut ambitione, aut alijs cupiditatibus, & opponat fidem potentiæ diabolorum potentiam Christi, qui dicit Iohan. 10. Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. Item 1. Iohan. 3. Apparuit filius Dei, ut destruat opera Diaboli. Item Gen. 3. Semen mulieris conculcabit caput Serpentis.

Confide

Considerandum & hoc est, quod fascinatos à Diabolo Paulus inquit, paulatim in maiorem impietatem ruere, sicut alibi dicit, Rom.1. Tradidit eos in reprobum sensum.

Stat firmum fundamentum etc.

PAulus ingressus in hanc tristem commemorationem de dissipationibus Ecclesiæ, opponit consolationes duas, Alteram publicam, alteram pertinentem ad singulos. Publica hæc est: Quòd certissimum est tamen filium Dei sedentem ad dexteram æterni Patris, regnantem & reprimentem Diabolos, & adsiduè intercedentem pro nobis, esse Sacerdotem æternum, & colligere sibi Ecclesiam in genere humano, quantumcunq; aduersantibus Diabolis. Hoc decretum firmum & immotum est.

Tenenda est igitur hæc consolatio, semper fore aliquam Dei Ecclesiam, aliàs magis, aliàs minus frequentem, aliàs magis, aliàs minus oppressam erroribus, iuxta dicta Christi Lucæ 17. Erit sicut in diebus Noë &c. Item Matth.24. Propter electos abbreuiabuntur isti dies, Erunt semper aliqui electi usq; ad finem mundi, & non sunt electi, nisi in cœtu uocatorum. Iuxta illud Rom. 8. Quos elegit, hos & uocauit. Seruabit igitur Deus

ſemper aliquos rectè docentes & diſcentes, ſeu multos ſeu paucos.

Altera conſolatio, *Sed dicat aliquis, etiamſi manſura eſt electorum Eccleſia, quid hoc ad me pertinet, an & ego ſum inter electos? Aut ubi illi quærendi ſunt, cum ubiq; multum ſit uiciorum & dilacerationum? Hæ quæſtiones ualde turbant mentes, ſed firmißimè tenendæ ſunt hæ ſententiæ diuinitus expreßè traditæ, Primum quòd ſemper ſint aliqui electi in hac uita, iuxta illud Matth. 24. Propter electos abbreuiabuntur iſti dies. Item Matth. 28. Ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem mundi. Omnes autem electos ſciamus oportere in cœtum uocatorum peruenire, Iuxta illud Rom. 8. Quos elegit, hos & uocauit.*

Cum uerò audimus electos tantum in cœtu uocatorum eſſe, quærunt mentes talem Eccleſiam, quæ ſit politia tranquillißima, honeſtißima, & officioſißima. Sed ex uoce diuina ſciendum eſt, aliud eſſe Eccleſiam, & aliud hoſpitia, ſcilicet politias, in quibus plurimi palàm ſunt hoſtes Euangelij et Eccleſiæ. Deinde ipſa Eccleſia uiſibilis in hac uita eſt cœtus bonorum & malorum, ut manifeſtè doceant dicta Chriſti Matth. 13. Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ &c. Et in hac ipſa Epiſtola ad Timotheum dicitur: In magna domo ſunt uaſa

aurea

aurea honorata, & testacea ad deformes usus facta.

Nec propterea dubitent pij, cœtum in quo est professio ueræ doctrinæ esse ueram Dei Ecclesiam, etiamsi uident multos inquinatos manifestis uicijs. Hac præmonitione necesse est omnes esse confirmatos, ne faciant dissipationes, sicut Donatistæ faciebant. Sed maneamus in communi congregatione rectè docentium, etiamsi magno cum dolore cernimus negligi disciplinam, & sit inuocatio piorum eò ardentior, sicut manebant in communi congregatione Zacharias, Simeon, & similes.

Audiuisti igitur ubi sint quærendi electi, scilicet in cœtu uocatorum. Iam cum disputat tua mens, an & tu sis in numero electorum, semper teneas hanc Regulam: Nos de uoluntate Dei ex uerbo ipsius iudicare oportere, cum agis pœnitentiam, & in uera consolatione credis te recipi propter Mediatorem, certum est tunc te placere Deo, iuxta dicta Ezech. 18. Viuo ego, dicit Dominus, Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Item Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus apud Deum. Sic cum in agone perseueras in fide, & in inuocatione, certum est te esse electum, Iuxta illa dicta Matth. 24. Qui perseuerarit in finem, hic saluus erit. Et Apocalypsis 14.

Beati mortui qui in Domino moriuntur. Et Apocal. 2. Esto fidelis usq; ad mortem, & dabo tibi coronam &c. Et 2. Corinth. 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur.

Hæc dicta simul ostendunt oportere in hac uita inchoari sanctificationem, & certò beatos esse, qui in hac uita ad Deum conuersi sunt uera pœnitentia et fide, et in agone pœnitentiam & fidem retinent, iuxta illa dicta Ioh. 6. Hæc est uoluntas Dei, ut omnis qui credit in Filium, habeat uitam æternam. Item Iohan. 17. Hæc est uita æterna, ut agnoscant te uerum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. Hæc simplex consideratio uera est, & utilis pijs mentibus.

Cæterum alibi sæpè dictum est, causam reprobationis esse peccatum in illis ipsis, quos Deus non elegit ad salutem, contra uerè electionis causam esse nequaquã nostra merita, sed misericordiam, qua propter Filium deprecatorem & Mediatorem diuinitas recipit illos, qui fiunt membra Mediatoris, cum tracti uoce Euangelij fide amplectuntur filium Mediatorem, Ibi non indulgeamus diffidentiæ, nec uelut Enthusiastæ expectemus uiolentos raptus, sed sentientes initia fidei clamemus ad Deum propter Filium, ut Spiritu suo sancto nos adiuuet sicut præceptum est Luca

16. Quam

16. Quantò magis pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus.

Impediuntur humanæ mentes de electione in Deo, cogitantes, cum imaginantur successionem temporum. Ab hac imaginatione cum utcunq; nos abducimus, multæ quæstiones tolluntur, ut etiam ueteres scriptores dixerunt. Recitata hac præmonitione de electione & de Ecclesia, melius intelligi potest cur Paulus dicat, *Si quis mundauerit se à vasis deformioribus, erit vas ad honorem.* Hæc mundatio non est desertio congregationis, sed est conuersio ad Deum.

Dices autem, Quomodo fieri conuersio potest, si tantum electio est causa? Respondeo, Electio sic est causa, ut Deus etiam uocare te uelit. Vult igitur te audire Euangelium, & non repugnare, non indulgere diffidentiæ, sed luctari cum infirmitate, & petere, ut Spiritu sancto adiuueris. Concurrunt enim hæ causæ, Verbum Dei, Spiritus sanctus, & uoluntas non repugnans, uerè luctans cum dubitatione, & petens ut iuuetur Spiritu sancto, sicut dictum est Rom. 8. Spiritus opem fert infirmitati nostræ.

Hæc fiunt magis perspicua considerato hoc fundamento, quod utraq; prædicatio uniuersalis est,

est, scilicet prædicatio pœnitentiæ, & promissio gratiæ, & quod utrumq; præceptum uniuersale est, uidelicet, ut omnes & singuli agamus pœnitentiam, & omnes & singuli credamus in filium Dei. Ad hoc fundamentum congruunt hæc dicta: Deus uult omnes homines saluos fieri. Item Act. 10. Rom. 2. Apud Deum non est acceptio personarum. Has consolationes tenere utile est ad refutandas multas quæstiones, & ad reprimendam tentationem de particularitate.

Sic ergo intelligatur Paulus hoc loco de munda-
datione: *Mundes te*, id est, agas pœnitentiam, agnoscas errores & delicta, & doleas, & credas Euangelio, hæc cum fiunt, audita uoce Euangelij, simul Spiritus sanctus est efficax in uoluntate non repugnante, sed luctante cum dubitatione & petente auxilium.

Sectare Iusticiam &c.

INtelligo Iusticiam uniuersalem, id est, obedientiam iuxta omnia præcepta Dei. Quæquam autem deinde adduntur nomina specierum, quæ inclusæ sunt in uniuersali iusticia, tamen non est inusitatum posito toto aliquas insignes partes deinde nominatim recitare, præsertim cum id fit singulari consilio, ut hic uult monere Paulus, id placere obedientiam, quando coniuncta est cum fide,

fide, ideò expreßè addit nomen fidei. Iactant obedientiam & hypocritæ, ut Luc. 18. sed necesse est in Ecclesia semper in conspectu esse hanc Regulam Psalmi 143. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Sed quòd certò habeamus remißionem peccatorum, & imputationem iusticiæ propter Mediatorem, sola fide, non propter nostras uirtutes, sicut ille Pharisæus Lucæ 18. somniat.

Postea nominat dilectionem & pacem, ut opponat hoc contentiosis, qui prætextu iusticiæ mouent non necessaria certamina, de quibus dicitur Rom. 10. Habent zelum, sed non secundum scientiam, sicut de Paschate, de fermẽtato olim rixæ fuerunt, & multæ nunc sunt futiliores, ut de dormitione animarum, & an Noë mures induxerit in Arcam. Et ex sequentibus apparet nomina dilectionis & pacis hic expressa esse, ut maiore cura retineatur in Ecclesia concordia, Quia mox addit insignes admonitiones, quæ continent multa illustria uerba. Manifestum est aũt necessariam esse uirtutem, dilectionem & studium retinendæ concordiæ, hæc autem retineri non potest, nisi infirmitates aliquas in alijs placidè toleremus, & omittamus rixas de aliquibus non necessarijs quæstionibus.

PRO=

PROPOSITIONES

COMPLECTENTES PRÆCIPVOS articulos doctrinæ cœlestis, traditę in schola Vitebergensi, ā Reuerendo uirō D. Philippo Melanthone, ut essent materia disputationum contra præstigias Pōtificias et multas recentes.

I.

MVLTA *sunt illustria testimonia in natura, quæ ostendunt esse Deum, & qualis sit, de quibus & Rom. 1. dicitur, Vt ordo corporum mundi, & motuum cœlestium, conseruatio specierum, & in homine noticiæ discernentes honesta & turpia, & uindex conscientia, sed mens Christiana aspiciat patefactiones Dei, factas in eductione populi Israël ex Ægypto, in resuscitatione mortuorum, & in alijs miraculis, & in tota historia Domini nostri Iesu Christi. Habet & pia mens non ignara pœnitentiæ in suis consolationibus certa testimonia de Deo, Sicut Paulus inquit Rom. 8. Ipse Spiritus testatur spiritui nostro, quod simus filij Dei. Et 2. Corinth. 1. Dedit arrabonem spiritum in corda nostra. Et rectè dictum est ab Augustino: Credens scit se credere.*

II.

Ago gratias Deo, quod se patefecit generi humano

mano illustribus testimonijs, & uult agnosci Filium Mediatorem, & uera fide amplector totam doctrinam in Prophetarum & Apostolorum libris traditam, & comprehensam in Symbolo Apostolico, Niceno & Athanasiano.

III.

Et iuxta hanc doctrinam credo esse aliquam ueram Dei Ecclesiam, quæ est cœtus uisibilis amplectens Euangelium, in quo cœtu filius Dei mediator est efficax per ministerium, & multos regenerat spiritu sancto, ut sint æterna ipsius hæreditas. Simul autem multi sunt in hoc uisibili cœtu non sancti, qui tamen professione doctrinæ cum sanctis consentiunt.

IIII.

Non ludo præstigijs interpretationum, nec misceo religiones in unum chaos, sed in hac sola Ecclesia Domini nostri Iesu Christi adfirmo donari hominibus remissionem peccatorum, iustitiam, & salutem æternam, & sententiam in singulis doctrinæ membris fideliter retineo, qua in Catholica Ecclesia Dei intelliguntur, & damno omnes furores damnatos iudicijs Catholicæ Ecclesiæ Dei, uidelicet, Ethnicos, Epicureos, Stoicos, Academicos & similes, Item Iudaicos, Mahometicos, Ebioneos, Manichæos, Arrianos, πνευματομαχίκους, Pelagianos, Nouatianos, Danatisticos,

cos, & magiam, & cultus idolorum, Ethnicos, & recentes Papæ & Monachorum. Et Deo gratias ago, quod me ex his tenebris eduxit, & in suam Ecclesiam collocauit. Ac profiteor me esse membrum Ecclesiæ Dei, & Domini nostri Iesu Christi, & inuoco Deum cum tota Ecclesia recte sentiente, quam non fingo ideam Platonicam, sed dico cœtum uisibilem esse, in quo sonat uox Euangelij incorrupta, cuius cœtus membrum est hæc ipsa Ecclesia harum regionum, in quibus uiuo, etsi in hac quoq; magna est infirmitas.

V.

Homo conditus est à Deo sine peccato, & in creatione ornatus est illustri noticia Dei, & rectitudine uoluntatis & cordis congruente cum sapientia & uoluntate Dei, & libertate uoluntatis non impedita, fuitq; templum Dei, placens Deo.

VI.

Propter hæc dona dici eum Imaginem Dei. Paulus quoq; testatur Ephes. 4. Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate uera. Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Ergo fit mentio de ea Imagine, quæ congruit ad singulas personas, quæ est mentis, uoluntatis, sapientiæ & iusticiæ similitudo, nec tamen mihi displicet dici totum Adam creatum esse ad archetypum

typum filium Dei, qui est substantialis imago æterni Patris, & erat assumpturus humanam naturam.

VII.

Adam & Heua lapsi, ut recitat narratio in Genesi, peccauerunt abusi sua libertate, non coacti necessitate, nec Deus fuit causa eius lapsus, sed peccatum à Diabolo, & ab illis ipsis hominibus ortum est. Sicut Paulus inquit Rom.5. Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, id est, in genus humanum. Et 2.Corinth.11. Serpens Euam decepit sua astutia. Et execramur Stoicos & Manicheos furores de necessitate.

VIII.

De spiritibus etiam dicimus, à Deo omnes spiritus intelligentes creatos esse sine peccato. Sed hos qui nominantur Diaboli, suæ uoluntatis libertate peccasse, non coactos necessitate, nec Deus fuit causa eius lapsus, sed ab ipsis Diabolis ortum est eorum peccatum, ut expressè affirmat Dominus, Iohan.8. Cum mendacium loquitur, ex proprijs loquitur, & est mendacij pater. Et in Epistola Iudæ, Angelos qui non retinuerunt originem suam, & reliquerunt domicilium proprium. Et Psal.5. Non Deus uolens iniquitatem tu es.

IX.

Primi parentes lapsi rei fuerunt æternæ iræ,

& amiserunt lucem & rectitudinem uoluntatis & cordis, & desierunt esse templum Dei, et propter ipsorum lapsum tota posteritas nascens ex commixtione maris & fœmine adfert peccatum originis, ut appellatione usitata utamur.

X.

Peccatum originale est carere iusticia originali, id est, luce in mente & rectitudine uoluntatis & cordis, & gubernatione diuina in nobis, propter quam deprauationem quæ secuta est lapsum primorum parentum, & propter eorum lapsum nascentes, rei sunt iræ æternæ, nisi fiat remissio propter filium Dei, de qua postea dicetur.

XI.

Dãnamus Pelagianos et Anabaptistas, et similes, qui prorsus negant ullũ esse peccatũ originis, et fingunt naturam hominis esse integram, et posse legi dei satisfacere, et fieri iustã lege. Dãnamus et monachos, qui etiamsi retinent nomẽ peccati originis, tamen postea dicũt, hãc naturã hominũ posse legi Dei satisfacere, et lege iustã esse. Fingũt illi lege non damnari peccatum originis, quia lex loquatur tantum de actionibus, non de iusticia aut iniusticia originali. Sed hæc deliramẽta manifeste refutantur dicto Pauli Rom. 7. cum citat ex Decalogo, Non concupisces, & adfirmat ibi damnari hoc malum, quod nunc nominamus originale peccatum.

Voluntatem & iudicium Dei ex uerbo ipsius cognoscimus, ideo cum quæritur quid sit peccatum, inspiciatur uerbum Dei, sicut & Paulus deducit nos ad uerbum, inquiens, Rom. 3. Per Legem agnitio peccati. Et Iohannes inquit 1. Iohan. 3. Peccatum est quiddam pugnans cum Lege Dei. Et Dominus inquit Iohan. 3. Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me.

XIII.

Verum est peccatum esse quiddam discrepans à sapientia, et uoluntate Dei, sed hæc ipsa sapientia & uoluntas Dei in uerbo expressa est. Ideò cum de illa deprauatione in nobis dicitur, fiat collatio ad uerbum Dei. Non est in homine non renato assensio firma de iudicio Dei, non est agnitio filij Dei, non sunt timor & dilectio Dei, nec obedientia congruens ad cætera præcepta Decalogi. Hæc collatio rectè facta ostendit quale & quantum malum sit peccatum originis, de quo dicit Paulus Rom. 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum, et simul monet quanta lux & quantum decus fuisset humanæ naturæ, si retinuisset integritatem, & quantus lapsus fuerit abijcere hæc bona pro se & pro tota posteritate.

XIIII.

Lex Dei est sapientia æterna & immutabilis in Deo, reuelata in doctrina Legis, præcipiens quales nos esse, & quæ facere, & quæ omittere

oporteat, seu postulans congruentiam cum sapientia et uoluntate Dei, quæ in uerbo expressa est, & promittens bona obedientibus, & damnans omnes qui non habent hanc congruentiam, quæ est perfecta obedientia.

XV.

Etsi Lex erat noticia naturæ addita in creatione, & post lapsum manserit in natura hominis, tamen quia propter deprauationem caligo magna est in mentibus, ideò Deus eam & uoce sua promulgauit, ut extet testimonium arguens peccatum, & postea docens iustos quales cultus approbet.

XVI.

In hac deprauata natura sine regeneratione manet in homine aliquo modo noticia Legis, sicut insunt humanæ menti noticiæ numerorum, et aliæ quædam Physicæ noticiæ. Manet etiã hæc pars libertatis, quod mens & uoluntas possunt imperare locomotiuæ, ut externa membra uel moueat, uel coherceat, Vt Achilles quanquam iratus, tamen ratione commonefactus potest imperare manibus, ne stringant gladium, et pedibus, ut ab Agamemnone discedant. Hanc partem libertatis noluit Deus in homine reliquam esse, Primum, ut intelligatur discrimen inter agens liberum & non liberum. Deinde, ut sciamus ipsum Deum esse agens

agens liberrimum. Tertio, ut nos regamur disciplina. Quarto, ut consideremus magnitudinem deprauationis in nobis, cum intelligimus libertatem esse mutilam, & cor non obedire Legi Dei, & externam disciplinæ gubernationem difficilem esse. Hæc ut aliquo modo aspiciantur, nota sit puerilis doctrina de potentijs animæ.

XVII.

Seuerissimè præcipit Deus externam disciplinam, & punit uiolationem atrocibus pœnis in hac uita, & pœnis æternis, si non fiat conuersio. Ac nota sint dicta etiam de præsentib. pœnis, ut de cultu idolorum, blasphemia, magia, dicitur Exod. 20. Puniam in tertiam & quartam generationem. Item Leuit. 20. Ponam faciem meam contra eos, ut interficiam eos de medio populi. De homicidijs Matth. 28. Qui gladium acceperit, gladio peribit. De furtis Esaiæ 33. Veh qui spolias, quia spoliaberis. De incestis Leuit. 18. Cauete ne & uos similiter euomat, cum similia facietis, sicut euomuit gentem quæ fuit ante uos. Et quia in toto genere humano multipliciter & atrociter uiolatur disciplina, ideo cumulantur pœnæ, fiunt magnæ gentium dissipationes & uastationes, Sicut Esaias inquit, cap. 64. Iniquitates nostræ sicut uenti dissipauerunt nos.

XVIII.

Etiam non renati possunt aliquo modo externa Legis opera facere, & sciantur causæ quatuor cur hæc disciplina sit præstanda. Primùm quia Deus eam præcepit, cui simpliciter omnes creaturæ debent obedientiam. Secundo, ut uitentur pœnæ. Tertio, propter aliorum tranquillitatem. Quarto, quia est multiplex pædagogia & commonefactio, & perseuerans in delictis contra conscientiam, non est conuersus ad Deum, iuxta illud 1. Timoth. 1. Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam.

XIX.

Sed hic magna dissensio est rationis & Euangelij. Ratio admiratur disciplinam, quia est magnum decus, ut uerè dictum est: Nec Hesperus nec Lucifer formosior est iusticia, ac somniat eam Legi Dei satisfacere, placare iram Dei, mereri remissionem peccatorum, & uitam æternam Et hac opinione in Israël cumulabant multi sacrificia, et semper fuit, est, & erit hæc persuasio plurimorum hominum, homines esse iustos hac disciplina coram Deo: Sed omnibus temporibus uox ministerij Euangelici quam sonabant Patres, Prophetæ, filius Dei, Apostoli, & deinde aliqui rectè docentes, taxauit & taxat Pharisaicas, Pelagianas, Philosophicas, & Papisticas persuasiones de Lege, &

ge, & expreßè adfirmat, in omnibus hominibus, propter filium Dei, horrendam esse discrepantiam ad Legem Dei, propter quam discrepantiam rei sunt, de qua Paulus inquit, Rom. 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum, nec potest Legi Dei subijci. Et Ieremias inquit cap. 17. Peruersum est cor hominis & ærumnosum, id est, auersum à Deo, & uariè ruens, & fugiens Deum tristi fremitu sine consolatione & fide.

XX.

Inquit igitur Paulus, Ex operibus Legis non iustificabitur omnis caro coram Deo. Est igitur peccatum in omnibus hominibus præter Christum in hac uita, nec possunt homines satisfacere Legi Dei, nec disciplina aut ulla nostra opera merentur remißionem peccatorum, nec Lege homines iusti sunt coram Deo. Sed Lex ostendens peccatum, est ministerium mortis, ut Paulus inquit Rõ. 7. Lex iram efficit ꝛc. Manifestũ est igitur nequaquã in homine talem libertatem uoluntatis reliquam esse, ut poßit tollere peccatum et mortem, seu efficere interiorem obedientiam quam lex Dei postulat. Et doleamus nos non satis intelligere deprauationem et immundiciem in cordibus nostris.

XXI.

Quia uero Deus immensa misericordia deprecante pro nobis filio suo unigenito, non uoluit

totum genus humanum perire, decretum factum est, ut per filium satisfieret iusticiæ diuinæ, & redimeretur genus humanum, & promissio edita est quæ est uox Euangelij, comprehensa in his uerbis Iohan. 3. Sic Deus dilexit Mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam.

XXII.

Hæc promissio & uox Euangelij sapienter discernenda est à Lege, & semper in conspectu sit omnium discrimen Legis & Euangelij. Etsi enim suæ quædam sunt promissiones additæ Legi, Tamen alia est promissio Euangelij propria, qua propter Filium Dei gratis, non propter Legem aut merita nostra datur uita æterna.

XXIII.

Est igitur Euangelium prædicatio pœnitentiæ, & promissionis, in qua propter filium Dei, GRATIS, non propter ulla nostra merita donantur credentibus in Filium, remissio peccatorum, imputatio iusticiæ, Spiritus sanctus, per quem Filius Dei uerè est efficax in credentibus, & hæreditas æternæ iusticiæ & uitæ.

XXIIII.

Vna est Lex moralis æterna, quæ est æterna sapientia & uoluntas in Deo, cuius suæ sapientiæ radios Deus in creaturas rationales transfudit,

& quod

& quam sapientiam Deus expreßit in Decalogo, & eius declarationibus sæpe repetitis in scriptis Propheticis & Apostolicis: Est autem iudicium Dei aduersus peccatum omnibus temporibus, Et uox diuina testificans qui cultus Deo placeant. Forenses Leges Moysi & Ceremoniales traditæ fuerunt ad certum tempus, sicut Deus singulari beneficio uoluit politiam Mosaicam certo tempore sedem esse suæ doctrinæ & Ecclesiæ, ut esset certa natio, in qua extarent testimonia de patefactionibus diuinis, & ubi nasceretur, conspiceretur, audiretur promissus Redemptor, & ubi extarent testimonia paßionis & resurrectionis eius. Nam propter hos fines politia illa constituta fuit.

XXV.

Vnicus est Filius Dei, deprecator pro nobis & Mediator, Redemptor humani generis, et saluator, quem norant Patres edita promißione, & qui affuit Patribus & Ecclesiæ omnibus temporibus, sicut ipse inquit Ioan. 5. Pater meus usq; modo operatur, & ego operor, quæ ille facit, & filius similiter facit. Huius filij fiducia omnes agentes pœnitentiam, & uerè credentes in eum ab initio Ecclesiæ usq; ad finem acceperunt, accipiunt & accipient remißionem peccatorum, imputationem iusticiæ, Spiritum sanctum, æternam iusticiam & uitam, non propter Legem. Ideo Io-

hannes inquit, Iohan. 1. capite, De plenitudine eius omnes accepimus. Est igitur omnium Euangelium omnium temporum, prædicatio pœnitentiæ, & uox promißionum.

XXVI.

Beneficia summa, quæ filius Dei meruit et dat hominibus, sunt remißio peccatorum, imputatio iusticiæ, donatio Spiritus sancti, per quem est efficax in credentibus, & donatio æternæ iusticiæ & uitæ. Hæc bona comprehendit Paulus, inquiens Rom. 5. Gratia Dei & donum per gratiam unius hominis Iesu Christi exuberat in multos. Gratia significat gratuitam remißionem peccatorũ propter filiũ, & reconciliationem gratuitam, seu imputationem iusticiæ. Donum significat totum reliquum beneficium, scilicet nouitatem inchoatam Deo efficiente, & consumandam in uita æterna. Ideo postea dicit, Gratia regnat per iusticiam in uitam æternam per Iesum Christum.

XXVII.

Nulla ambiguitas est in hac propositione, Propter filium Dei habemus remißionem peccatorum, fide gratis, seu sola fide, id est, fiducia acquiescente in Mediatore. Nec potest negari, dari nobis remißionem peccatorum propter meritum Christi, cum ipse dicat Matth. 20. Filius hominis uenit dare animam suam λυτρὸν pro multis. Et

1. Iohan. 1.

1. Iohan. 1. Sanguis Iesu Christi purificat nos ab omni peccato. Et Hebræ. 9. Sanguis Christi qui per Spiritum æternum seipsum obtulit immaculatum Deo, purificat conscientiam uestram. Idq; significarunt sacrificia Veteris Testamenti. Et Esaias inquit cap. 53 Ponet animam suam hostiam pro peccato. Hæc dicta adfirmant nobis propter meritum Christi donari remißionem peccatorum, quod quidem est æquiualens precium, quia est Filij meritum, qui est essentialiter iustus, Sicut hic inquit Epistola ad Hebræos, Qui sese per spiritum æternum obtulit. Hic filius ingreditur in Sanctum Sanctorum, uidet arcanum consilium æterni Patris, & sese subijcit Patri.

XXVIII.

Vocabulum fidei significat fiduciam misericordiæ acquiescentem in filio Dei Mediatore, Quem constituit Pater propiciatorem. Complectitur autem hæc fides omnes articulos Symboli, & refert cæteros ad hos, Credo remißionem peccatorum, Credo uitam æternam. Nec significat fides tantum noticiam qualis est in Diabolis, Necesse est enim discerni hanc Propositionem, Dæmones credunt & contremiscunt, ab illa fide, quæ pacem efficit, sicut dicitur Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus.

Cum

XXIX.

Cum homo in ueris pauoribus accipit fide propter filium Dei remißionem peccatorum, simul certo hæc fiunt, Homo liberatur ex morte æterna per filium Dei, & sentit consolationem accepto Spiritu sancto, et persona iam est reconciliata Deo, est in gratia, id est, accepta Deo ad uitam æternam propter filiũ, et hæres uitæ æternæ. Hæc omnia coniungit Paulus, loquens de remißione peccatorum. Nec dicimus hæc ociosa speculatione fieri, nec securitatẽ cõfirmamus in his qui nõ agunt pœnitentiam, sed simul doctrinam de pœnitentia seu conuersione rectè proponimus, & dicimus, oportere in hominibus ueros pauores esse, sicut scriptum est, Ad quem respiciam, ad contritum spiritum, & trementem sermones meos. Et addimus consolationem in uoce Euangelij propositam, qua cum eriguntur corda fide, uere regenerantur homines, & fiunt domicilium Spiritus sancti, iuxta dictum Galat. 4. Misit Deus spiritum Filij sui in corda nostra, clamantem Abba pater. Et simul Pater & Filius spirant Spiritum sanctum in corda nostra, iuxta dictum Iohan. 14. Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus &c.

XXX.

Quanquam autem renati sunt domicilium Dei,

Dei, tamen ſemper in hac uita mortali in hominibus, manent triſtiſſimæ reliquiæ peccati, multiplex caligo, & dubitatio, carnalis ſecuritas, admiratio ſui, frigus in dilectione Dei, & magnæ ſordes cupiditatum errantium, & omiſſiones & errata. Ideo ſemper indigent Sancti remiſſione peccatorum, ſicut in Pſalmis dicitur, Pſalmo 32. Pro hac orabit ad te omnis Sanctus. Item Pſal. 143. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Item Iob 9. Non iuſtificatur homo coram Deo etc. Semper igitur fides accipiat remiſſionem propter Mediatorem, & quidem propter meritum eius. Hæc ita manifeſta ſunt, ut non dubitem, omnes ueritatem & conſolationem quærentes aſſentiri.

XXXI.

Cum Petrus in Actis dicit, cap. 10. Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Non hoc uult, homines tantum habere remiſſionem peccatorum, poſtea proprijs uirtutibus iuſtos eſſe, Sed una forma loquendi complectitur remiſſionem peccatorum, id eſt, mali hærentis in natura, & malarum actionum præteritarum, & perſonæ totius acceptationem, cum qua ſemper fit donatio Spiritus ſancti, & inchoatio nouitatis in nobis, quæ poſtea erit integra in

uita

uita æterna. Sic Paulus loquitur cum nominat reconciliationem Rom. 5. Item cum nominat gratiam, Non estis sub Lege, sed sub gratia, Rom. 6. Complectitur haud dubie remißionem peccatorum & acceptationem totius personæ propter propiciatorem, est enim umbraculum filius Dei, non solum ut propter eum detur remißio, sed ut tota persona propter eum accepta sit, tecta imputatione iusticiæ ipsius, ut postea dicemus. Ideo et Rom. 5. dicitur, Per illius obedientiam iusti constituentur multi,

XXXII.

Nihil ambiguitatis est in uocabulis remißionis peccatorum & reconciliationis, Sed de uocabulo iusticiæ & iustificationis mouentur certamina. Qui sic loquuntur, Iustificari significat ex iniusto iustum fieri, id est, ex non habente obedientiam Legis, fieri habentem obedientiam, Et non simul complectuntur remißionem peccatorum & reconciliationem, id est, acceptationem personæ, Non rectè loquuntur. Quia certißimum est, Paulum non loqui tantum de mutatione qualitatum in nobis, cum inquit Rom. 3. Iustificamur Gratis ipsius gratia per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine eius. Hic cũ Paulus usus sit uerbo Iustificamur, Et dicat, nos iustificari fide per sangui-

sanguinem Christi, certè intelligit simul remißionem peccatorum, pro quibus sanguis effusus est, Et reconciliationem, cum qua uerum est coniunctam in nobis esse renouationem, quam efficit hic ipse Christus, Deus & Homo, dans Spiritum sanctum in corda nostra. Sed tamen primum hæc consolatio quæritur, unde certo habeas remißionem peccatorum. Omittamus præstigias Sophismatum, & reuerenter teneamus hoc decretum diuinum, hic in Paulo expressum, & satis ab ipso declaratum, Nam hoc uult Paulus, propter alium homines habere remißionem, Postea uero nos esse iustos propter propiciatorem filium Dei dominum nostrum Iesum Christum, Deum & semen mulieris.

XXXIII.

Vsitata phrasis est Iohan. 14. & 11. Ego sum Vita, Via, Veritas, Resurrectio, & tamen discerni oportet uitam essentialem in Christo à uita creata in renatis. Rectè igitur dicitur, hanc phrasin effectius intelligi, Ego sum uita, id est, efficiens uitam. Via, id est, ducens & regens. Veritas, id est, efficiens ueraces, lumen accendens in mente & corde, quo agnoscitur & diligitur Deus. Resurrectio, id est, resuscitans alios qui crediderunt Euangelio.

XXXIIII.

Ita necesse est discerni iusticiam essentialem, quæ est in Filio, à iusticia nobis communicata per imputationem et effectionem, ut cum dicitur 1. Corinth. 1. Christus factus est nobis sapientia à Deo, iusticia, & sanctificatio, & redemptio. Hæc oratio non hoc dicit nos esse sapientes sapientia essentiali Christi, nõ luce communicata, aut sanctos non communicata sanctitate, cum alibi dicat 2. Cor. 3. Transformamur in eandem imaginem, De redemptione manifestum est, dici de merito seu de obedientia filij Dei, quæ fuit precium pro nobis. Ita cum dicitur, Christus est iusticia nostra, non hoc dicitur, Nos esse iustos, Quia filius sit ab æterno iustus, Sed quia nobis imputatur eius meritum ad remißionem peccatorum, & ad reconciliationem, & quia efficit in nobis nouitatem, quæ postea erit consumata iusticia in uita æterna. Sic loqui Scripturam de merito Christi, & de effectione manifestißimum est, iuxta illa dicta Ioh. 1. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi, uidelicet, sustinens iram in ipsum effusam, & auferens remittendo & efficiendo nouitatem. Item Gen. 3. Semen mulieris conculcabit caput Serpentis, id est, hic filius uirginis tollet peccatum & mortem, & reddet iusticiam & uitam æternam, Et fides

quam

qua iustificamur hunc ipsum filium intuetur assiduè pro nobis deprecantem.

XXXV.

Comprehendi remissionem peccatorum in uocabulo iustificationis etiam ex illo dicto Pauli Roman. 4. manifestũ est, ubi Paulus expressè inquit, sicut & Dauid inquit, Beatitudinem esse hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus, Beati quorum tecta sunt peccata. Ibi etiam nominat imputationem iusticiæ, ut ostendat non solum remitti peccata, Sed etiam recipi personam propter alienam iusticiam imputatam, scilicet Mediatoris, Dei & hominis, ut postea dicetur, Per unius hominis obedientiam iusti constituentur multi, Rom. 5. Non quæramus sophismata in uerbo imputationis, Necesse est intelligi receptionem personæ propter alienam iusticiam Mediatoris, & tamen hæc omnia uera sunt, simul efficere Filium Dei nouitatem per Spiritum sanctum.

XXXVI.

Sed obijcitur hic, Oportet esse discrimen inter Saulem & Dauidem, oportet aliquid esse in Dauide, propter quod pronuncietur iustus, alioqui Deus esset iniustus? Respondeo. Fides facit discrimen, & ipse Mediator fide apprehensus, dignitas propria non facit discrimen. Dauid in uero agone tristi sensu peccati & iræ Dei premitur, sicut

inquit, Tibi tantum *ſum peccator, & malum coram te feci, ut tu iuſtificeris, & uincas cum iudicaris*, Pſal. 51.

XXXVII.

Agnoſcamus immenſum Dei *beneficium, & ſumma reuerentia* Deo *gratias agamus, quod Eccleſiam ſic diſcernit ab alijs creaturis, ut proprie faciat eam ſibi templum & domicilium, & habitet in ſingulis ſanctis*, Tamen *ſemper præluceat hæc conſolatio, quod propter filium* Dei, *Deum et* Hominem, *habeas remiſſionem peccatorum, & perſona reputetur iuſta, fide, non propter proprias uirtutes, quia ſimul retinenda eſt ſententia*, Non *iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens, ſcilicet proprijs qualitatibus ſeu operibus. Hanc ueram cõſolationem retinere neceſſe eſt, quæ quidem opponenda eſt ijs qui dicunt*, Perſonam non *eſſe iuſtam propter Semen mulieris, cum neceſſe ſit ſemper agnoſci filium* Dei, *Deum & Hominem propiciatorem & deprecatorem pro nobis*.

XXXVIII.

Nunc ad uocabuli enarrationem redeo. Legis more loquendo, uocabulum iuſticiæ ſignificat congruentiam ad totam Legem, *& ita intelligitur in his dictis*, Non *iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens*. Et Rom. 3. Non *eſt iuſtus, ne unus quidem, id eſt, congruens ad totam* Legem.

Cum

XXXIX.

Cum autem postea inquit Paulus, Nunc autem sine Lege iusticia Dei manifestata est, sine ulla dubitatione significatur iusticia à Deo per Meßiam reddita generi humano, de qua promißiones loquuntur, ut Daniel perspicuè inquit cap. 11. Delebitur peccatum, & adducetur iusticia æterna. Ita hic iusticia est remißio & deletio peccati, & econtra reconciliatio seu imputatio iusticiæ, qua nos Deus reputat iustos propter Filium, et donatio & effectio illius iusticiæ & uitæ in nobis, quæ erit æterna. Loquitur enim Daniel de toto beneficio. Sicuti Rom. 5. Paulus, Per Christum gratia, & donum per gratiam. Nec potest uocabulum sic intelligi, iusticia Dei, id est, essentialis iusticia quæ in Deo est, non meritum redemptoris, de quo præcipuè loquitur Euangelium, non remißio peccatorum danda propter meritum Christi.

XL.

Vsitatum est hic interpretari uerbum, iustificamur, id est, ex iniustis efficimur iusti, & id intelligunt Thomas & similes de qualitatibus in nobis, ex nõ obedientibus efficimur habentes obedientiam, ut si dicam, Aqua frigida fit calida. Hi cogitant conuersum iustum esse proprijs qualitatibus, & nihil dicunt de remißione peccatorum & de imputatione. Deinde Osiander, ne de nostris

qualitatibus loquatur, dicit, Paulus fit ex iniusto iustus, id est, habens eam in sese iusticiam Dei essentialem. Nos dicimus, ex iniusto fieri iustum, esse, ex reo & inobediente fieri habentem illam iusticiam, de qua loquuntur promißiones, & de qua dicit Paulus, Iusticia Dei in Euangelio manifestatur, quæ est remißio peccatorum, & imputata iusticia propter filium Dei, & æterna uita & iusticia tunc cum consumabitur.

XLI.

Complecti enim Paulum remißionem peccatorum & imputationem manifestum est, cum inquit Rõ. 5. Iustificati sanguine eius. Item, Per unam obendientiam iusti constituentur multi, id est, habentes remißionem peccatorum, imputationem iusticiæ, & inchoatam nouitatem, quæ postea erit perfecta. Loquitur enim Paulus de integro beneficio.

XLII.

Perspicuè sic dici potest, Iustificari est ex iniusto iustum fieri, id est, ex reo & inobediente fieri habentem Christum, qui est iusticia nostra, sicut 1. Iohan. 5. dicitur, Qui habet Filium, habet uitam. Est autem Christus iusticia nostra, quia propter eius meritum, & per eum, habemus remißionem peccatorum, & imputatam iusticiam, & donationem Spiritus sancti, ut æterna uita & iusticia

iusticia in nobis restituantur. Hæc omnia complexus est & Iohannes, inquiens, Qui habet Filium habet uitam, 1. Ioan. 5. Habetur autem fide qua fit consolatio in ueris doloribus, cum fides intuetur Christum passum, resuscitatum, regnantem, interpellantem pro nobis, & uiuificantem nos, sicut & ad Philippenses 3. dicitur, Vt Christum lucrifaciam, & inueniar in eo, non habens iusticiam quæ est ex Lege, sed eam, quæ est per fidem Christi, quæ est iusticia ex Deo propter fidem, ad agnoscendum eum & potentiam resurrectionis eius, Cum ait, quæ est iusticia ex Deo, certè non intelligit essentialem in Deo, Sed hæc omnia, remißionem peccatorum, imputatam iusticiam, & inchoatam æternam uitam & iusticiam, quæ postea consumabitur.

XLIII.

Dictum est de consolatione, qua fide in ueris pauoribus, id est, fiducia Filij Dei Gratis accipimus remißionem peccatorum, imputationem iusticiæ, donationem Spiritus sancti, & uitam æternam. Hanc consolationem esse uocem Euangelij nihil dubium est. Nunc addenda est doctrina de nouitate & bonis operibus. In ipsa consolatione, in qua fit remißio peccatorum, uere fit regeneratio, qua cor in pauoribus uiuificatur, ut Roman. 8. dicitur, Accepistis spiritum adoptionis fi-

liorum, quo clamamus, Abba pater. Et Galat. 3. Vt promißionem ſpiritus accipiamus per fidem. Et Galat. 4. Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. Ita enim tollit peccatum & mortem filius Dei, & nos regno Diabeli eripit, ut prorſus abolito peccato & deleta morte, reſtituat in nobis uitam æternam, iuxta illa dicta Oſe 13. O mors ero mors tua, & ò inferne ero peſtis tua. Item 1. Iohan. 5. Qui habet filium, habet uitam. Neceſſe eſt autem in hac mortali uita inchoari nouitatem, iuxta hæc dicta, 2. Corinth. 5. Superinduemur, ſi tamen non nudi reperiemur. Item Apocal. 2. Eſto fidelis uſq; ad mortem.

XLIIII.

Verum eſt, Patrem & Filium ſpirare Spiritum ſanctum in corda credentium, in conſolatione, de qua dictum eſt, & aliàs nominatim de Patre dicitur, aliàs de Filio, ut apud Paulum, Miſit Deus ſpiritum filij ſui, Galat. 4. Et Iohan. 14. Rogabo Patrem & alium Paracletum dabit uobis. De Filio in Actis dicitur, cap. 2. Dextra Dei exaltatus promißionem ſancti Spiritus, accipiens à Patre effudit eum. Et Ioh. 15. coniunguntur perſonæ, Cum uenerit Paracletus, quem ego mittam à Patre, Spiritum ueritatis, qui à Patre procedit. Ideo in Iohanne dicitur, cap. 14. Veniemus ad eum,

eum, & mansionem apud eum faciemus. Et corda in petitione intueantur totam diuinitatem, & petant propter filium Dei Spiritum sanctum.

XLV.

Spiritus sanctus ciet in corde motus congruentes cum Lege Dei, Ideo dicitur Ierem.31. Dabo Legem meam in corda eorum. Et Rom. 8. Deus misit Filium in similitudine carnis, & de peccato damnauit peccatum, ut compleatur Ius Legis in nobis, id est, ut solueretur debita pœna, & nobis iusticia imputetur, & in nobis restituatur integritas, qualem Lex describit. Idem dicitur Zacha: 12. Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. Spiritus sanctus nominatur Spiritus gratiæ, quia in consolatione testificatur nos esse in gratia, cum eluctantes ex pauoribus, acquiescimus in Deo per Mediatorem, sicut Paulus inquit Rom. 8. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus Abba pater. Spiritus precum nominatur, quia agnita misericordia in Mediatore proposita, exuscitat corda ad inuocationem, & sic simul subijciunt se corda Deo.

XLVI.

Etsi hæc obedientia uoluntaria est, tamen hæ propositiones ueræ sunt, Noua obedientia congruens Decalogo, est debitum, sicut & Paulus loquitur Rom. 8. Debitores sumus. Item, Noua obe-

dientia congruens cum Decalogo est necessaria. Item, Quicquid pugnat cum Lege Dei est peccatum, & quiddam dãnatum à Deo, & non est iustitia, nec congruit cum Spiritu sancto. Quædam autem talia sunt, ut, quanquam reliqua sunt in renatis in hac uita, tamen propter Mediatorem condoncntur, quia renati & retinent ueram fidem, & repugnant illis peccatis, & in talibus manet Spiritus sanctus. Alia uero peccata contristant & excutiunt Spiritum sanctum, ut cum hi qui fuerunt renati amittunt fundamentum, & ruunt contra conscientiam. Tales propter illa peccata iterum fiunt rei æternæ pœnæ. Ideo Paulus expreßè dicit 1. Corinth. 6. Nolite errare, scortatores & adulteri, homicidæ, idolatræ, non possidebunt regnum Dei. Item Coloss. 3. Propter hæc uenit ira Dei super inobedientes. Et Matthæi 12. dicitur, Redire spiritus immundos in domum uacuam, quæ fuerat antea purgata. Et 2. Petri 2. Cum hi qui effugerunt rursus contaminantur iisdem peccatis, fiunt eis posteriora peccata deteriora prioribus.

XLVII.

Ideo execrandi sunt Diabolici furores Anabaptistarum, qui dicunt, in renatis non esse reliquum peccatum, & sic nos à Lege liberatos esse, ut iam nihil sit Lex, sint concessa adulteria & homicidia,

micidia, & alia pugnantia cum Lege. Hos Diabolicos furores eruditè refutare discamus.

XLVIII.

Sicut sapientia & uoluntas Dei est æterna & immota, ita & Lex Moralis est æterna, quia Deus est talis, qualem se in Lege describit, Et manet ordo immotus, ut creatura Deo obtemperet. De hoc ordine dicimus cum nominamus uocabula debiti & necessitatis. Noua obedientia est debitum. Item est Necessaria, Non quod sit coactione extorta, sed quia hic ordo immotus est, Vt creatura Deo obtemperet.

XLIX.

Quanquam igitur persona recipitur propter filium Dei, & per eum tanquam Mediatorem & umbraculum tegitur, Tamen non propterea Deus peccatum reliquum approbat. Sed has reliquias etiam deleri uult in morte corporis, Reijcit etiam rursus personam ipsam non repugnantem peccato, Si actiones carnis spiritu mortificabitis, uiuetis, Rom. 8.

L.

Manet sapientia Dei & Lex, semper peccatum est quiddam damnatum, & corda ad Deum conuersa, sentiunt ueros dolores, quibus peccatum iudicatur. Imò Ecclesia horribilibus ærumnis subiecta est propter has reliquias, Nec uenit

Redemptor ut confirmet peccatum, sed ut prorsus destruat, restituta integra iusticia, Sicut 1. Ioh. 3. dicitur, Apparuit filius Dei, ut destruat opera Diaboli, scilicet, peccatum & mortem. Et ipse Dominus inquit Matth. 5. Non ueni soluere Legem, sed implere. Implet autem Primo sua obedientia. Deinde satisfaciẽdo pro nobis in sustinenda pœna, quam nos debemus. Tertio, efficiendo in nobis iusticiam, eam ipsam, de qua concionatur Lex. Quarto, sanciendo Legem, quia & approbat & illustrat eam. Damnandi sunt igitur & Monachorum & Anabaptistarum errores, utrique enim fingunt, in renatis non esse peccatum, etsi Anabaptistarum insania atrocior est, quia facta contra Legem negant esse peccata &c.

L I.

Interea tamen scire necesse est, doctrinam de liberatione à Lege, iuxta dictum illud, Roman. 6. Non estis sub Lege, sed sub gratia, id est, conuersi iam fiducia Mediatoris ad Deum, id est, uere renati non sunt damnati ut antea, placent enim propter Mediatorem, qui & Legi satisfacit pro nobis, & eam in nobis restituit, & quanquam adhuc hærent in nobis reliquiæ peccati, tamen eas tegit imputata iusticia. Ac diligenter obseruandum est, quod nominat gratiam, & nos gratia placere adfirmat, quod significat iusticiam gratuitam, qua

pro-

propter Mediatorem passum pro nobis, & iam deprecantem pro nobis, placemus, sicut & alibi gratiam nominat, inquiens Rom. 5. Quanto magis gratia Dei & donum per gratiam, propter unum hominem Iesum Christum exuberat in multos. Ac diligenter consideret Lector uocabulum gratiæ in talibus locis, ut hanc necessariam consolationem teneamus, quod in magna infirmitate conuersi, tamen placeant propter Mediatorem, Deum & hominem.

LII.

Magis perspicuè intelligitur liberatio à Lege, quando integrum beneficium intuemur, Tunc cum resuscitati habebimus iusticiam & uitam æternam, sine peccato & sine morte, manifestè cernemus nos non accusari à peccato, & esse iustos, non lege, sed sapientia, iusticia diuinitus in nobis accensa, Sicut Paulus inquit 2. Cor. 3. Transformari tanquam à Domini spiritu. Sed in hac uita durantibus reliquijs peccati hæc libertas inchoata est, & interea retinenda est consolatio prorsus necessaria, quanquam in nobis multum est caliginis & sordium, sicut inquit Iohannes, 1. Iohan. 1. Si dicimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus &c. Conuersi ad Deum placeant sola fide, per gratiam, propter Mediatorem,

torem Deum & hominem, Iuxta hoc dictum, Non estis sub Lege, sed sub gratia.

LIII.

Plura de liberatione à Lege, sumantur ex alijs scriptis longioribus. Nunc breuiter pertexenda sunt, quæ de renouatione dicere cœpimus, Ac plerunq; docendi causa distribuo hanc materiam in hos quinq; titulos.

I. Quod necessaria sit Noua obedientia.

II. Quomodo fieri possit in hac tanta infirmitate humanæ naturæ.

III. Quomodo placeat Deo.

IIII. De præmijs.

V. De discrimine peccatorum quæ non sunt in renatis, & quæ maneant in eis. De necessitate dictum est, Et quomodo fieri possit, seu inchoari noua obedientia, ostendunt etiam supra dicta, Ideo filius Dei apparuit, ut destruat opera Diaboli, peccatum & mortem. Colligit igitur Ecclesia uoce Euangelij, & Spiritu suo sancto accendit in nobis lucem fidei, & motus nouos in cordibus, qui sunt inchoata obedientia, & sustentat Ecclesiam, & depellit diabolos horribiliter grassantes per se & per sua organa. Cogitemus igitur promissiones diuinas de auxilio, Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam uos. Item Iohan. 10. Nemo rapiet oues meas

ex manu

ex manibus meis. Item Iohan. 15. Dabo uobis Paracletum, qui procedit à Patre. Item Iohan. 14. Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Et apud Esaiam cap. 7. nominatur filius Emanuel, id est, nobiscum Deus, uerè adest, exaudit, iustificat, protegit, gubernat, uiuificat, liberat ex morte & inferis, Sicut inquit, O mors, ero mors tua. Consideremus infirmitatem & pericula nostra. Sciamus Deum immensa bonitate uoluisse his malis opponere hæc sua beneficia quæ per Filium præstat, & ei gratias agamus, & ea ardentibus uotis in quotidiana inuocatione petamus. Hanc inuocationem experiemur, re ipsa non esse irritam, & in his exercitijs crescant agnitio Dei, lux fidei, spes & aliæ uirtutes, Sicut dicitur Lucæ 19. Habenti dabitur. Hæc de possibilitate breuiter dicta sint. Alibi sæpè repetita est distinctio de libero arbitrio, hic locomotiua aliquomodo regitur, etiam in non renatis, ut regebant externos gestus Aristides, Scipio & similes. Sed sine uoce Euangelij, & sine Spiritu sancto non fit inchoatio Legis Dei in corde.

LIIII.

Quomodo placeat in hac tanta infirmitate hominum in hac uita, & inter has sordes noua obedientia, seu renatus? Hac quæstione anxiè excruciantur homines, ut omnes experimur, & multæ

causæ

cauſæ ſunt dubitationum, magnitudo præteritorum lapſuum, & conſpectus præſentium ſordium. Dauid intuetur præteritum lapſum, deinde pœnas, in quibus accidunt tot tetra ſcandala, cædes, inceſta contaminatio coniugum & aliæ confuſiones, retro etiam conſiderat exempla ſuperiora, Saulis exitum, & multorum aliorum. Hæc obiecta & alia multa concutiunt eum dubitationibus, quanquam eſt in eo inchoata nouitas. In hac quæſtione utrumq; conſideretur, Primum agnoſcamus noſtram immundiciem, Secundo teneamus ueram conſolationem in Euangelio propoſitam. Fatendum eſt in conuerſis ad Deum, id eſt, renatis in hac uita reliquum eſſe malum, quod nobiſcum naſcitur, pugnans cum Lege, Scilicet magnam caliginem & prauas inclinationes, & hinc oriuntur multæ flammæ uicioſorum affectuum, multi errores, multi lapſus ignorantiæ & omißionis. Hæc omnia ſunt uere peccata ſuo genere, Ideo dicitur in Pſalmo 143. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Et Moyſes Exod. 34. ac Iob 9. capite, Non iuſtificabitur coram te homo. Et Paulus Rom. 3. Vt reus ſit totus mundus Deo, & obſtruatur omne os. Cum igitur manifeſtum ſit, reliquum eſſe peccatum in uere conuerſis in hac uita, & Deus nos id uelit uero dolore agnoſcere, & oſtendat conſolationes, Ne-

ceſſe

cesse est homines de hac tanta re rectè doceri. Hic primum hoc planissimè affirmamus, cum in conuersione homo accipit remissionem peccatorum fide, & sentit se acquiescere in Mediatore, tunc in homine iam habitat Deus, & uerissimum est dictum, Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus Abba pater, Rom. 8. Hic si quis dicit, nos tantum loqui de imaginaria imputatione, non de regeneratione, quæ fit, Deo in nobis inhabitante, palàm refutant eum testimonia omnium nostrarum Ecclesiarum. Sed facta iam tali conuersione & regeneratione, Tamen hæc quæstio manet, Quomodo placeas Deo, cum sentias tantam infirmitatem & immundiciem? Sentiunt sancti interdum aliquos nouos motus, alij minus, alij magis illustres, sed tamen multò sæpius omnes sentiunt suas trepidationes & dolores propter præsentes lapsus, & præsentem infirmitatem, & singulos in quotidiana inuocatione cogitare de hac infirmitate necesse est, cum quidem & sentiant se conflictari cum tristi dubitatione. Hic proponitur hæc consolatio comprehensa in his uerbis, Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus apud Deũ. Fide oportet statuere, placere personã propter filium Dei Mediatorem, et Summum Sacerdotem, Deum & Hominem, qui pro te satisfecit, & iam pro te deprecatur. Sicit inquit Paulus

Rom. 8.

Rom.8. Qui & pro nobis interpellat. Hæc fides est fiducia misericordiæ propter Mediatorem promissæ. Ita Prophetæ mentionem faciunt misericordiæ, Dauid clamat Psalmo 51. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Item Psal.6. Domine ne in furore tuo arguas me, saluum me fac propter iusticiam tuam. Et Dan.9. Non propter iusticias nostras, sed in misericordia tua multa exaudi nos, propter Dominum. Sic ubiq; loquuntur Prophetæ. Docent igitur conuersos agnoscere propriam infirmitatem, & fide accedere ad Deum, & hanc fidem esse fiduciam acquiescentem in Mediatore. Hanc fidem oportet prælucere in omni inuocatione, & in omnibus actionibus. Hanc consolationem traditam esse in Prophetis & Apostolis manifestum est, Et cum hac consolatione corda eriguntur, simul fit uiuificatio per Filium, iuxta illud, Haba.2. Iustus fide sua uiuet. Hanc doctrinam qui reprehendunt & dicunt, fidē non significare fiduciam misericordiæ. Postea dicunt homines iustos esse Deo inhabitante, qui facit, ut iusta faciant. Hi quam consolationem conuersis proponunt? aut quò pertinent omnia illa dicta de misericordia, in Psalmis & alibi, si fides non significat fiduciam misericordiæ acquiescentem in Mediatore. Nec propterea dicimus, nos per creaturas, per fidem aut

alias

alias qualitates ſaluos fieri. Certiſſimum eſt Deum ipſum eſſe effectorem uitæ & iuſtificationis, & ſanctificationis: Sed tamen diſcerni cauſam & effectus qui fiunt in nobis, oportet, ſicut Paulus inquit 2. Corinth. 3. Transformamur à Domini ſpiritu. Deus eſt efficax, ita, ut ipſe fidem & uitam in nobis accendat. Omitto autem cauillationes, & adhortor unumquemq;, ut intueatur ſuam infirmitatem, & cogitet, unde uera conſolatio petenda ſit. Conſideret etiam dicta Prophetica, in quibus & confeſſio eſt noſtræ infirmitatis, & mentio iuſticiæ Dei, Pſalmo 18. Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me. Pſal. 32. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, Beatus cui non imputat Deus peccatum. Loquitur Pſalmus de conuerſis ſeu ſanctis, & continet confeſſionem, conſolationem, & precationem. Confeſſio eſt, qua fatentur conuerſi adeſſe adhuc peccatum, propter quod Deus iuſtè poſſet hominem dãnare, Ideo poſtea inquit, Dixi confitebor aduerſum me iniuſticiam meam Domino. Hæc confeſſio eſt in uero dolore & uera contritione fateri, quod ſimus rei & digni pœna, & non fremere aduerſus Deum in pœna, ſed ſubijcere cor Deo, ſicut apud Danielem dicitur, Daniel. 9. Tibi Domine iuſticia, nobis autem confuſio faciei. Huic confeſſioni additur precatio,

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Expreßè nominat hunc præsentem sanctum, ut ostendat, se loqui de conuerso, qui sanctus est, id est, sanctificatur à Deo inhabitante, & tamen iam sentiens reliquias peccati, quærit remißionem & iustificationem, quærit autem fide, Nam oratio sine fide est inane murmur, & fides ipsa est fiducia misericordiæ, acquiescens in Mediatore ostenso in promißionibus. Ita hic sanctus petit remißionem, & fide statuit se placere Deo propter Mediatorem, quanquam cernit tristißimos lapsus præteritos, & præsentem infirmitatem, ideo inquit, Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remittis impietatem peccati mei. Ac initio Psalmi summa huius consolationis recitatur, quæ est generalis doctrina, & promißio ad omnes credentes pertinens. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, id est, omnes tales sunt, ut non sint beati, id est, iusti & accepti Deo ad uitam æternam, nisi Deo remittente peccatum, uidelicet, præsentem immundiciem, Et ut promißio declaretur, addit uerba tegendi & non imputandi, Significans adesse quidem peccata, sed ea tegi, id est, non imputari ad pœnam æternam, non pronunciari ut persona sit damnata. Et uerbo tegendi significatur Mediator filius Dei, qui est umbraculum, quo teginur, quia ipse

in sese

in sese deriuauit iram, pro nobis satisfecit iusticiæ Dei, & iam quoq; deprecator est, & propter eum nobis parcitur, & imputatur nobis ipsius iusticia, Sicut Paulus inquit Rom. 5. Propter unius obedientiam iusti constituentur multi. Item, Iam non estis sub Lege, sed sub gratia, Rom. 6. id est, non estis captiui Legis, sed tegitur uestra infirmitas gratuita misericordia, remissione & reconciliatione donata propter Filium, & per eum. Item Rom. 5. Gratia exuberat supra peccatum. Item Rom. 8. Nulla nunc est condemnatio in his qui ambulant in Christo Iesu. Etsi igitur planissimè affirmamus, in conuerso fieri regenerationem & uiuificationem per Filium, tamen non solum de effectione dicendum est, sed etiam de hac consolatione necessaria, omnibus sanctis in conspectu suæ indignitatis, & in uero agone, ubi necesse est scire, in iustificatione semper comprehensam esse remissionem peccatorum, & hac fide, id est, fiducia acquiescente in filio Dei accipiendam esse, & hæc fides nititur Mediatore & summo Sacerdote, Deo & homine. Hæc ipsa consolatio est modus, quo fit regeneratio, Sicut in summo agone sentit homo conuersus se erigi consolatione, quando mens oppressa ingentibus doloribus, fide apprehendens Mediatorem, sentiens se ex inferis & ex morte educi, & iam habere pacem apud De-

um, sicut Psalmo 102. dicitur, Benedic anima mea Domino, qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui redimit de interitu uitam tuam. Quare in Psalmo 31. additur, Non est in spiritu eius dolus, id est, est confessio peccati, & uiuificatio spiritus, cum fide accipitur remissio &c.

L V.

Recitata consolatione necessaria est omnibus in hac uita, uidelicet quod persona placeat Deo propter filium Dei Mediatorem & deprecatorem fide, qua apprehendi eum necesse est, & erigi corda in ueris pauoribus. Postea etiam sciamus, membra nostra præbenda esse, ut Deo obediant, nec ruamus contra conscientiam. Hæc igitur inchoata & quantumuis languida obedientia, tamen placet Deo propter Mediatorem, Sicut Petrus inquit 1. Petri. 2. Offerte hostias spirituales acceptas Deo per Iesum Christum. Et Rom. 14. Qui in his seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. Ebræ. 13. Per ipsum offerimus sacrificium laudis acceptum Deo, hoc est, fructum labiorum confitentium nomini eius, beneficentiæ & communicationis, ne obliuiscamini. Et in his dictis simul comprehensa est fides, Per ipsum offerimus, id est, fide statuimus, & nos & hæc opera propter Mediatorem placere, & referimus ea ad hunc finem, ut Deo exhibeatur bo-

nos, & mouet corda nostra filius Dei, & simul coram Deo est deprecator & summus Sacerdos. Huc pertinet dictum, Omne quod non ex fide est, peccatum est. Hæc uerba non tantum νομικῶς, intelligantur, ut Monachi enarrarunt. Omne quod non est ex fide, peccatum est, id est, quod prohibitum est Lege Dei, ut adulteria, furta, usuras, dicũt non esse ex fide. Etsi aũt uerum est, peccatum esse quidquid pugnat cum lege Dei, Tamen & hæc Euangelica sententia addenda est, Peccatũ est omne quod non est ex fide, id est, ex agnitione filij Dei, & fiducia statuente, quod propter Mediatorem placeant persona & opus, ut opera Saul honesta, non sunt ex fide, id est, ipse fugit Deum, irascitur ei, & fremit aduersus Deum, non acquiescit & non lætatur in Deo, propter Mediatorem, quare nec inuocat eum. Huc adde & alia testimonia, quæ & docent, quomodo placeant bona opera renatorum, & adfirmant ea placere Deo, ut Psalmo 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Singularis honos est, nominare nostram obedientiam Sacrificia, & semper includuntur in hac appellatione & beneficia Christi.

LVI.

De discrimine peccatorum.

Necesse est discerni peccata, quæ manent in renatis in hac uita, ab illis lapsibus, per quos homo desinit esse templum & domicilium Dei, & desinit esse iustus, & fit reus pœnæ æternæ, Sicut & Paulus discernit inter peccatum regnans & non regnans, Rom. 8. Si actiones carnis spiritu mortificabitis, uiuetis, si secundum carnem uixeritis, moriemini.

LVII.

Certissimum est, homines qui fuerunt renati & sanctificati, posse rursus labi, & amittere iustitiam & Spiritum sanctum, Sicut Adam & Eua erant electi, & tamen in lapsu reuera auersi sunt à Deo, & facti sunt rei iræ æternæ, Sicut Paulus inquit Rom. 5. Per unius inobedientiam peccatum in omnes homines peruenit. Et Deut: 9. Aduersus Aaron ualde iratus est Dominus, ut deleret eum, sed pro eo deprecatus est Moyses. Et Matth. 12. dicitur, Quando spiritus immundus redit in domum purgatam, fiunt nouissima hominis deteriora prioribus. Item 2. Pet. 2. Cum hi qui effugerunt inquinamenta mũdi rursus inquinantur, fiunt eis nouissima peiora prioribus. Sunt ergo aliqua delicta, per quæ hi, qui fuerant renati, desinunt esse iusti & domicilium Dei, & sunt rei æternæ

pœnæ

pœnæ. Hæc delicta sunt amißio fundamenti, id est, siue errore, siue petulanter aliquem articulum fidei abijcere. Item, Nolle credere remißionem peccatorum. Item, Facta contra conscientiam, quia hæc meta necessaria est, Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam.

LVIII.

Cum dicitur, Christus nos liberauit à Lege, id dictum nequaquam hoc uult, Legem nunc nihil esse, & non discerni recta & non recta, sicut furenter imaginantur Anabaptistæ, quia certißimum est, semper in Deo manere naturam æternam, discernentem recta & non recta, Sicut manifestè inquit Psalmus 5. Non Deus uolens iniquitatem tu es. Item Matth. 5. Non ueni soluere Legem, sed implere. Item Rom. 8. Vt ius Legis impleatur in nobis. Liberat igitur nos à Lege, soluens pœnam, & reddens nobis iusticiam, scilicet, remißione peccatorum, & reconciliatione, reuera efficiens hoc in nobis, quod Lex postulat. Ergo contraria Legi faciens, facit contraria Christo.

LIX.

Etsi igitur peccata manent in renatis in hac uita, Tamen id peccatum nequaquam approbat Deus, imò semper iudicat, & nisi filius Dei esset umbraculum, extingueremur iudicio Dei tan-

quam igni. Est igitur tale peccatum in renatis, scilicet, reliquiæ morbi nobiscum nascentis, & uiciosi affectus, quibus tamen repugnamus, id est, dolemus propter hanc caliginem, & immundiciem, & statuimus tegi hæc mala per Christum, pro nobis deprecantem. Sic nominat Paulus hæc mala peccatum non regnans. Sed qui non repugnant & obtemperant prauis affectibus contra conscientiam, desinunt esse domicilium Dei, & fiunt rei æternæ pœnæ, ac faciunt Christo contraria, & Spiritui sancto. Ideo dicit Iohannes, 1. Iohan. 3. Qui facit iusticiam, iustus est, qui facit peccatum, ex Diabolo est. Item Galat. 5. Manifesta sunt opera carnis, adulterium, scortatio &c. qui hæc agunt, non possidebunt regnum Dei. Ezech. 33. Cum recesserit iustus à iusticia sua &c. Hæc mala nominat Paulus peccatum regnans, quod alioqui nominant peccatum mortale.

LX.

Aliquid etiam de præmijs addam. Verissimum est dictum, Cum feceritis omnia mandata uobis, dicite, serui inutiles sumus, Lucæ 17. Et Iacob inquit, Gen. 32. Minor sum cunctis miserationibus tuis, id est, sum indignus tantis bonis, mea obedientia nequaquam est meritum, id est, æquale preci-

cium

cium tantorum bonorum, quibus me cumulasti. Cum autem Deus immensa misericordia propter Filium, & per eum uelit Ecclesiam in hac uita colligere, Primum tenenda est hæc firmissima doctrina & consolatio, GRATIS, propter filium Dei & per eum dari remissionem peccatorum, & iustificationem, & hæreditatem uitæ æternæ, nõ propter aliquod meritum nostrum. Deinde, cum in reconciliatis placeant bona opera, Deus discernit Ecclesiam ab impijs, addit etiam præmia bonis operibus, uidelicet, incrementa bonorum spiritualium in hac uita, & post hanc uitam, Sicut dicitur, Lucæ 19. Habenti dabitur. Ac bona corporalia tribuit suo sapientissimo consilio, ad conseruationem Ecclesiæ. Cum enim colligantur electi in hac uita, opus est uictu, ualetudine mediocri, hospitijs œconomicis & politicis, ut dicitur Psalmo 113. Non mortui laudabunt te Domine. Imo propter Ecclesiam seruatur reliquum genus humanum, ut dicitur Matth. 24. Propter electos abbreuiabuntur dies isti. Interea mirabiliter Deus Ecclesiæ quanquam exulanti, tamen aliqua hospitia attribuit, ubi sunt honesti congressus publici, ubi uox Euangelij passim sonat, ubi fit educatio & institutio, Ideo Paulus inquit 1. Timoth. 4. Pietas habet promissionem præsentis & futuræ uitæ.

LXI.

Hic utile est considerare causas, propter quas & corporalium bonorum promissiones traditæ sunt. Prima est, ut doceamur de prouidentia & de fide, Ne statuamus hæc bona casu spargi, aut tantum humana industria acquiri, Sed uere etiam consilio Dei distribui, iuxta hæc dicta Deut. 30. Ipse est uita tua, & longitudo dierum tuorum. Psalmo 126. Nisi Dominus ædificauerit domum. Psalmo 103. Omnia à te expectant, & tu das eis escam ipsorum in tempore oportuno, dante te escam colligent. Psalmo 144. Oculi omnium in te sperant Domine. Prouerb. 3. Egestas à Domino in domo impij, habitacula iustorum benedicentur. Prouerb. 10. Benedictio Domini diuites facit. Postremo in precatione dominica à Deo petimus panem quotidianum, ut & hæc bona uerè & liberrimè à Deo dari agnoscamus. Hæc & similia testimonia nobis sæpè proponamus, ut nos consolemur, & repugnemus Stoicis furoribus, qui non leuiter lædunt mentes.

Secunda causa est, Cum Deus Ecclesiam suam in hac mortali uita & colligat & seruet, addit promissiones, ut sciamus non interituram esse Ecclesiam in tantis difficultatibus, iuxta hæc dicta Matth. 6. Primum quærite regnum Dei, & cetera &c.

ra &c. Item, Scit Pater uester cœlestis uos indigere istis. Hic autem ualdè utile est, sæpe cogitare dicta de Ecclesia, quæ adfirmant, semper mansuram esse Ecclesiam, etiam in hac mortali uita, & docent, quæ, & ubi sit Ecclesia in tanta multitudine contumacium, & inter tantos furores diabolorum turbantium genus humanum, bellis, dissidijs, & alijs modis. Sæpè dubitant etiam, an adhuc usquam sit Ecclesia Dei, aut quærunt quæ & ubi sit. Hic sint mentes bene munitæ testimonijs, Matth. ult: Ecce ego uobiscum sum usq; ad consumationem seculi. Matth. 24. Duo erunt in tecto, unus assumetur, & unus relinquetur. Et Esai 59. Hoc est Fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & uerba mea quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, & ab ore seminis tui &c. Vbi autem sit, docent hæc dicta Iohan. 10. Oues meæ uocem meam audiunt. Item Iohan. 10. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. 1. Corinth. 3. Fundamentum aliud poni non potest, præter id, quod positum est. Rom. 1. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti &c.

Tertia causa est, Vult Deus exerceri inuocationem & fidem petitione bonorum corporalium, iuxta hæc dicta Psalmo. 50. Inuoca me in die tribu-

tribulationis. Item, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Quarta causa, Vult Deus in petitione corporalium simul exerceri fidem, qua accipimus gratiam, per Dominum nostrum Iesum Christum. Nam in omni petitione fidem prælucere oportet, iuxta hoc dictum. Iustificati fide pacem habemus, & accessum ad Deum. Et sciendum est, omnes promißiones corporales propter æternam traditas esse, & propter Mediatorem ratas esse, Valet igitur petitio corporalium, nominato Mediatore, & fiducia ipsius, iuxta dictum Iohan. 16. Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Hæc doctrina de promißionibus & præmijs corporalibus, ualde utilis est, & sæpe cogitanda, ut in his tantis miserijs uitæ exerceamus fidem, & petamus mitigationem, sicut omnium sanctorum exempla ostendunt, Mulieris Cananeæ, Danielis, & similium &c.

LXII.

Necessaria consideratio, est agnoscere dominũ nostrum Iesum Christum, secundum naturam humanam & diuinam, redemptorem esse merito suo, & esse secundum diuinam & humanam naturam

turam iustificatorem merito & communicatione sui, & Summum Sacerdotem: Hæc consideranda sunt, ut filio Dei debitus honos tribuatur, & nos teneamus ueram & firmam consolationem.

LXIII.

Pro uocabulo meriti, uox diuina utitur his uocabulis multo plenioribus λυτρὸν, ἀντίλυτρον, & ἀπολύτρωσι, ut Matthæi 20. Venit filius hominis, dare animam suam λύτρον pro multis. Et 1. Timoth. 2. Qui dedit sese ἀντίλυτρον pro omnibus. Et Rom. 3. Per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Significat enim redemptio talem liberationem, quæ fit aliqua compensatione, seu precio, seu merito. Voluit enim Deus iusticiæ suæ hoc modo satisfieri, ut pœna deriuaretur in aliquem, qui esset æquiualens precium.

LXIIII.

Est igitur Dominus noster Iesus Christus redemptor, Quia tota ipsius obedientia in hac uisibili conuersatione, est precium pro nobis, idq; recte intelligatur, Quanquam enim sola natura humana laceratur & moritur, Sicut Petrus inquit, 1. Pet. 3. Passus est in carne, Tamen redemptor est,

non

non tantum secundum naturam humanam, sed secundum naturam diuinam & humanam propter 5. causas. 1. Hanc humanam naturam, in quam pœna deriuanda erat, oportebat esse sine peccato, & talem, in qua esset iusticia immutabilis. 2. Oportebat esse æquiualens precium. 3. Nulla creata natura sola potuisset sustinere hanc pœnam. 4. Nulla creatura uidet arcanum consilium æterni Patris de singulis hominibus, sed Filius solus ingreditur in sanctum Sanctorum, id est, in arcanum consiliũ æterni Patris, et uidet magnitudinem iræ Patris, & offert se, id est, subijcit se iræ Dei, & est deprecator pro singulis: Et in officio Redemptoris includitur deprecator, Sicut ipse inquit Iohan. 17. Et pro eis sanctifico me. Item Esai. 53. Et pro transgressoribus rogauit. Addo & 5. causam, Hanc humiliationem ipsius naturæ diuinæ, quod Patri in hoc mirando decreto obtemperat, & hoc arcanum Sabbathum seruat, quiescit, nec exercet potentiam suam, ut uitet hanc passionem. Ideo scriptum est Psalmo 39. In principio libri scriptum est de me, ut faciam uoluntatem tuam, Deus meus uolo, & Lex tua in medio cordis mei. Tribuenda est igitur hæc gloria Domino nostro IESV CHRISTO, quod sit Redemptor, non tantum secundum naturam humanam, sed secundum diuinam & humanam,

nam, & cum precij magnitudinẽ cogitamus, crescat fides, consolatio & inuocatio, Iuxta hæc dicta, 1. Petri 1. Non auro redempti estis, sed precioso sanguine, tanquã agni immaculati, CHRISTI.

LXV.

Vt autem uere sit Redemptor, *non tantum persoluit pœnam, sed etiam liberat nos à peccato, & à morte æterna, ideo & ipse reuiuiscit ex morte, & restituit nobis iusticiam & uitam æternam.* Hæc nequaquam posset efficere ulla creatura, ideo hic Redemptor est Deus & Homo. Hæc de Redemptore diligenter consideranda sunt, & ut debitus ei honos tribuatur, & ut fides in consolatione & inuocatione crescat. Ac diligenter considerandum est nomen Redemptoris, ut Esai. 59. *Et ueniet Syon redemptor, his, qui redeunt ab iniquitate in Iacob, & ego hoc fœdus feci cum eis, dicit* DOMINVS. *Spiritus meus, qui est in te, & uerba mea, quæ posui in ore tuo, non discedent ab ore tuo, & ab ore seminis tui nunc & in æternum.* Et Iob inquit capite decimo nono, *Scio quod Redemptor meus uiuit, Et postea de puluere surrecturus sum, & rursus circundabor pelle mea, & in carne*

mea

mea uidebo DEVM, *quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspicient eum, & non alium.* Rectè *agnoscit* Dominum, *qui est liberator, & persoluet precium, & reddet ei iusticiam & uitam æternam.* Cum enim inquit, In carne mea uidebo Deũ, simul adfirmat restitui uitam & iusticiam æternam, quæ comprehenditur in hac descriptione, Videbo DEVM. Refutat & furores eorum, qui somniant Pythagoricam migrationem animarum, Inquit enim, ego uidebo, oculi mei, circundabor pelle mea &c.

LXVI.

Redemptionis adplicatio ad nos, est iustificatio, cum audita uoce Euangelij, per fidem accipimus remißionem peccatorum, per redemtorem, & propter eum, & Pater uerè nos recipit, & Filius, qui est Verbum æterni Patris, in nobis uiuificat nos, & sanctificat Spiritu suo sancto, Et nos, quanquam adhuc in nobis hærent reliquiæ peccati, tamen fide propter redemtorem, Deum & Hominem, interpellantem adsiduè pro nobis, accipimus remißionem peccatorum, & sumus iusti, accepti Deo, & reconciliati imputata nobis iusticia redemptoris.

Est igitur

LXVII.

Est igitur iustificator Dominus noster IESVS CHRISTVS secundum diuinam & humanam naturam, merito & communicatione sui: Merito, quia semper statuendum est, nos propter eius obedientiam habere remißionem peccatorum, & iustos, id est, reconciliatos seu acceptos Deo esse fide propter ipsum. Rom. 5. Iustificati nunc sanguine ipsius saluabimur per ipsum. Item, Reconciliati sumus Deo per mortem Filij sui Item, Per obedientiam unius, iusti constituentur multi. Ebræ. 10. Sanctificati sumus per oblationem corporis IESV CHRISTI semel. Hæc de merito dici manifestum est, cum expreßè nominet oblationem corporis Christi semel factam. Ephes. 1. Per quem habemus redemptionem per sanguinem eius, remißionem peccatorum. 1 Ioh. 1. Sanguis IESV CHRISTI purificat nos ab omni peccato. Esai. 53. Liuore eius sanati sumus. Hæc & similia dicta loqui de Domino nostro IESV CHRISTO, Deo et Homine, et de eius obedientia, manifestum est. Oportet igitur fide intueri Mediatorem, Deum & hominem, & statuere, quod propter hunc uerè sint tecta peccata nostra, iuxta illud, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt

peccata. Hæc consolatio etiam post regenerationem omnibus Sanctis in hac uita necessaria est. Nitatur fides merito & interceßione Summi Sacerdotis CHRISTI, iuxta dictum, Totius fiduciæ certitudo est in precioso sanguine CHRISTI.

LXVIII.

In illa ipsa uero consolatione, qua nos audita uoce Euangelij sustentamur, & in qua uiuificamur, & ex doloribus inferorum liberamur, uere fit regeneratio ad uitam æternam, nec fit ociosa speculatione, sed quanquam in alijs magis, in alijs minus sentiuntur hi motus, tamen sentiri eos non dubium est, iuxta dicta de terroribus, & de consolatione. Esai. 38. Sicut Leo contriuit omnia ossa mea. Item Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus apud Deum. Ephes. 4. Accedimus ad eum cum fiducia. Abac. 2. Iustus fide sua uiuet. Galat. 7. Per Legem Legi mortuus sum, uiuo autem non iam ego, sed uiuit in me Christus.

Fit igitur regeneratio, cum audita uoce Euangelij, filius Dei, qui est Verbum æterni Patris, est nobis iam ueritas & uita, Iohan. 14. Mouet corda nostra fide per Spiritum sanctum, ut credamus

mus nobis ab æterno Patre remitti peccata, & nos recipi propter Mediatorem, Deum & Hominem, passum & resuscitatum. In hac consolatione uiuificati, iam sumus domicilium & templum Dei, sicut dictum est Iohan. 14. Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Item Galat. 2. Viuit uero in me Christus. Item Iohan. 10. Ego uitam æternam do eis. Item Iohan. 5. Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Item Iohan. 10. Nemo potest rapere oues meas ex manibus meis. Item Iohan. 5. Vos in me estis, & ego in uobis, Ego sum uitis, uos palmites.

Ac expreßè semper damnauimus & damnamus Pharisaicas & Pelagianas tenebras omnium: qui fingunt, hominem iustum esse non regeneratum. Clamamus etiam aßiduis gemitibus ad Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, qui est Immanuel, & mirabili ac inenarrabili consilio Dei caput est, per quod sustentatur & uiuificatur tota Ecclesia, ut sit efficax in nobis, & magis magisq; nos transformet à claritate in claritatem Spiritu suo sancto, Ita communicatione sui filius Dei reddit nobis uitam & iusticiam æternam in nobis, sicut inquit Iohannis decimo, Ego uitam æternam do eis.

LXIX.

Sed in hac mortali natura manent adhuc simul in nobis reliquiæ peccati, multæ & magnæ, Vult autem Deus Ecclesiam præcipuè intelligere, uerè eum irasci peccato, uult non esse securam, etiamsi sunt in nobis initia regenerationis, semper uult crescere in nobis pœnitentiam, sicut inquit Dominus Lucæ 13. Nisi pœnitentiam egeritis, similiter peribitis. Huc pertinent hæ conciones, sæpe repetitæ Exod. 34. Coram te innocens non est innocens. Psalmo 143. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Cum igitur simul maneant reliquiæ peccati in nobis, semper hæc uerissima & unica consolatio tenenda est, quod propter Mediatorem, Deum & Hominem, qui est umbraculum, & interpellat pro nobis, habeamus remissionem peccatorum, & placeamus Deo per misericordiam, Et nisi fide apprehendatur hæc consolatio, desinit homo esse domicilium Dei, & alij securitate carnali pereunt, alij statim oppressi desperatione extinguuntur. Necesse est igitur de hac consolatione, & de hac fide doceri homines.

LXX.

Et congruunt dicta dulcissima Ieremiæ 31.

Et

Et ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit Rex, & hoc eſt nomen, quod uocabunt eum Deus iuſticia noſtra. Hic Deus, ſcilicet Meßias, qui eſt et Deus et germen Dauidis, eſt iuſticia noſtra, & donata nobis ad remißionem peccatorum, & reconciliationem, quam nobis meruit, & in nobis habitat, ut uitam æternam & iuſticiam nobis reddat, ſicut in Iohanne dicitur, Gratia & ueritas per IESVM CHRISTVM facta eſt. Gratia, id eſt, Remißio peccatorum, & reconciliatio. Veritas, id eſt, uera & æterna ſapientia, agnitio uera Dei, uita & iuſticia æterna per Ieſum Chriſtum nobis communicata eſt.

LXXI.

Neceſſe eſt doceri renatos in hac uita, quanquam iam ſunt templum Dei, tamen ſemper eos debere credere, quod propter filium Dei, Deum & Hominem, deprecantem pro ipſis, placeant æterno Patri, non propter nouitatem, quia ſimul adhuc in nobis hærent reliquiæ peccati, multæ & magnæ, quod agnoſci neceſſe eſt. Ideo Daniel inquit capite nono, Non propter iuſticias noſtras, ſed propter Dominum exaudi nos. Et Roman. 8. Filius ſemper interpellat pro nobis. Et Hebræ. 7. Semper uiuens, ut interpellet pro nobis. Hac

fide lucente in renatis, manent sancti templum Dei, hac fide extincta ruunt uel in contemptũ, uel in desperationem, & desinunt esse templum Dei. Hanc consolationem proponit & doctrina de Sacerdotio filij Dei.

LXXII.

Christus est Summus Sacerdos secundum diuinam & humanam naturam. Est enim hic Summus Sacerdos persona immediatè à Deo ordinata, ut Euangelium proferat ex arcano consilio diuinitatis, & sonet inter homines & offerat Deo Sacrificium pro alijs, ad placandam iram, & sit deprecator aßiduus pro eis, de quo & promißio sancita est, uere ipsius Sacrificio placari iram Dei, & exaudiri eum pro nobis deprecantem. Hæc comprehenduntur omnia in dicto Psalmi 110. Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchizedech. Est igitur summus Sacerdos natura Deus, ut arcanum consilium de remißione peccatorum, & de modo restituendi genus humanum ex sinu æterni Patris proferat, & ut semper Ecclesiam colligat uoce Euangelij, sparsa in genere humano. Est Homo, ut offerat Sacrificium, deriuata in sese ira pro genere humano, quam, ut sustinere posset offerens est

est persona diuina, sicut Hebræos nono dicitur, Qui per Spiritum æternum sese obtulit immaculatum Deo. Et in Psalmo 40. Volui, & Lex Dei in corde meo est.

Deprecator etiam est Deus & Homo, Nam arcanum consilium æterni Patris de singulis hominibus uidet hic deprecator, & pro singulis applicat ipse Sacrificium, quod in natura humana semel factum est, Sicut Ebræos decimo dicitur, Voluntate ipsius sanctificati per oblationem corporis IESV CHRISTI. Item, Habentes fiduciam intrandi in sancta per sangunem IESV. Vult igitur fidem nostram intueri hunc Mediatorem, Deum & Hominem, & niti ipsius sacrificio seu merito, & ipsius deprecatione, hoc cum fit, simul ipse est efficax in nobis, & uiuificat nos.

LXXIII.

Semper in hac uita in iustificatione comprehenduntur, simul & remißio peccatorum, & uiuificatio, quæ fit per filium Dei in nobis, Sicut Roman: quarto expreßè comprehendit remißionem peccatorum, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Verbum igitur iustificare, intelligatur ex reis, &

non habentibus iusticiam Dei, fieri non reos, sed absolutos, & habentes Christum, qui & efficax est in nobis, & aßiduè pro nobis Patrem interpellat, ut propter ipsius Sacrificium sit placatus, & imputetur nobis eius iusticia. Hoc de Christi merito complecti necesse est.

LXXIIII.

Esaiæ 53. dicitur. Noticia sui seruus meus iustus iustificabit multos. Hic non dubium est, dici de Meßia, qui nominatur Seruus, id est, minister, missus ad hanc obedientiam, ut uocem Euangelij, prolatam ex sinu æterni Patris, sonet inter homines, & fiat Victima, Redemptor, & Saluator, Sicut Esaiæ 42. scriptum est, Ecce Seruus meus, quo delectatur anima mea. Hic minister Deus & Homo, iustificabit multos, & remißionem peccatorum dabit, & dabit æternam uitam & iusticiam. Complectitur enim integrum beneficium, sicut usitatum est in Prophetico sermone. Paulus autem ita nominat beneficia Rom. 5. Gratia Dei, & donum per gratiam, quæ est unius hominis IESV CHRISTI, exuberat in multos. Gratiam haud dubiè nominat remißionem peccatorum, & reconciliationem gratuitam, qua sumus accepti Deo, propter Mediatorem,

rem, de quo hic Paulus expreßè inquit, Per gratiam, quæ est unius hominis IESV CHRISTI, *ut testetur nobis & initio dari remißionem peccatorum, & postea, propter meritum Mediatoris, Dei & Hominis. Postea dominum nominat consecutionem totius beneficij, uidelicet, uitam & iusticiam æternam, quæ datur nobis per Filium, qui est Verbum æterni Patris, & & dat nobis Spiritum sanctum suum. Inquit autem Esaias, hæc beneficia accipi hoc modo, uidelicet, agnitione huius ministri iusti, Id est, fide, de qua supra dixit, Quis credit auditui nostro. Hæc fides intuetur Mediatorem Deum & Hominem, & est fiducia, qua in eo acquiescimus, quia ipse sua obedientia placauit iram æterni Patris, & dans remißionem peccatorum, simul in nobis est efficax, sicut inquit, Ego uitam æternam do eis.*

LXXV.

Fides, quæ intuetur Mediatorem Deum & Hominem, & nititur merito Mediatoris, seu gratia, qua ipse acceptus est æterno Patri, propter quem & nos, qui sumus eius membra, accepti sumus. Hæc inquam fides, quæ nititur merito filij Meßiæ, est ipsa fiducia misericordiæ, qua

propter eum Pater nos recipit. Et cum Prophetæ ad misericordiam confugerint, de hac ipsa fide agnoscente & apprehendente Mediatorem concionantur, propter quem promissa est misericordia, Sicut Daniel inquit, Non propter nostras iusticias, sed in misericordia tua exaudis nos propter Dominum. Et Psalmo 6. Domine, ne in furore tuo arguas me, saluum me fac propter misericordiam tuam &c. Et Psalmo quinquagesimo, Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Vbi postea Mediatorem significat, Asperges me Domine hysopo, id est, propter sanguinem Filij tui remittas mihi peccata. Deinde etiam uere de efficacia in nobis loquitur, Cor mundum in me crea Deus &c. Ita ubiq; uox diuina utrumq; proponit, consolationem, qua propter Mediatorem habemus remißionem peccatorum & reconciliationem. Deinde & sanctificationem & uiuificationem, in qua filius Dei uere in nobis est efficax. Et hæc nominat Paulus Gratiam & Donum per gratiam, quæ est unius hominis IESV CHRISTI.

LXXVI.

Quotidie in recitatione Symboli, cum recitamus Articulum, Credo remißionem peccatorum,

rum, fides confirmetur, & sic statuat, mihi quoq; remitti peccata, Credo iuxta dictum in Actis capite decimo, quod omnes Prophetæ testimonium perhibent accipere remißionem peccatorum per Nomen eius, omnes qui credunt in eum. Et simul mens intueatur summam doctrinæ de iustificatione, & complectatur totum Symbolum. Scias propter filium Dei passum, crucifixum, & resuscitatum, & per eum dari remißionem peccatorum, & recipi ab æterno Patre &c. Sicut in Iohanne dicitur, Pater diligit eum, Et æternum Patrem & Filium spirare Spiritum sanctum in corda credentium in illa ipsa consolatione. Sicut ibidem dicitur in Iohanne, capite decimo quarto, Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Intelligatur autem remißio peccatorum, de continua remißione, etiam postquam renati sumus, Sicut Roman. quinto dicitur, Gratia & donum per gratiam, quæ est unius hominis Iesu Christi. Et sciant renati se quoq; aßiduè accipere remißionem peccatorum, & nitatur fides propiciatore, Deo & Homine.

LXXVII.

DE ECCLESIA.

Deus immensa bonitate, propter Filium, &

per

per eum, colligit sibi æternam Ecclesiam in genere humano, per ministerium Euangelij, & hanc uult inchoari in hac mortali uita, Iuxta hæc ipsa dicta, Marci ultimo, Ite docete Euangelium omnes Gentes, & baptizate &c. Item 2. Corinth. 5. Superinduemur si tamen non nudi reperiemur. Item, Omnes manifestari oportet coram tribunali IESV CHRISTI, ut reportet unusquisq; ea quæ egit in corpore. Item Apocalypsis decimo quarto, Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Describenda est igitur Ecclesia, in qua in hac uita sonat uox ministerij. Est igitur hæc uisibilis Ecclesia, uisibilis cœtus amplectentium Euangelium incorruptum, & rectè amplectentium & utentium Sacramentis, in quo Deus per ministerium multos regenerat, suntq; in eo cœtu multi non sancti, sed tamen de doctrina consentientes.

LXXVIII.

In tanta confusione opinionum, in tantis ruinis regnorum, sæpè his dubitationibus concutiuntur animi, an sit aliqua Dei Ecclesia, quæ, & ubi sit, & qualis sit. Necesse igitur est, bene confirmatas esse in singulis has sententias, quod & semper usq; ad resurrectionem mortuorum ali-

quo

qua sit uera Dei Ecclesia, & semper ratæ sint promißiones credentibus, etiamsi sæpe exigua est Ecclesia, Et quod oporteat unumquenq; sese adiungere ad ueram Ecclesiam, confeßione doctrinæ, & inuocatione filij Dei, & statuere sese membrum esse ueræ Ecclesiæ ubicunq; est.

De duratione tenenda sunt hæc dicta, Matthæi ultimo, Ecce ego uobiscum sum, usq; ad consumationem seculi. Matthæi uicesimo quarto, Propter electos abbreuiabuntur dies isti. Semper igitur erunt aliqui electi, donec illucescat dies resurrectionis. Item, In aduentu filij hominis duo erunt in agro, unus assumetur, & alter relinquetur. Matthæi decimo tertio, Sinite utraq; crescere usq; ad Messem. Et postea, Meßis consumatio seculi est. Primæ Corinthios undecimo, Hoc facite in mei commemorationem, donec ueniam. Hæc perspicua testimonia, quæ expreßè loquuntur de duratione Ecclesiæ in hac mortali uita, usq; ad resurrectionem, sint in conspectu, ut inter tanta scandala nos confirment, ne existimemus prorsus nullam esse Ecclesiam, cum tantæ sint opinionum & morum confusiones, Sicut & Prophetas excruciat hæc cogitatio, Adiungamus autem & hæc duo testimonia ex Esaiæ 59. Hoc est Fœdus meum cum eis, dicit DOMINVS,

Spiri-

Spiritus meus qui est in te, & uerba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, nec ab ore seminis tui dicit DOMINVS, deinceps & in sempiternum. Esa. 46. Etiam in senecta ego gestabo uos.

De adiunctione singulorum ad ueram Ecclesiam, nota sint hæc testimonia, & statuat unusquisq; sese membrum esse ueræ Ecclesiæ. Psalmo uicesimo sexto, Vnum hoc petij à DOMINO, hoc requiro, ut habitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ, ut uideam uoluntatem Domini, & uisitem templum eius. Psalmo 84. Beati qui habitant in domo tua Domine. Psalmo 91. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebimus. Psalmo uicesimo nono, Odi Ecclesiam malignantium Domine, dilexi decorem domus tuæ. Psalmo trigesimo quarto, Confitebor tibi in Ecclesia magna. Huc pertinent omnia dicta, quæ præcipiunt audiri ministerium, & prohibent disiunctiones facere à uero ministerio, ut, Qui uos audit, me audit, qui uos spernit, me spernit. Ephesios quarto, Solliciti seruare unitatem spiritus copulati pace. Hebræos decimo, Non relinquentes congregationem uestram. Cum autem sciamus, & duraturam esse Ecclesiam, & nos oportere eius membra esse, necesse est

est simul considerari, quæ & ubi sit uera Ecclesia, & qualis sit, & quæ res ad eius unitatem requirantur.

LXXIX.

Quid & ubi sit Ecclesia, ex definitione intelligi potest, Certissimum est enim illos homines & illos cœtus non esse Ecclesiam Dei, qui aut prorsus ignorant Euangelium, aut aliquem Articulum fundamenti, Id est, aliquem articulum fidei, aut doctrinam Decalogi oppugnant, aut manifesta idola defendunt. Hic nota sint testimonia Iohannis quinto, Qui non honorat Filium, non honorat Patrem. Item, Primo Corinthios tertio, Fundamentum aliud poni non potest, quam quod positum est, quod est IESVS CHRISTVS. Item Galatas primo, Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Tantum igitur illi homines & illi cœtus sunt membra Ecclesiæ, ubicunq; sunt, qui amplectuntur Euangelij doctrinam incorruptam, & quanquam alij plus alij minus lucis habent, Tamen necesse est eos retinere fundamentum, & omnes articulos fidei, doctrinam Decalogi, & non pertinaciter defendere idola. Huc pertinent dicta, Oues meæ uocem meam audiunt. Item, Si quis diligit me, sermonem meum

serua-

seruabit, & Pater meus diliget eum, & ueniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus.

LXXX.

Hic iam sciri oportet, qualis sit uera Ecclesia, Libenter enim cernerent homines coniunctam forma regni politici, florentem imperio, sicut Episcopi transformant Ecclesiam in regnum politicum, Sed habet Ecclesia quædam uera signa, quibus agnosci potest. Vocem Euangelij incorruptam, Legitimos usus Sacramentorum, & obedientiam debitam ministerio. Hæc signa auribus & oculis iudicari possunt, quæ quidem & necesse est considerari, ut sciamus, cui cœtui nos adiungere debeamus. Nec dubium est, in his ipsis cœtibus aliquos esse electos, etiamsi multi admixti sunt, qui non sunt sancti, Iuxta dictum Esaiæ primo, Nisi Dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma essemus. Et ad unitatē Ecclesiæ cōsensus in his tribus rebus necessarius est, uidelicet in doctrina fundamenti, in usu legitimo Sacramentorum, & in præstanda obedientia debita ministerio. Id est, Populus audiat doctrinam, obtemperet iudicijs. Complector enim iudicia cum nomino obedientiam debitam ministerio. Item, ne faciat distractiones à communi societate Ecclesiæ. Et

ſiæ, Et cum nomino conſenſum in fundamento requiritur conſenſus in articulis fidei & in Decalogo, etiamſi ſupra fundamentum alij aurum alij ſtipulas extruunt, & aliquid erroris habent multi, & aliquid eſt diſſenſionum. Manet enim aliquid caliginis & infirmitatis in ſanctis, Et Paulus inquit Infirmos in fide aſſumite Romano: decimoquarto.

LXXXI.

Ad unitatem Eccleſiæ nequaquam neceſſaria eſt ſimilitudo Ceremoniarum humanarum, ideo dictum eſt: Nemo uos arguat in cibo & potu, in ritibus dierum Feſtorum. Hanc doctrinam ſciri neceſſe eſt, ne alij condemnent alios propter diſſimilitudines in ritibus humanis, ut ſunt contentiones de pane azimo, de fermentato, de ieiunijs, de diſcrimine ciborum. Vult autem conſpici Deus libertatem in his ritibus humanis ne delabantur homines in errores Phariſaicos, & putent tales externas obſeruationes eſſe iuſticiam Euangelij, item eſſe merita remiſſionis peccatorum. Iuſtinus reſpondet Iudæo pugnanti de ſeruandis Ceremonijs, Chriſtus eſt noſtra lex, id dictum dextre intellectum dulciſſimam doctrinam continet, Sed ipſe de Ceremonijs loquitur. Chri-

ſtus eſt lex ſcilicet impleta, ipſe ſignificatur agno mactato, & ipſum habentes habemus quod lex ſignificauit, Sicut & Paulus inquit, Legem fuiſſe umbram, Corpus autem eſſe CHRISTVM. Dextrè autem accommodari ad totam Legem poteſt. Chriſtus noſtra Lex eſt, ſcilicet impleta, Quia & merito, ſeu imputatione, & communicatione ſui ſeu effectione iuſtificat, Exhibet igitur quòd Lex ſignificabat, quia ſumus iuſti, id eſt, habentes remiſſionem peccatorum & reconciliationem propter mediatorem, Deum & hominem fide, Et ſimul habentes ipſum qui in nobis eſt efficax, & uiuificat nos ad uitam æternam, Sicut inquit, Ego uitam æternam do eis.

LXXXII.

In conſideratione qualis ſit Eccleſia, neceſſe eſt etiam ſcire, in hac uita admixtos eſſe ſanctis multos non ſanctos, item ſubiectam eſſe cruci & ſparſam in diuerſa mundi imperia, nec Euangelio conſtitui unum aliquod regnum, quod corporalibus præſidijs defendat ſanctos. Hæc ſcire neceſſe eſt, ne offendat nos hæc deformitas, quod multi non ſancti ſunt admixti Eccleſiæ. Item quòd ſine certo imperio ſparſa eſt in mundum, et ingentibus ærumnis ſubiecta. Huc pertinent dicta

eſt

cta Matthæi decimotertio de ſagena miſſa in mare. Item quòd non conſtituat imperia 2. Cor: 10. Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia. Item de cruce, Si quis uult me ſequi tollat crucem ſuam & ſequatur me. Hic prodeſt etiam cauſas cogitare quare DEVS uelit Eccleſiam ſubiectam eſſe cruci.

LXXXIII.

Deinde de poteſtate miniſtrorum Euangelij quæritur de qua uſa eſt uetuſtas hac partitione. Alia eſt poteſtas ordinis, Alia eſt poteſtas Iurisdictionis. Poteſtas ordinis eſt mandatum docendi Euangelij, adminiſtrandi Sacramenta, abſoluendi non ut in iudicio, ſed ut in miniſterio, & ordinandi miniſtros. Sed poteſtas Iurisdictionis eſt iudicia Eccleſiaſtica exercere contra reos delictorum qui conuinci poſſunt, & conuicti puniantur non ui corporali, ſed excommunicatione donec reſipiſcant. Eſt autem & cognitio neceſſaria ſicut iubet uox diuina Deute: 17. Audi & inquire diligenter & cum uerum erit certum punies &c. Hic autem Romani Epiſcopi quatuor inſignes errores addunt. I. Sumunt ſibi poteſtatem inſtituendi nouos cultus. II. Item obligandi conſcientias peccato mortali, ſi qua

ipsorum traditio uioletur. III. Item potestatem interpretandæ scripturæ authoritate regia. IIII. Item potestatem politicam transferendi regna mundi. Hæ falsæ persuasiones necessario taxandæ sunt.

LXXXIIII.

Quòd non habeant potestatem instituendi nouos cultus ulli homines, manifesta uox diuina est Lucæ 17. Frustra colunt me mandatis hominum.

LXXXV.

Quòd traditiones humanæ authoritate factæ uiolare extra casum scandali nõ sit peccatũ mortale, Constat ex hoc dicto Colossen: 2. Nemo uos arguat in cibo aut potu.

LXXXVI.

De interpretatione scripturæ sciendum est, Magnum discrimen esse inter politicum iudicem, & iudices in Ecclesia de doctrina. Quando Lex est generalis seu ambigua, potest rex seu prætor facere interpretationem, & hæc interpretatio ualet propter officij seu loci authoritatem, Quia Deus armauit magistratum hac authoritate ferendi suas leges, & addendi interpretationes cum opus est. Sed iudices in Ecclesia habent præscriptum

ſcriptam uocem diuinam ab hac nequaquam diſcedendum eſt, iuxta dictum Galat: 1. Si quis aliud Euangelium docet anathema ſit, Semper autē in Eccleſia ſunt aliqui ſeu multi ſeu pauci qui retinent ueritatem, ut Zacharias, Simeon, Maria, Elizabeth. Cum igitur conueniunt iudices aliqui pij recitant interpretationem ueram quæ eſt ipſorum confeßio. Multi uerò impij ſæpè contrariam fingunt, nec obligant hæ ſententiæ cæteros propter loci authoritatem, Sed aliqui dociles commonefacti à pijs mouentur dictis Propheticis & Apoſtolicis, ut ueram interpetationem amplectantur, non propter perſonas aut loci authoritatem, ut in controuerſia Samoſateni mouentur pij, ut ſtatuant uerbum eſſe perſonam, quia audiunt rectè congruentia teſtimonia ſine Sophiſtica. Credunt igitur propter uocem diuinam, non propter iudices.

Hactenus Philippus &c.

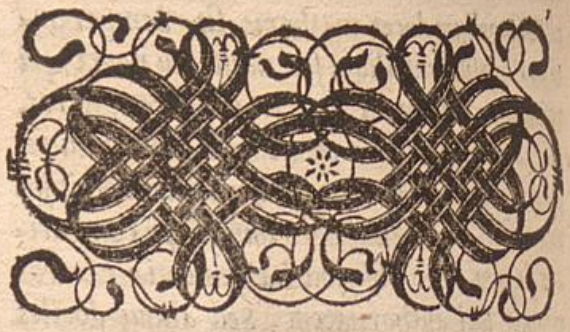

VITEBERGÆ.

EXCVDEBAT IOHANNES CRATO.

ANNO. M. D. LXI.

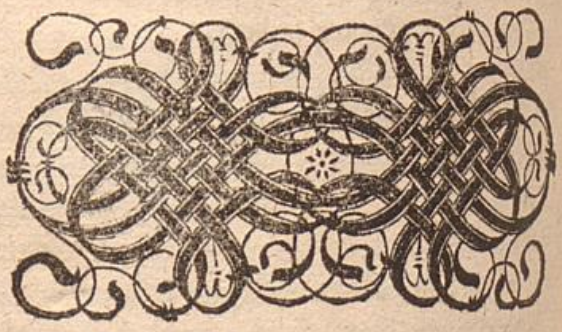

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

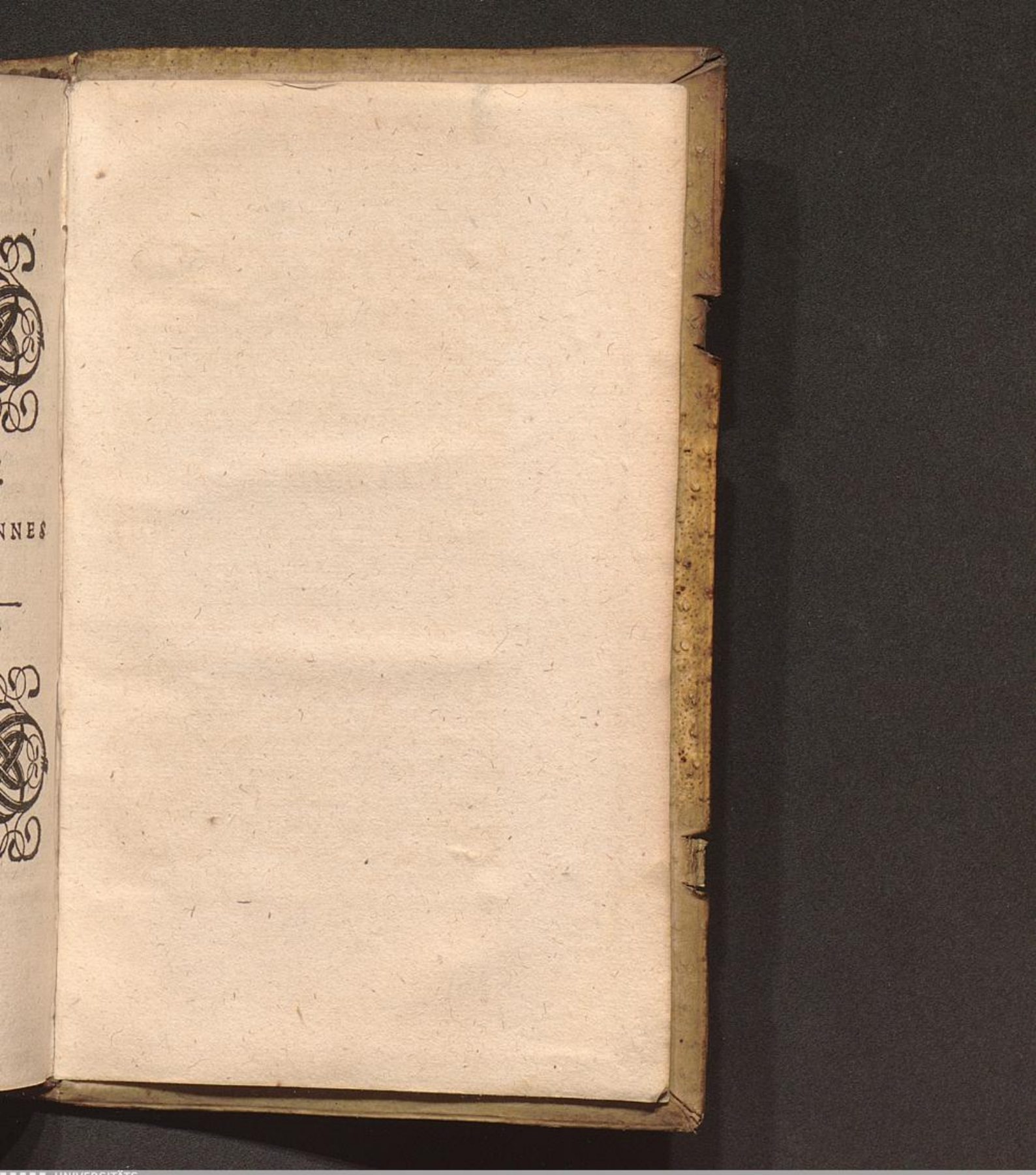

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Relationes Mult.
ad artic. Bavariae
inquisitas

28

Th
898

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN